

ROMANUM
MUSEUM
SIVE
THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS

IN QUO PROPONUNTUR, AC DILUCIDANTUR
Gemmæ, Idola, Insignia Sacerdotalia, Instrumenta Sacrificiis inservientia, Lucernæ, Vasa, Bullæ, Armillæ, Fibulæ, Claves, Annuli, Tesseræ, Styli, Strigiles, Gutti, Phialæ lacrymatoriæ, Instrumenta Musica, Vota, Signa Militaria, Marmora &c.

Adjectis in hac tertia Romana Editione plurimis annotationibus, & figuris;

OPERA, ET STUDIO

MICHAELIS ANGELI CAUSEI
DE LA CHAUSSE.

TOMUS SECUNDUS.

Ex antiqua pictura Barberina

ROMÆ MDCCXLVI.
Sumptibus Fausti Amidei Bibliopolæ in Via Cursus.

Typis Bernabò, & Lazzarini. *Superiorum permissu.*

Clariſſimo, Præſtantiſſimoque Viro

JULIO

ABATI FRANCHINO-TAVIANO
FRANCISCI Romanorum Regis
Imperatoris Electi, ac Magni Ducis
Etruriæ apud S. Sedem pro Rebus Etruſcis Ablegato.

FAUSTUS AMIDEUS S.P.D.

GESILAUS Spartanorum Rex, aliique præſtantiſſimi Viri neque ſe fingi, neque pingi ullo modo paſſi ſunt. Alexander Macedonum Rex à multis Artificibus promiſcue contaminari ſe noluit, quin edicto ſanxit, uti ſolum Poli-

cletes vultum ſuum ære duceret, Apelles coloribus delinearet, Pyrgoteles celamine excuderet, præter hos tres in arte ſua nobiliſſimos, ſi quis uſpiam reperiretur alius Regis imagini manus admolitum, ſciret haud ſecus in ſe, quam in ſacrilegum vindicatum iri. Hæc ita quidem præſtantes in Antiquitate Viri. Sed quid intereſt Reipublicæ veroſimiles illorum virorum vultus habere? Magis equidem intereſt eorum res geſtas ſine fuco, ſine adulatione deſcriptas habere, aliiſque hominibus ſpectandas proponere. Hanc ſecuti ſumus ſententiam cum ſecundum Volumen Muſei Romani Cl. Cauſei hac nova, elegantique Editione præſtantiſſimo nomini tuo inſcribendum duximus. Equidem cordatis Viris non fucum facit, quæ plerique maxime admirantur Ortus, Dignitates, & alia ejuſmodi multis comunia,

opta-

optabilia potius, quam laudabilia, & ſi fortuna tibi Vir Ampliſſime ea contulit univerſa, ſed quæ Tua ſunt. Omnibus palam eſt, quantis, & quam arduis in rebus, quas longum eſſet memorare, Tuam fidem, & dexteritatem domi foriſque Principes nonnulli experti ſint; at Regnantium mereri judicium ſupremæ laudis eſt. Innoteſcit omnibus in tuo primo Juventutis flore, quam gravi humanarum politiorumque rerum cognitione, & doctrina varia inſtructum extiteris; quod ſentiens Coſmus III. Magnus Etruriæ Dux apud Ludovicum XV. Regem Chriſtianiſſimum difficillimis temporibus Ablegatum delegit. Id quoque ſenſit & Jo. Gaſto poſtremus Mediceæ Familiæ; idem demum, & FRANCISCUS Romanorum Rex ac Imperator Electus ſemper Auguſtus, Magnuſque Etruriæ Dux, qui

ex Gallia Romam accito, tua apud S. Sedem usus est opera: sed hæc omittenda sunt, cum satius sit, ut ait Salustius de Chartagine, silere, quam pauca dicere. Ratio vero potissima, qua hoc Volumen Tibi dedicare constitui, opportuna mihi videtur, quia video Te Romanarum Antiquitatum studiosissimum; quod etiam non modo Museum Tuum veterum imaginibus insignitum, ac ornatum demonstrat, sed etiam politioris literaturæ librorum supellex, in quibus dum à gravioribus tui officii muneribus paulum secedis, jucunde, ac peramanter conquiescis. Quæ quidem omnia cum animo meo reputarem, aliquandiu dubius hæsi, num hoc Volumen Tuo conspectui subjiciendum esset, sed cum Te viderim in Musas Musarumque Amicos propensum, Patronum Te huic Editioni adlegi; boni consul-
turum

turum ſperans quidquid in illa concinnanda a me præſtitum; ſatis Magnum Operæ pretium relaturus, ſi hoc munuſculum, Clariſſime Vir, gratum Tibi ſenſero, quod non promeritis, ſed ex animo offero. Vale.

REIMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. Maria de Rubeis Archiepiſcopus Tarſi Vicesgerens.

REIMPRIMATUR.

Fr. Nicolaus Aloyſius Ridolfi Magiſter Sacri Palatii Apoſtolici.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

QUum exterarum, & præcipue Borealium Gentium in Italiam, Provinciarum omnium nobilissimam, & potentissimam irruentium colluvies infinita mala, & incommoda post Romani Imperii exitium in nostros Majores invexerit; hoc gravissimum meo quidem judicio existimandum est, quod omnia vastando & ruinis obruendo illustria Veterum monumenta aboleverit, & barbara feritate per multa sæcula domo sua procul non solum politiores Musas, sed & nobiliores Artes sinu, & capillis laniatas exulare compulerit. Propterea apud eosdem Majores nostros densa ignorantiæ nocte utique incubante, quod olim alia occasione deflevit in Epistola Synodica ad Constantinum Pogonatum Imperatorem Maximus Religionis Christianæ Pontifex Agatho, omnia, quæ ad animum excolendum apta erant, Græcorum, Latinorumque præclaras artes prorsus illi pessundederunt, aspernaveruntque: Inde etiam contigit, ut non solum innumera, atque insignia Veterum monumenta lacrimabiliter vel tota, vel ex majori parte interciderint; sed & vix ulli reperti sint, qui pro dignì-

dignitate illorum memoriam litteris mandare studuerint. Magno huic detrimento præclare se consulturos, optimeque apud Posteros acturos Viri in Republica Eruditorum dignitate principes facile crediderunt, si hinc inde publica privataque monumenta, Inscriptiones, Toreumata, Idolâ, Opera Anaglipha, quæ veluti ex luctuoso naufragio forte fortuna supererant, è latebris egererent incredibili Rei Litterariæ emolumento. Inter hos non minimam suscepit laudem Cl. Michael Angelus Causeus Gallus, qui non solum plura Veterum monumenta viriculo æri obducenda nobis servavit, nulli parcendo sumptui, sed ea publico juri faciendo Reipublicæ Litterariæ comodo, eruditis, præclarisque adnotationibus consociavit.

Sed vix tantis cladibus per summa ingenia consuli ceptum fuerat, cum cinicus Populus, priori illo exitialior, restitutis ejusmodi Antiquitatis ruderibus novum bellum indixit. Critici enim muneri suo præstantissimo abutentes, dirum judicium ubi minime oportuerat, audacter nimis exercentes, veris, proinde, ac dubiis monumentis diem, ac sententiam dixerunt: Alii vero in iis dijudicandis arbitri parum apti, & periti omne pretium, omnemque antiquitatem iis a se ut plurimum minime expensis, ideoque contemptis, in dies palam abrogare non dubitant, ut plurimum causis nunc primum per ipsos excogitatis,

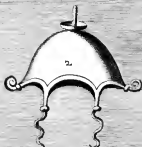
nec

nec pridem umquam in Litteratorum Senatu exauditis; At ad eos coercendos satis sint hæc duo Volumina ineunte jam sæculo a Cl. Causeo exarata, nunc in ampliorem, elegantioremque formam edita, in quibus videre est immensos ingenii sui, & vigiliarum exantlatos labores, rectum judicium, aptas sententias, atque in ipsis conjecturis quam proprium, quam verosimile appareat, unde omnium Gentium, non barbarorum, vel criticorum, literaria supellex aucta est ingenti Literatorum omnium voluptate, quam speramus in præsenti eo magis augeri, quo nitidiorem auctioremque editionem præbemus. Utere igitur feliciter & vale.

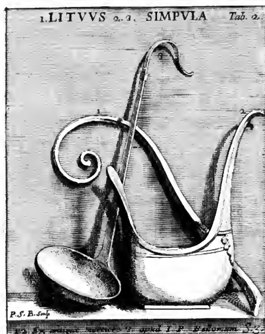
RO-

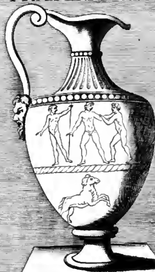
1. ALBOGALERVS 2. APEX Tab. I

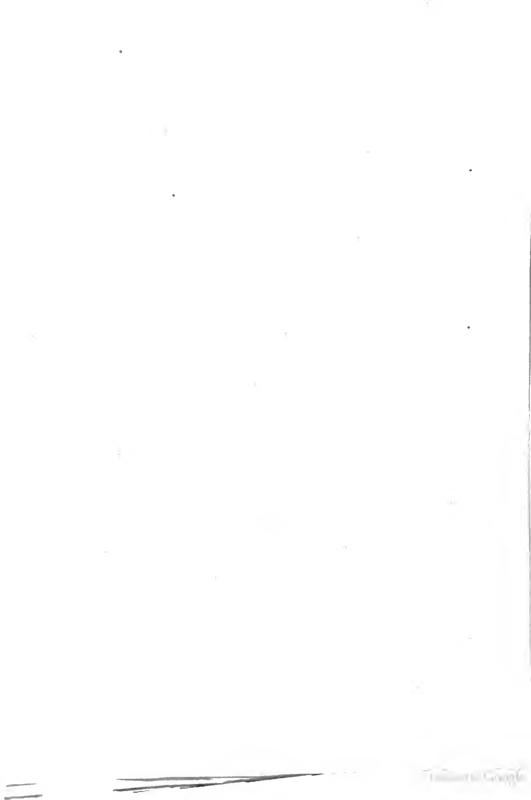

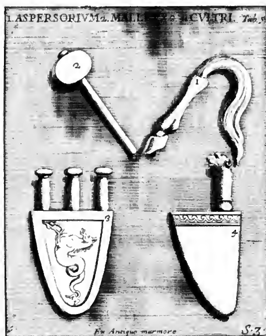
Ex antiquo marmore S. 3.

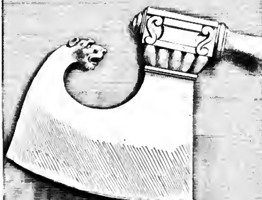

1.LITVVS 2.3. SIMPVLA
Tab. 2.
3
1
2
P.S.B. Sculp

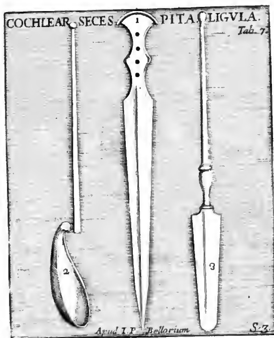

PRÆFERICVLVM
Tab. 2.
Ex antiquo marmore
S. 3.

VAS AQVÆ LVSTRALIS
Tab. 4.
In museo Io. Petri Bellorij
53.

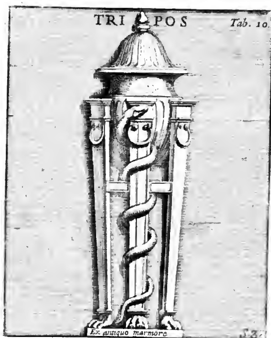

1. ASPERSORIVM 2. MALL
CVLTRI. Tab. 5
2
1
3
4
Ex Antiquo marmore
S. Z.

SECVRIS
Tab. 6
Apud I.P Bellorium
S.3.

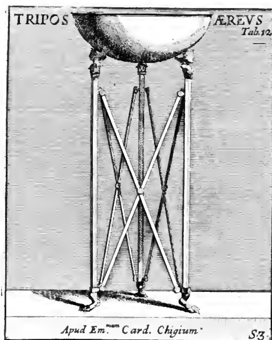

COCHLEAR. SECESPITA. LIGVLA.
Tab. 7.
1
2
3
Apud I.P. Bellorium
S.3.

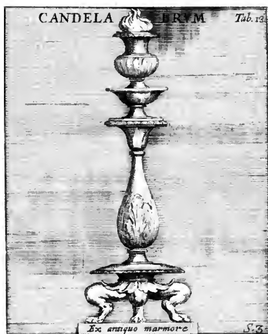

ACERRA
Tab. 8.
Ex antiquo marmore
S.T.

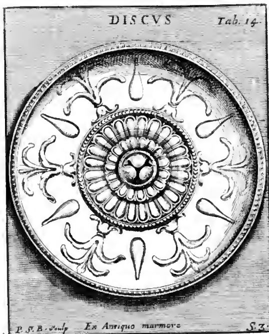

THVRIBVLVM
Tab. 9.
Apud D. Devvith
S.3.

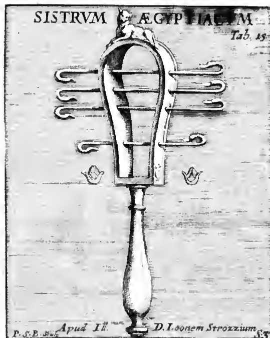

TRIPOS
Tab. 10.
Ex antiquo marmore

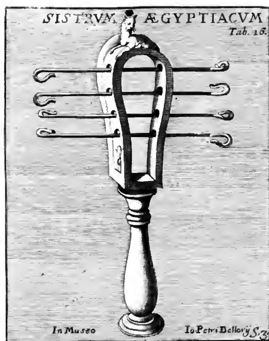

TRIPOS ÆREVS
Tab. 11.
Apud I.P. Bellorium
S.Z.

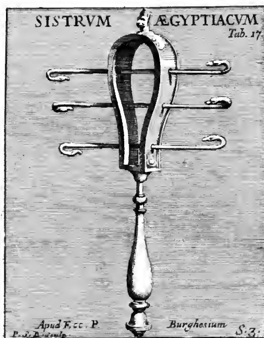

TRIPOS ÆREVS
Tab.12
Apud Em.^mum Card. Chigium
S.3.

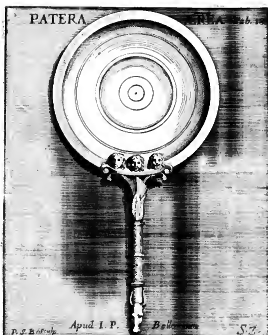

CANDELABRVM
Tab. 12
Ex antiquo marmore
S.3

DISCVS
Tab. 14.
P. S. B. Sculp
Ex Antiquo marmore
S. 3.

SISTRVM ÆGYPTIACVM
Tab. 15
P. S. B.
Apud Ill.mum D. Leonem Strozzium
S. 3

SISTRVM ÆGYPTIACVM
Tab. 16.
In Museo
Io. Petri Bellorij S. 3.

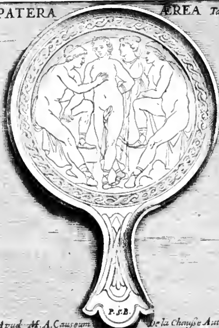

SISTRVM ÆGYPTIACVM
Tab. 17
Apud Ecc. P. Burghesium
S.Z.

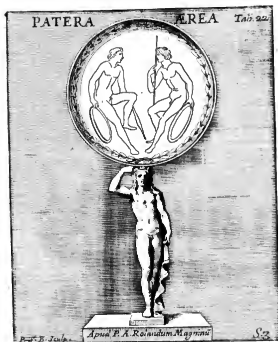

PATERA
AEREA Tab. 16
P. S. B. sculp.
Apud I. P. Bellorium
S. Z.

PATERA ÆREA *Tab. 19*

P.S.B. Sculp. *Apud P.A. Boiardum Magninum* S.3.

PATERA
ÆREA
Apud I. P.
Bellorium.

PATERA ÆREA Tab 21
P. S. B.
S. 3.
Apud M. A. Causeum De la Chausse Authorem

PATERA ÆREA
Tab. 22.
Apud P. A. Rolandum Magninu
S.3.

P. S. Bartoli
S.3.

PATERA
FICTILIS
P.S.B. Sculp.
S.3.

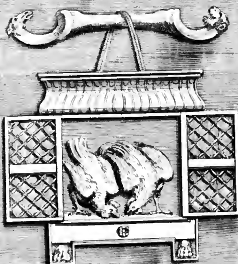

PATERA ÆREA
Tab. 25.
In Tesauro Mediceo
S.3.

PATERA

PATERA AREA Tab. 27.
Apud F. de Ficoronis
S.3.

CAVEA PVLLARIA Tab. 28
P. S. B. sculp. Ex antiquo marmore
S. 3.

ROMANUM MUSEUM

SIVE

THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS.

SECTIO TERTIA
Insignia Flaminis Dialis, Pontif. Max. & Auguris, necnon Instrumenta sacrificiis apta.

TABULA PRIMA.

1.

LAMINES quasi Filamines à filo, quo caput revinciebant, dictos putat Varro lib. 4. de lingua Latina cap. 15. *Flamines, quòd in Latio capite velati erant semper, ac caput habebant cinctum Filo, Flamines dicti*. Nudis enim capitibus incedere illis nefas erat, sed per æstatem galerum propter nimium calorem minimè gestantes, caput filo cingebant: festis verò diebus filo deposito pileum

sumebant pro sacerdotii eminentia, si fides Isidoro lib. 7. Orig. cap. 11. Erat autem Flamen Sacerdotis nomen alicui Deo particulariter consecrati, cui sacra faciens ab eo nomen obtinebat, Dialis videlicet vocabatur, qui Jovis curabat sacra, ut & Martialis, & Quirinalis, qui Martis, & Quirini. Horum duos priores à Romulo institutos, ultimum verò à Numa scribit Plutarchus in Numa, cui assentitur Pomponius Lætus lib. de Sacerdot. cap. 7. licet omnes à Numa creatos Livius asserat lib. 1. cap. 19. Successu temporis ad xv. numerum aucti sunt singuli singulis Diis, Cæsaribusque consecratis attributi, quorum maximus Dialis habebatur, teste Festo, solusque albogalero, insigni veste, curulique sellâ uti poterat. Fuit autem illa differentia inter Flamines, quæ nunc in Ecclesia Dei inter Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, ut refert Gratianus Decret. par. 1. dist. 80. ex auctoritate D.Clementis Romani Epist. 1. ad Jacob. fratrem Domini (quamvis fictitia, non infimæ tamen antiquitatis) cujus Pontificis verba hæc sunt. *In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas* (B. Petrus) *ordinavit, qui reliquorum Episcoporum judicia, & majora (quoties necesse foret) negotia in fide agitarent, &c. In illis autem Civitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines (quos tamen minores tenebant, quàm memoratos Primates) Archiepiscopos institui præcepit, qui non tamen Primatum, sed & Archiepiscoporum fruerentur nomine, &c. In singulis verò reliquis Civitatibus singulos, & non binos, vel ternos, aut plures Episcopos constitui præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum nomine (quia matres civitatum non habent) sed Episcoporum tantùm vocabulo potirentur, quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit.*

2. Apex Pontificis Maximi ornamentum, & insigne sæpius occurrit in nummis Julii Cæsaris, Marci Antonii, & Augusti, ad indicandum eorum Pontificatum Maximum. Pontifices à Numa institutos, scribit Livius lib. 1. cap. 20. Fuerunt ab initio quatuor; deinde quatuor alii ex plebe creati sunt M. Valerio, & Q. Apulejo Coss. Illis omnibus Pontifex Maximus præerat, cui sacra omnia publica, privataque sub-

subjecta erant, & quo defuncto alius à Pontificibus eligebatur. Appellatos fuisse Pontifices & à ponte, & à facio quidam putant, eò quòd pons sublicius ab his primùm factus, ac sæpius deinde restitutus fuerit: alii verò eosdem à posse, & facere sic dictos asserunt.

TABULA II.

1. Lituus baculus incurvus, & leniter à summo inflexus, quem Augures dextrâ tenebant: describitur ab A. Gellio lib. 5. cap. 8. *Lituus virga brevis in parte, quâ robustior est, incurva*. Primus Litui usus Romulo Urbis conditori tribuitur, quem Cicero lib. 1. de Div. scribit eo regiones direxisse, cùm Urbem conderet. Hunc in Capitolio servari solitum fuisse, narrat Plutarchus in Vita Romuli, sed captâ à Gallis Urbe perditum, mox ejectis illis inter altissimas favillas illæsum, cùm ignis cætera consumpsisset, inventum fuisse. Lituus ad Augures pertinebat, qui teste Isidoro lib. 8. Orig. cap. 9. volatus avium, & voces intendebant, & sic augurium erat naturalis quædam avium præsensio pluvias, & tempestates, aliaque hominibus imminentia volatu, & garritu indicantium. De inaugurandi ritu hæc refert Pomponius Lætus de Sacerd. cap. 5. *Locus augurii Templum erat: Augur versus Orientem sedebat, capite velato, lituum dextrâ tenens manu, idest, curvum baculum, quo in Cœlo regiones dividit, & quæ auguria veniunt, prædicit; si læva fuerint, quia à læva parte Septentrio est, felicia pronuntiat, pars illa Orbis propter altitudinem prospera putatur: & à dextera parte Meridies, quia depressus est, infelix.* Plura vide apud Livium lib. 1. cap. 18. & Fenestellam lib. de Sacerd. cap. 4. Hæc disciplina primùm viguit apud Phryges, & Chaldæos, ab eis transiit ad Græcos, deinde ad Etruscos, ab Etruscis ad Romanos commigravit. Augures apud illos mox tres fuêre, mox quatuor, mox novem quinque videlicet plebei, & quatuor patricii. Scribit D. Augustinus lib. 4. de Civit. Dei cap. 30. Ciceronem Augurem reprehendisse homines Corvi, & Corniculæ vocibus vitæ consilia moderantes; quod ipsemet Cicero testatur lib. 2. de Div. auguria vanitatis, & ineptiæ condemnans. Audiamus etiam D. Cyprianum superstitionem auguriorum irridentem in Opusc. de

Idolor. vanitate. *Non ergo* (inquit) *de Religionibus sanctis, nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creverunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Cæterùm & Regulus auspicia servavit, & captus est: & Mancinus religionem tenuit, & sub jugum missus est: & pullos edaces Paullus habuit, & apud Cannas tamen cæsus est: C. Cæsar, ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis, & auspiciis renitentibus sprevit, & eò faciliùs navigavit, & vicit. Horum autem omnium ratio est illa, quæ fallit, & decipit, & præstigiis cæcantibus veritatem stultum, & prodigum vulgus inducit.*

2. 3. Simpulum, quod & Simpuvium dicitur, Pontificum collegii symbolum erat: describitur à Festo *Vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur, unde & mulieres rebus divinis deditæ Simpulatrices dictæ*. Duas hujus calicis species exhibemus, unam ex antiquo marmore in Æde Divi Laurentii extra muros desumptam, alteram in Museo Jo. Petri Bellorii asservatam.

TABULA III.

PRæfericulum vas erat in sacrificiis proferri solitum, in quo vinum, aliusve liquor includebatur. Hoc vas sæpe occurrit in nummis Imperatorum, Cæsarumque in eorum summi Pontificatus memoriam signatum. Festus ait præfericulum esse vas æneum sine ansa, quod veteres in sacrificiis solebant præferre: at hæc descriptio minimè concordat cum antiquis numismatibus, & toreumatibus, quæ ansatum illud repræsentant, ut videre est in hac imagine ex pulcherrimo zophoro ad radices Capitolii delineata.

TABULA IV.

IN sacris ferè omnibus veterum tres adhibebantur purgationes; nam vel flammâ, vel sulphure purgabantur, vel aquâ abluebantur. Ovidius lib. 7. Metam.

Terque senem flammâ, ter aquâ, ter sulphure purgat.

Hæc aqua lustralis dicta in circumstantes ad expianda leviora crimina spargebatur, sicuti etiamnum mos est apud Chri-

stia-

stianos, qui ad purgandas leviores animæ sordes aquâ benedictâ frequenter in sacris utuntur. Illa ferebatur in vasculo huic simili, quod extabat in Museo Jo. Petri Bellorii, & quale observatur in Tabula VII. Columnæ Trajanæ notis ejusdem illustratæ pulcherrimum exhibente sacrificium, ubi sacrorum quidam Minister vas aquæ lustralis dextrâ tenet.

TABULA V.

1. Sequitur Aspergillum, sive Aspersorium ex equinæ caudæ pilis confectum, quo Sacerdotes aquam lustralem aspergebant. Ovidius lib. 3. de Ponto.

Spargit aquâ captos lustrali grata Sacerdos.

Antiquitus vice Aspersorii utebantur veteres ramo lauri, vel oleæ, ut scribit Virgilius de Ænea in funere Miseni lib. 6. Æneid.

Idem ter socios purâ circumtulit undâ
Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ,
Lustravitque viros.

2. Malleo Ministri sacrificiis inservientes victimam percutiebant. Ovidius lib. 2. Metam.

Lactantis vituli dextra libratus ab aure
Tempora discussit claro cava malleus ictu.

3. 4. Cultris minores hostiæ mactabantur. Idem Ovidius lib. 15. Metam. de Victima.

. . . . . *Percussaque sanguine cultros*
Inficit.

Victimarii cultros vaginâ inclusos lateri alligabant, iisque ad secandas hostias utebantur. Contenta in hac tabula desumpta sunt ex Arcu Septimii Severi, & Antonini Caracallæ prope S. Georgium in Velabro.

TABULA VI.

Animalia sacrificiis destinata securi percutiebantur. Horatius lib. 3. Car. Od. 23.

Aut crescit Albanis in herbis
Victima, Pontificum secures
Cervice tinget.

Et

Et Ovidius lib. 4. Trist. el. 2.

Candidaque adductâ collum percussa securi
Victima purpureo sanguine tingit humum.

Securem hanc Baccho dicatam esse patet ex capite Tigridis huic Deo sacræ, siquidem primus ille animal ferocissimum domavit, curruique alligavit. Tibullus lib. 3. el. 6. de Baccho.

Armenias Tigres, & fulvas ille Leænas
Vicit & indomitis mollia corda dedit.

Et Martialis lib. 8. ep. 25.

Nam cum captivos ageret sub curribus Indos,
Contentus geminâ Tigride Bacchus erat.

TABULA VII.

1. HUnc gladium sacrificiis aptum Secespitam esse constat, tum quia similes observantur in diversis antiquis toreumatibus sacrificia exhibentibus, tum propter Antistii Labeonis descriptionem apud Festum Secespitam referentis fuisse *Cultrum oblongum, manubrio rotundo, eburneo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixum clavis æneis, ære cyprio, quo Flamines, Flaminicæ Virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur*. Hæc omnia gladio nostro conveniunt, etsi manubrium illi deest eburneum, quo ferreum tegebatur, patet illud fuisse rotundum, remanentque foramina clavorum, qui ebur connectebant.

2. Cochlear, quo thus ex acerra sumebatur.

3. Ligula, quâ Aruspices animalium viscera explorabant.

TABULA VIII.

SCribit Festus acerram fuisse arculam thurariam, ubi thus reponebatur: hanc Camillus ferebat, ut videre liquet in plurimis antiquis marmoribus. De illa mentionem facit Martianus Capella lib. 2. de Nupt. *Acerrâ autem multo aromate gravidata, eademque candenti manus Virginis oneratur.* (Et deinde) *Ac Vestæ Deûm nutrici, eidemque pedissequæ acerra illa olacem aromatis refundente, omnis ille ordo Cœlicolum portiones sibi*

com-

competentes attribuens, arabicis lætabatur halatibus. Acerræ meminit etiam Ovidius lib. 4. Fastor.

Cumque meri patera thuris acerra fuit.

TABULA IX.

NUlla thuribuli neque in marmoribus, neque in nummis antiquis reperitur imago: constat tamen ex auctoritate Clementis Alexandrini thuribulum Aaronicum explicantis lib. 5. Stromat. fol. 562. thuribula in Templo Domini posita fuisse. Ανὰ μέσον δὲ τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ παραπετάσματος, ἔνθα τοῖς ἱερεῦσιν ἐξῆν εἰσιέναι, θυμιατήριόν τε ἔκειτο, σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ τῷδε κειμένης γῆς. ἐξ ἧς αἱ ἀναθυμιάσεις. *In medio autem operimenti, & veli, quo licebat ingredi Sacerdotibus, erat situm thuribulum symbolum terræ, quæ est sita in hoc Mundo medio, ex qua oriuntur exhalationes.* De thuribulis, quæ posuit Salomon in domo Dei, mentio reperitur in Sacro Texto lib. 2. Paralipom. cap. 4. In Sacrificiis quoque illa adhibita fuisse canit Ausonius in Technopag.

Thuribula, & pateræ, quæ tertia vasa Deûm? lanx.

TABULA X.

TRipodum nomine intelliguntur omnia illa instrumenta, quæ tribus insistunt pedibus: propriè tamen Tripodes erant mensæ in Templo Apollinis Delphici, quibus superpositæ Phæbades vaticinabantur; hinc Apollini Tripodes cum Serpentibus dicati, de quibus Herodotus in Calliop. Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα, καὶ δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ' ἧς ὁ τρίπους ὁ χρύσεος ἀνετέθη, ὁ ἐπὶ τοῦ τρικαρήνου ὄφεος τοῦ χαλκέου ἐπεστεὼς ἄγχιστα τοῦ βωμοῦ. *Collata autem pecunia decimam selegerunt, ex qua tunc Deo, qui Delphis est, Tripos aureus ibi repositus est. insistens super tricipiti ex ære Colubro proximè aram.* Tripodem cum intorto Serpente describit Pausanias in Phoc. planè, ut hic exhibetur ex antiquo toreumate delineatus. Εν κοινῷ δὲ ἔθεσαν ἀπὸ ἔργου τοῦ Πλαταιᾶσιν οἱ Ελληνες χρυσοῦν τρίποδα δράκοντι ἐπικείμενον χαλκῷ. *Commune fuit Græcorum de Platæensi prælio donum, aureus Tripos sustinente æneo Dracone.*

TA-

TABULA XI.

QUidam Tripodes domi tenebantur, super quos vel accenso igne, vel fructibus, floribusque impositis sacra Laribus peragebantur, qualis est iste apud Joannem Petrum Bellorium. Juvenalis Sat. 12.

. . . . *Laribusque paternis*
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.

Ex Apollodoro, & Plutarcho discimus Delphici Tripodis raptus, quod tunc contigit, cum Hercules Iphiti cæde pollutus Delphos profectus à Xenoclea Apollinis interprete responsum obtinere non potuit. Huc pertinere videtur Herculis cum Apolline pugna, de qua videndus Apollodorus lib.2.cap.6. Scimus ex Pausania in Phocaicis. Herculem Apollini tripodem reddidisse; id vero ego prius non factum existimo quam Pheneum Arcadiæ is fuisset ab Hercule deportatus, ut observo apud Plutarch. in opusc. De sacra numinis vindicta. Deinde Hercules Philonem Alcimedontis herois filiam visitavit, quam cum Pater eam ob causam iratus in Ostracina monte cum Ædimagora, quem nuper enixa erat, feris laniandum exposuisse, Hercules, illac forte iter habens, atque à Pica infantis vagitum imitante, eum in locum in quo uterque expositus fuerat deductus, liberavit, sicut ex Pausania deducimus, cum nullus alius hanc memoret Herculis expeditionem dum Tripodem Apollinis in Delphico Templo restituit.

TABULA XII.

IN Museo Chisiano asservatur Tripos flexilis, & plicatilis, in cujus summitate sculpta sunt tria capita Bacchantium uvis coronatarum, Baccho procul dubio consecratus; Tripodem enim Libero patri dicatum, scribit Athenæus lib. 2. Deipnosoph. Καὶ τὸ νικητήριον ἐν Διονύσου τρίπους. ἐκ γὰρ ἐκ τρίποδος λέγειν φαμὲν τοὺς ἀληθεύοντας. *In Bacchi certaminibus Victoris præmium est Tripos; nam qui vera fantur, e Tripode loqui dicimus.* Duo Tripodum genera recenset, quæ ambo veteres λέβητας nominarunt; unum, quod ἐμπυριβήτης ὁ ἐ λοετρόχοος dicebatur, quo ad aquam

aquam calefaciendam utebantur; alterum, quod vocabatur κρατὴρ ἄπυρος, in quo vinum miscebatur: at in vino inesse veritatem nemo est, qui ambigat, & sic Apollini, & Baccho consecrati fuere Tripodes, illi ob oraculorum suorum certitudinem, huic verò quia non mentiuntur ebrii. Καὶ οὗτος ἐστιν ὁ τῆς ἀληθείας οἰκεῖος τρίπους. διὸ Ἀπόλλωνος μὲν οἰκεῖος διὰ τὴν ἐκ μαντικῆς ἀλήθειαν. Διονύσου δὲ διὰ τὴν ἐν μέθῃ. Auctor est Athenæus loco citato.

TABULA XIII.

Candelabris utebantur veteres, cùm rem divinam faciebant: in illis figebantur candelæ, & funiculi ardentes, vel etiam lucernæ oleariæ ponebantur minùs tamen ad lumen exhibendum, quàm ad sacrificii decus, & majestatem. De candelis mentionem facit Martialis lib. 14. ep. 41. illas lucernis vetustiores declarans.

Nomina candelæ nobis antiqua dederunt:
Non norat parcos uncta lucerna patres.

De lucernis verò sacra pagina lib. 2. Paralipom. cap. 4. versic. 20. describens ea omnia, quæ posuit Salomon in Domo Dei. *Candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo.* Hoc pulcherrimum candelabrum delineari curavimus in æde D. Laurentii extra muros.

TABULA XIV.

Discus erat species quædam lancis, in quo victimarum exta ponebantur. De illo hæc scribit Isidorus lib. 20. Orig. cap. 4. *Discus antea iscus vocabatur à specie scuti; unde & scutella per diminutionem, est enim ejusdem similis: postea discus vocatus est, quod det escas, idest, apponat.*

TABULA XV.

Sistrum instrumentum Ægyptiacum, quo Sacerdotes in sacris Isidis utebantur ἀπὸ τοῦ σείειν, idest, *à quatiendo*, dictum: est autem formæ ovalis, & manubriatum cum tribus, vel quatuor virgulis transversalibus; describitur ab Apule-

jo lib. 11. Metam. *Æreum crepitaculum, cujus per angustam laminam in modum balthei recurvatam trajectæ mediæ paucæ virgulæ crispante brachio tergeminos jactus reddebant argutum sonum.* Sistrum in sacrificiis concutiebatur ad indicandum omnia naturalia numquam motu vacare: rotunditas, quæ illud cingit, convenit Cœlo Lunæ, per quod omnia moventur, & mutantur ratione quatuor elementorum, quæ per quatuor Sistri virgas denotantur: quaternarius enim numerus pertinere videtur ad corpus constans ex quatuor elementis, & quatuor qualitatibus, sicca, humida, calida, & frigida: ternarius verò ad triplicem animæ vim, de quo infrà. In Sistri vertice visitur animal quoddam aliquando facie humana præditum, quod Felem esse docet Plutarchus in lib. de If. & Of. *Τῇ δὲ ἀψῖδι τοῦ σείστρου κατὰ κορυφὴν ἐντορεύουσιν αἴλουρον ἀνθρώπου πρόσωπον ἔχοντα.* (Et mox) *τῷ δὲ αἰλούρῳ τὴν σελήνην, διὰ τὸ ποικίλον καὶ νυκτουργὸν ἐν γόνιμον τοῦ θηρίου.* *Curvamini Sistri autem in vertice insigunt Felem humana facie, &c. Fele Lunam repræsentante ob animalis istius varietatem, ac vim noctu agendi, & fœcunditatem.* Felis Lunæ filius fabulosè dicitur, quod Lunæ sequatur naturam: subjungit enim Plutarchus Felis oculorum pupillas dilatari, & attenuari secundum Lunæ cursum; humanâ autem Felis facie innui Lunæ mutationes mente, ac ratione gubernari. Illa in hoc sistro humanâ facie minimè prædita est, at solitum, & sibi convenientem vultum præfert. Hoc animal apud Ægyptios divinis penè afficiebatur honoribus, nam quibuscumque in domibus Felis mortem oppetierat, cuncti earum domorum habitatores supercilia eradebant: si verò quisquam Felem vel spontè, vel invitè necasset, morte puniebatur; ut ex Herodoto in Euterp. & Eusebio lib. 2. Præp. Ev. cap. 1. colligitur. In lateribus Sistri sculptus est flos loti, & nux pinea, quæ symbola Isidi, sive Deûm Matri sacra sunt. De loto alibi diximus, de pino meminit Ovidius lib. 6. Metamorph.

Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus
Grata Deûm Matri: siquidem Cybelejus Atys
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.

Sistrum apud Ægyptios vicem tubæ in bello exhibebat, & apud

apud Amazonas fœminarum exercitus hoc instrumento ad bellum vocabatur. Auctor est Isidorus lib. 3. Orig. cap. 21.

TABULA XVI.

ASservatur aliud Sistrum in Museo Jo. Petri Bellorii quatuor etiam habens virgulas transversales, cum Fele foetibus lactantibus decumbente in ejus summitate insculpta, quæ Lunæ globum gerit in vertice connexionem hujus animalis cum Luna indicantem, juxta prædictam Plutarchi descriptionem. In utroque Sistri latere Isidis mitra inspicitur. De armonico sonitu plura videnda sunt in Sectione de Musica veterum.

TABULA XVII.

SEquens Sistrum ab aliis duobus differt, quòd Felis in ejus summitate sculpta humano vultu prædita sit, quodque tres tantùm virgulas habeat transversales, quæ triplicem Isidis potestatem innuunt: eadem enim est Luna in Cœlo, Diana in terris, & Hecate apud inferos. Ausonius in ter. num. gry.

Tergemina est Hecate, tria virginis ora Dianæ.

Sic etiam Prudentius lib. 1. contra Symm.

Denique cum Luna est, sublustri splendet amictu:
Cum succincta jacit calamos, Latonia virgo est:
Cum subnixa sedet solio, Plutonia conjux,
Imperitat furiis, & dictat jura Megeræ.

Triplex est etiam aspectus Lunæ, videlicet cum surgit in cornua, & falcata dicitur: cum dimidiata est: & cum orbem complet. Ternarius hic virgularum numerus potest etiam referri ad triplicem motum Lunæ, quæ tribus viis movetur in cœlo, in altitudinem, latitudinem, & longitudinem. Ternarii numeri laudes, vide apud Macrobium lib. 1. in Somn. Scip. quem ut & quaternarium, ex quibus constat septenarius inter arcana venerabant Pythagorici. *Ternarius* (inquit) *assignat animam tribus suis partibus absolutam; quarum prima est ratio, quam* λογιστικὸν *appellant: secunda animositas, quam* θυμικὸν *vocant: tertia cupiditas, quæ* ἐπιθυμητικὸν *nuncupatur*. Triplex enim assignatur vis animæ, quæ est rationalis, irascibilis, &

concupiſcibilis. Humanam vitam triplicem eſſe, ſcribit Jamblichus ſect.5. de Myſt. cap. 18. intellectualem, naturalem, & mediam inter utramque. Divinas quoque eſſentias, & potentias triplices eſſe docet; vel enim illæ imperant animæ, & naturæ; vel ab anima, & natura prorſus abſtrahuntur; vel medio ſe modo habent. Ternario numero in rebus divinis priſci utebantur, quemcumque enim ſuperûm hoc numero delectari credebant. Tibullus lib. 1. el. 2.

Hæc mihi compoſuit cantus, quis fallere poſſes:
Ter cane, ter dictis deſpue carminibus.

Etenim numerus iſte in religionibus, rebuſque omnibus potentiſſimus habebatur, & maximè in ſanandis morbis, ſi fides Plinio lib. 26. cap. 9. Vir eruditiſſimus Jo. Petrus Bellorius ait in expoſitione Symbolici Deæ Syriæ ſimulacri Siſtrum tribus tantùm virgulis confectum innuere ſententiam illorum, qui ignem inter elementa non admittebant, ſed ad generationem rerum naturalium ſuppleri calore Solis autumabant. Diverſas priſcorum opiniones circa numerum elementorum recenſet Plutarchus; quidam enim terram inter prima, & præcipua mundi elementa non admittebant putantes illam neque immobilem eſſe, neque mediam tenere globi regionem, ſed eſſe in gyrum circum ignem ſuſpenſam, quam ſententiam refert ille in Numa. Scribit verò in Opuſculo de Iſ. & Oſir. alios affirmare terram, aërem, & ignem fuiſſe tria prima corpora ab aqua rerum omnium principio effecta. Ἡ γὰρ ὑγρὰ φύσις, ἀρχὴ καὶ γένεσις οὖσα πάντων ἐξ ἀρχῆς, τὰ πρῶτα τρία σώματα, γῆν, ἀέρα, καὶ πῦρ ἐποίησε. *Humida enim natura, cùm ab initio principium, & ortus omnium eſſet rerum, tria prima effecit corpora, terram, aerem, & ignem*. Pulcherrimum hoc Siſtrum æreum viridi obductum ærugine in gazophylacio Excellentiſs. Domus Burgheſiæ cuſtoditur. Magnificæ, & ſumptuoſæ hujus Principis ædes nobiliſſimum ejus animum arguunt: patent illæ quotidie à curioſis exteris inviſendæ; urbanæ quidem picturis, ſtatuis, aliiſque pretioſiſſimis ſupellectilibus exornatæ: rurales verò prope, & extra Urbis mœnia ſitæ ſtatuis pariter, & picturis, plurimiſque rebus mirabiles naturæ, & artis varietates exhibentibus inſtructæ. Illic horti amœniſſimi, virentibus ſemper arboribus conſiti, limpidiſque

que irrigati fontibus, publicæ voluptati comparati sunt; in quorum medio verè condigna Floræ habitatio extructa est, superbusque huic Deæ erectus triumphalis arcus. Singula inibi singulis diebus rident: omnia omnibus nobile præbent oblectamentum. Mille, & amplius vasa novis semper floribus referta varias anni tempestates distinguunt: Iris, Hyacinthus, Narcissus, Anemone, Ranunculus, Tulipanus, Leucojon, Jasminum tum Hispanicum, tum Alexandrinum, aliique flores sibi invicem succedentes jucundis varietatibus, suavibusque odoribus visum, & odoratum perpetuò recreant, ac reficiunt.

TABULA XVIII.

Pateras sic dictas scribit Isidorus lib. 20. Orig. cap. 5. quòd patentes sint, dispansisque labris: erant autem vasa sacrificiis destinata, quibus Sacerdotes vinum inter cornua victimarum spargebant, ut canit Virgilius de Didone lib. 4. Æneid.

Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fudit.

Dianæ dicatam fuisse hanc pateram Canis, & Nympharum, sive Oreadum capita facilè denotant; siquidem istæ Dianam comitabantur; ille verò eidem sacer erat, utpote ad venationem idoneus. Montium custodem, nemorumque virginem vocat illam Horatius lib. 3. Car. od. 22. & sæpe à Poëtis Venatrix, & Jaculatrix dicta est. Sic etiam Ovidius Dianam feras insectantem describit lib. 3. Amor. el. 2.

Talia pinguntur succinctæ crura Dianæ,
Cùm sequitur fortes fortior ipsa feras.

Scribit Xenophon lib. de Venat. Canes, & Venationes inventum Deorum Apollinis, & Dianæ. Τὸ μὲν εὕρημα θεῶν Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος ἄγραι καὶ κύνες. Tria capita triformem Dianam forsan innuunt. Virgil. lib. 4. Æneid.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Canes autem immolabantur Hecatæ, quod Canis latrans lemures in fugam convertat.

TABULA XIX.

EUmdem esse Solem, atque Mercurium, docet Macrobius lib. I. Saturn. cap. 19. Sic Ægyptii pinnata fingebant Solis simulacra, quibus color apud eos geminus erat; alter clarus, cum Sol superiorem Zodiaci partem, sive æstivam ambit; alter cæruleus, cùm in parte inferiori signa hyemalia percurrit. Hoc simulacrum dextrâ lotum, sinistrâ lyram gestat. Loti flos denotat virtutem Solis moventem ad generationem, ejusque motum sequitur ab ortu ad occasum, ut legitur apud Proclum lib. de Sacrif. & Magia. *Lotus implicat quidem in se folia ante Solis exortum, oriente verò Sole explicat paulatim, & quatenus Sol ad mediam cœli ascendit plagam, eatenus pandit folia: quatenus verò à medio petit occasum, gradatim folia contrahit: videtur hæc non minus dilatatione, contractioneque foliorum honorare Solem, quàm homines genarum gestu, motuque labiorum*. Lyra Apollinis chordarum septem tot cœlestium sphærarum motus innuit. Patera inter Etruscas connumeranda, ut videre est apud Cl. Gorium in Museo Etrusco.

TABULA XX.

EXhibetur in hac patera Mercurius differens cum Paride pileo phrygio insigni, fortè de sententia inter Deas ferenda. *Pingitur cum petaso gnatus Majæ,* inquit Arnobius lib.6. adv. Gent. *tamquam vias aggredi præparet, & Solem, pulveremque declinet*. Pinnata talaria gestat pedibus, sive *quòd negotiantium pedes ubique pergendo, quasi pinnati sint*, ut scribit Fulgentius lib. I. Mythol. sive quòd ipse omnium planetarum sit velocissimus, septimâ enim die suos permeat circulos. Alæ conveniunt etiam Mercurio uti eloquentiæ præsidi, quia sermone nihil est velocius: unde Homerus lib. I. Odyss. vers. 122. verba vocat alata. Hæc quoque Etrusca est, Litteræ vero male viriculo inscalptæ.

TABULA XXI.

SEquitur raptus Helenæ in alia patera expressus. Adsunt Trojani cum pileis phrygiis rapturam, seu jam raptam Principem comitantes. Fertur Paridem in Insula Cranæ primum

mum habuisse cum Helena congressum, ædemque in continentis terræ adverso littore Veneri Migonitidi, sive conjugali faciendam curavisse: at octavo fermè post Trojam eversam anno Menelaus proximè ad Migonitidis simulacrum Thetidis, & Praxidicæ quasi vindicatricis signa dicavit. Injuriam tamen sibi illatam ulcisci non valuit, siquidem ipsi superstes fuit Helena, quæ deinde à Nicostrato, & Megapenthe pulsa ad Polyxonem Argivam Tlepolemi uxorem cognatam suam Rhodum venit, cujus ordine ad arborem suspensa laqueo vitam finiit. Auctor est Pausanias in Lacon. Hæc patera in Museo nostro asservata non minimi est momenti ob pulcherrimam æruginem, quâ obducta est, ad Smaragdi viriditatem, & nitorem proximè accedentem; de qua audiendus etiam est Cl. Gorius in suo Museo Etrusco.

TABULA XXII.

REpræsentantur in hac patera Lares publici, ut puto Etrusci, sedentes, clypeis innixi, hastas tenentes. Hostes ab illis putabantur arceri, ideoque cum hasta pingebantur. De illis mentionem facit Dionysius Halicarnasseus lib. 1. Antiq. Rom. his verbis. Νεὼς ἐν Ῥώμῃ δείκνυται τῆς ἀγορᾶς ὑπρόσω, &c. Ἐν δὲ τούτῳ κεῖνται τῶν Ξοικῶν θεῶν εἰκόνες ἅπασιν ὁρᾶν, ΔΕΝΑΣ, ἐπιγραφὴν ἔχουσαι, δηλοῦσαν τοὺς Πενάτας. δοκεῖ γάρ μοι τοῦ Π μήπω γράμματος εὑρημένου, τῷ δ᾽ ἄλλα δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν τοὺς παλαιούς. εἰσὶ δὲ νεανίαι δύο καθήμενοι, δόρατα διειληφότες, τῆς παλαιᾶς ἔργα τέχνης. *Templum Romæ non procul à foro ostenditur &c. In eo positæ sunt Trojanorum Deorum imagines, quas cuivis fas est inspicere, cum inscriptione,* DENAS, *quæ Penates significat: videntur enim mihi prisci ante inventum P. usurpasse pro eo D. litteram; sunt autem hastati duo juvenes habitu sedentium admodum antiqui operis.* Varias Scriptorum de Penatibus opiniones refert Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 4. & maximè Virgilii, qui magnos Deos Penatum comites scribit lib. 3. Æneid.

Cum sociis, gnatoque, Penatibus, & magnis Dîs.

Inter quos Junonem, & Bacchum recenset lib. 1.

Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno.

Unde hæc imaguncula vice manubrii pateræ apposita intelligi potest de Baccho gestante coronam in capite sive ex hede-

dera, sive ex rosis, aliisve floribus, aut herbis contextam, quibus solebant veteres in epulis comas circumdare: vestis autem ex humeris talorum tenus dependens fortè illa est, quæ Bassarida vocabatur à Bassara Lydiæ oppido, & quam Bacchus aliquando gerebat.

TABULA XXIII.

EXhibetur in hac patera Deorum maximus sedens inter duas mulieres, quarum una obstetricis vicesgerens Minervam, sive Palladem ex Jovis vertice armatam prosilientem ambabus sublevat manibus; altera parturienti Deo videtur opem ferre eum in partu amplexum sustinens: adstat Vulcanus cum securi, vel dolabra, qui Jovi cervicem fregit, ut facilius puerperium prodiret. Minerva hic nascens repræsentatur planè, ut ab Ovidio describitur lib. 3. Fastor.

Parva licet videas capitæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cepit habere suo.
Nominis in dubio caussa est: capitale vocamus
Ingenium solers, ingeniosa Dea est.
An quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo.

Minerva de Jovis vertice nata fingitur, quia ingenium in cerebro positum est, ut docet Fulgentius lib. 2. Mythol. Ingenium autem, sive sapientia in capite hominis dicitur esse, hoc est, sensus sapientis, qui invenit omnia, juxta Isidori explicationem lib. 19. Orig. cap. 20. unde hæc Dea præesse creditur artibus, quia nihil excellentius est ingenio, quo reguntur universa. Scribit Phornutus Minervam esse Jovis Intellectum, sive illius providentiam, ideoque in honorem Minervæ Templa providentiæ posita fuére; & quia veteres in cerebro totius animæ regimen, & prudentiam esse voluerunt, fortè quia suprema corporis humani pars caput est, sicut summa mundi pars æther, ea de causa Minervam ex cerebro Jovis prognatam, ingeniisque præesse dixerunt: sed quare Jupiter sedens supernè nudus, infernè tectus fingatur, declarant Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præp. Ev. cap. 3. & Georgius Codinus de Orig. Constant. Sedet ille, ut immo-

tam

tam potestatis suæ constantiam, stabilitatemque significet; partes corporis superiores nudas habet; quòd ipse intelligentibus, ac cælestibus mundi partibus se conspicuum exhibeat: inferiores verò tectas, quòd Deus humi repentibus sit ignotus, & in infimis rebus, penitusque reconditis absconditus delitescat: sceptrum læva tenet potestatis indicium, vel etiam quòd in eo latere cor cæterarum humani corporis partium facilè princeps, vimque intelligendi maximam complexum intestinum velut in proprio domicilio conquiescat: adest Aquila, quâ indicatur eum spiritibus aëreis imperare, ut Aquila volucribus. Hæc patera Etrusca exhibetur in Museo Cospiano, apud Dempsterum de Etruria Regali, in Museo Etrusco Cl. Gorii, in dissertationibus Academiæ Etruscæ Cortonensis, & demum accuratius in Apologia Etrusci Alfabeti adversus Cl. Marchionem Maffejum, ubi plura penitioris eruditionis sunt enucleata.

TABULA XXIV.

QUatuor Circifactiones in hac patera distinguuntur. In circo Quadrigæ agitabantur, indutique erant Quadrigarii tunicâ vel albâ, vel viridi, vel rufâ, vel cæruleâ, his coloribus quatuor anni tempora, seu potiùs quatuor elementa indicantes, quæ per quatuor numina in hac patera expressa Minervam, Martem, Venerem, & Herculem optimè designantur. Minervam creditam fuisse aërem testantur Divus Augustinus lib. 7. de Civ. Dei cap. 16. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20., & Diodorus lib. 1. cap. 2. Sphæra Martis ex auctoritate ejusdem Macrobii lib. 1. in Somn. Scip. cap. 11. ignis habetur; est enim sydus ardens, & violentum, quod, teste Firmico lib. 3. in septimo ab horoscopo loco, idest in occasu partialiter constitutum maxima mala, & pericula decernit, facitque homines homicidas, & facinorosos. Venus ex spuma maris genita, & à Poëtis marina sæpiùs dicta, mare, sive aquam designat. Terra denique ex Herculis clava, pelleque leonina innuitur, siquidem clava plantas denotat, Leo animalia, quæ duo maximè terra gignit, & nutrit: Leo etiam magnæ Deûm Matri sacer

erat; quæ tellus etiam vocabatur. Hæc patera Etrusca, & fictilis est, quemadmodum primis nascentis Romæ temporibus uti solitum erat. De simpulis, vasibus, Deorumque Simulacris fictilibus plura referunt Seneca Ep. 31. Plinius lib. 34. cap. 7., & Juvenalis Satyr. 6., qui de illis mentionem facit his versibus.

Et quis tunc hominum contemptor numinis? aut quis
Simpuvium ridere Numæ, nigrumque catinum,
Et vaticano fragiles de monte patellas
Ausus erat.

Sed quantum crevit Romanorum luxus; non fictilibus deinde, sed murinis, crystallinisve prolibatum est simpulis. Deorum Simulacra, Templorumque fastigia non ampliùs ex ligno; at ex auro, aliisque pretiosis metallis, sanctiora minùs certè, & innocentiora, sed maximis sumptibus elaborata. *Aurum, & argentum ne Dis quidem antiquitùs conficiebant.* Ait Plinius lib. 35. cap. 12. *Cogita Deos*, scribit Seneca Ep. 31. *cùm propitii essent, fictiles fuisse*. De beata illa primorum temporum simplicitate meminit etiam Tibullus lib. 1. el. 9.

Tum meliùs tenuere fidem, cùm paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus:
Hic placatus erat, seu quis libaverat uvam,
Seu dederat sanctæ spicea serta comæ;
Atque aliquis voti compos liba ipse ferebat,
Postque comes purum filia parva favum.

Unde aureum sæculum minùs ex hominum innocentia, & puritate, quàm ex usus metalli hujusmodi privatione dictum facilè crederem cum Juvenale, qui tunc aurum fictilium Deorum simplicitatem nondum violasse scribit Sat. 11.

Fictilis, & nullo violatus Jupiter auro.

TABULA XXV.

En alia patera ærea in museo Serenifs. Magni Etruriæ Ducis asservata cum etruscis characteribus, a Fabretto Inscript. antiq. pag. 541. vulgata. Medea hastam gerit, quâ

quâ caput humanum linguam exerens a Medo filio ex Ægeo Athenarum Rege susceptο fortasse abscisum, fuisque incantationibus inserviturum percutit: filius dextrâ gladium tenet, lævâ sacculum, in quo caput repositum erat, matri porrigit.

TABULA XXVI.

Sequitur alia patera pariter etrusca raptum quemdam exhibens, forsan Helenæ, de quo supra. Homo ferè nudus mulierem vestitam amplectitur, eamque tentat rapere. Observandus muliebris ornatus, regiis Trojanis fœminis fortè proprius.

TABULA XXVII.

Actæon a canibus laniatus in hac patera repræsentatur, non quidem in cervum versus, neque cervi pelle tectus, sed hominis effigie servatâ, canibusque opinione immissâ, ut feram illum putarent, sic referente Natali Comite Mythol. lib. 6. cap. 24. Ovidioque comprobante lib. 3. Metam.

Testis & Actæon, quondam fera creditus illis,
Ipse dedit letho cum quibus ante feras.

TABULA XXVIII.

Augures, teste Pompejo, quinque signorum genera observabant, ex cœlo nempe, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, & ex diris. Tripudium ad pullorum augurium pertinebat, solebant enim Romani pullos caveâ inclusos ferre in bellis, ex quibus observabant rerum eventa. Si pascebantur avidè, bonum omen erat: si tam avidè, ut aliqua offæ particula ore excidens terram paviret, optimum, & hoc in libris auguralibus scribebatur tripudium solistinium: si verò pulli non pascebantur, triste, & infaustum reputabatur, pejus si è cavea fugissent. Scribit Valerius Maximus lib. 1. cap. 4. P.Claudium bello Punico primo præ-

lium navale committere volentem, auspiciisque more majorum petitis, cùm Pullarius non exire caveâ pullos nuntiasset, abjici eos in mare jussisse dicentem, quia esse nolunt, bibant. Cicero etsi Augurum collegio adscriptus auguria vanitatis,& ineptiæ condemnavit lib.2. de Divinat. ut & D.Cyprianus, qui auguriorum superstitionem irridet in opusc. de Idolorum vanit. *Non de religionibus sanctis* (inquit) *nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creverunt &c. Pullos edaces Paullus habuit, & apud Cannas tamen cæsus est.*

RO-

ROMANUM MUSEUM
SIVE
THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS.

SECTIO QUARTA
De tribus generibus Musicæ Veterum inflatile, tensile, ac pulsatile.

TABULA PRIMA.

I. *Alamus Pastoralis*. Unde μόναυλος Tibia exorta, tum reliqua Organa consequuta. Meminit Monauli in Thamyre Sophocles. Arundinea Tibia *Monaulos*, apud Athenæum lib. 4. & ex eo apud Bartholinum de Tibiis Vet. p. 38. ab Ægyptiis fertur esse inventum Osiridis. Hac Tibia occinebatur Hymenæo. Amazones ad calamos * arma tractabant, teste Marciano Capella lib. 9. & eodem Bartholino pag. 101. * *Bartholinus, ibid. pag. 37.*

Fi-

Figura desumpta ex Caducæo Tabulæ Iliacæ Matthæjorum, ab Aleandro illustratæ pag. 31. ex Apollodoro, & Isidoro. Bartholinus de Tib. Vet. lib. 1. pag. 11. observat, ab Hygino affirmari, calamum, seu fistulam arundineam, inventum esse Mercurio traditum, lib. 3. cap. 6. pag. 210. In Sacris Litteris, Genes. cap. 4. vers. 20. & 21. *Jabel fuit Pater habitantium in tentoriis, atque pastorum; & nomen fratris ejus Jubal: ipse fuit Pater canentium cithara, & organo*. In Hebræo textu כנור ועוגב *Cinnor ve-Huggab*. A Septuaginta Interpretibus Græcè redditur ψαλτήριον, καὶ κιθάραν.

Observat R. P. Calmet Dissert. in Psalmos pag. 87. verbum עוגב *Huggab*, indicans instrumentum musicum, reperiri quater in Sacris Litteris, nempe Genes. cap. 4. vers. 21. Job cap. 21. vers. 12. & cap. 30. vers. 31. Psal. 150. vers. 4. & ab Interpretibus LXX. & a Vulgata reddi aliquando *Cythara*, aut *Psalmus*, aut *Organum*. Cœterum frequentius reddi *Organum*: quo vocabulo non intelligi perfectum organum hydraulicum, aut pneumaticum, quibus nunc utimur; sed calamos complures diversæ longitudinis, cera, aut glutine simul junctos, non secus ac fistula, quam veteres Ethnici tribuunt Pani, Fauno, Satyris, &c. Organi origo petenda a fistulis singularibus, quas mythici dant Diis suis pastoralem vitam exercentibus, Apollini, & Mercurio greges pascentibus; uti etiam observavit Vossius de origine Idololatriæ lib. 4. cap. 92. qui, ex Virgilii Ecloga 2. Pani datum illud inventum docet, &, ex Plinio lib. 7. cap. 2. Pan Mercurii fistulam Monaulon invenisse narrat; aliis etiam tribuentibus Fauno, aliis Idi, seu potius Daphnidi Pastori Siculo repertori Bucolices, ex Diodoro Siculo in fine lib. 4. Hæc omnia per Græcorum, & Latinorum fabulas attributa Pastoribus recentioribus, deprompta sunt ex vera Historia Mosis, perperam ab Ethnicis percepta, ac transformata; ex qua apparet, cognatis inventorum Pastoriæ artis, calamum, fistulam, organi rudimenta, seu Hebræum *Huggab*, esse tribuenda. Sunt enim, qui aliud calami genus a primis Pastoribus repertum intelligant Hebræorum אבוב *Abub*, tibiam; etymologia deducta ex אביב *Abib*, calamo spicæ, quo etiam nunc pueri Pastorum avenas tenues compingunt: de quibus Virg.

Virg. Ecloga I. Videndus Illustrissimus Huetius Demonstr. Evangelicæ Prop. IV. cap. 4. num. 2. pag. mihi 65.

2. *Ossea Tibia*. Nonnulli ex tibiis gruum factam putant, cum Plinio lib. 16. cap. 37. vel ex cervinis ossibus, indicante Barthio, Adversf. lib. 33. cap. 21. Thebani Ægyptii ex hinnuleorum ossibus tibias fecerunt; qui etiam reliquos Græcos docuerunt, tradente Athenæo lib. 14. Vide Bartholin. de tib. vet. lib. 1. cap. 4. pag. 23. Hanc etiam Tibiam osseam Minervæ tribuit Callimachus in hymno Dianæ, ibidem relatus,

Nondum hinnuleorum ossa perforata erant,
Opus Minervæ, ex quo cervis pernicies.

Figura Tibiæ osseæ, quam mythici tribuunt Minervæ, cui alteram Marsyas adjecit, ex Plinio lib. 7. cap. 56. petita est ex tibiis Marsyæ in pluribus anaglyphis expressis: sed quoniam evidentius extat in marmoreo anaglypho Neapoli asservato in ædibus Principis Diomedis Carafæ, olim Comitum Magdalonensium, nos inde maluimus eandem figuram desumere. Vide etiam Bonar. Num. Carpin. p. 368.

3. *Buxea Tibia*. Nihil ferme differt a figura præcedenti, cum tantum materies diversa sit; sed, cum torno elaboretur, potest a forma Tibiæ ex cruribus animalium nullo torni adjumento levigatis & imminutis paulisper dirigi, & repando orificio donari. Hanc vidimus expressam cum Panis fistula, & cum Phrygia Tibia recurva in anaglypho Romæ spectato, editoque per Boissardum tom. 3. pag. 47. & per Bartholinum de Tib. Vet. tab. I. Ovidius in *Fastis*:

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, Tibia longa sonos.

Figura occurret rursus num. 5. & 7.

4. *Ærea Tibia*, quæ & militaris, quali nunc utuntur Helvetici milites Prætoriani etiam Romæ, æqualis est, & calamo similior. Usæ hac feruntur Amazones, dum arma tractarent, asserente Marciano Capella, uti retulimus supra num. 1. cum Bartholino. Usi Tibiarum ejusmodi sonitu ad pugnam etiam Lacedæmonii, Tyrrheni, Thebani, aliique Populi, ut ibidem ostenditur a Bartholino. An & Romani a Rege Servio Tullio, classes, & Centurias instituente? Livius di-

dicitur affirmare lib. 1. cap. 43. cum narret, ab eo Rege in quinta classe censitos Accensos, Cornicines, Tibicinesque, tres in Centurias distributos: unde passim in lapidibus Romanis, & Historicis Tibicines memorantur. In expeditione Dacica Trajano sacrificanti Tibicines occinunt, expressi num. 75. in ejus Columna cochlide. Sed Vir Clarissimus Fabrettus negat, inter Officia militaria Romanorum Tibicines memorari; & Livii textum, a Sigonio castigatum ex emendatioribus codicibus, Tubicines sociare Cornicinibus, & accensis, non Tibicines. Consulendus Fabrettus de Columna Trajani, pag. 206. Lipsius lib. 4. de Militia Romana, etiam Tyrrhenis Tubas tribuit in militia, non vero Tibias. Fuerit igitur Lacedæmoniorum tantum bellica Tibia, eadem certe utuntur hodie Helvetii, & quidem ærea; qualia Romanis fuerant universa instrumenta militaria, quorum cantu accenderentur ad pugnam, tradente Lipsio lib. 4. de Milit. Rom. pag. mihi 312. Unde Æneatores dicti genus universum ejusmodi, buccinis, tubis, cornicibus, lituis inflandis deputatum. Figuram ex Helvetica retinendam duco, utpote ab antiquis saltem Lacedæmoniis usurpatam. En marmor antiquum anno 1733. repertum;

M. CVRIVS . EVPOR

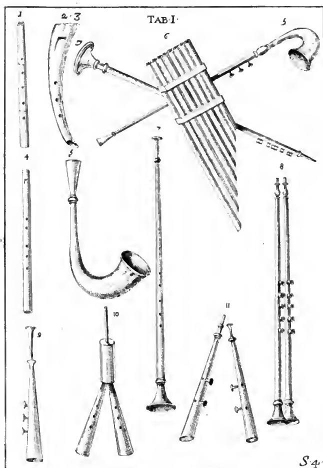
TIBIARIVS . DE . SACRA . VIA

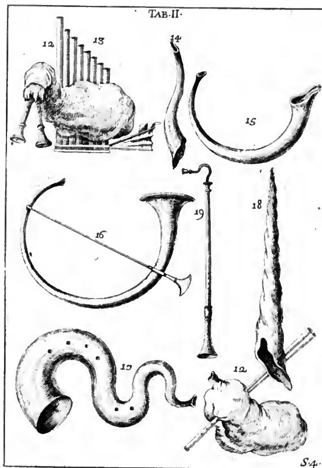
5. *Tibia Phrygia Matris Deûm*, ex calamo; cum adjuncto cornu leniter inflexo. Hisce Tibiis recurvis utebantur Antiqui in Sacris Matris Deùm; ut ostendit, cum vetustis Scriptoribus, etiam anaglyphum relatum inter admiranda urbis Romæ, fol. 17. Inde Imaginem desumpsi, cum Bartholino pag. 26. tab. I. num. 2. Similem vides etiam num. 3. ejusdem tab. I. Bartholini, desumptam ex Boissardo Tom. 3. pag. 47. Bartholinus cornu vitulinum fuisse docet, pag. 26.

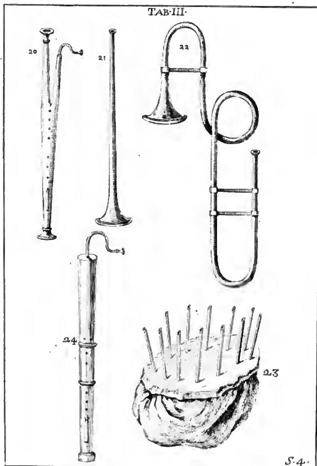
6. *Fistula Panis*, seu *Syringia*, ex pluribus calamis diversæ longitudinis simul junctis, ut, circa necessitatem excavandi plura foramina in eodem tubo seu calamo, soni diversi, labro per dispares calamos percurrente, ederentur. Quare Lucretius lib. V.

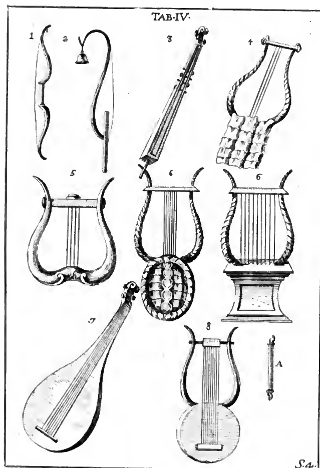
Et supra calamos unco percurrere labro.

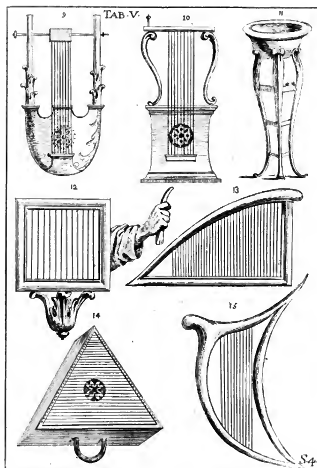
Visitur in compluribus signis anaglyphis, & picturis referen-

TAB·I·
S·4·

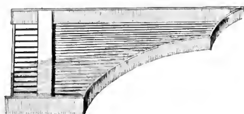

TAB·II·
12
13
14
15
16
19
18
17
12
S·4·

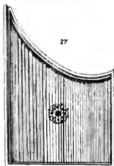

TAB·III·
20
21
22
24
23
S·4·

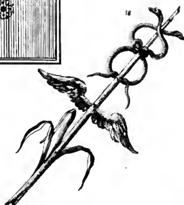

TAB·IV·
1
2
3
4
5
6
6
7
8
A
S.4.

TAB.V.
9
10
11
12
13
14
15
S4

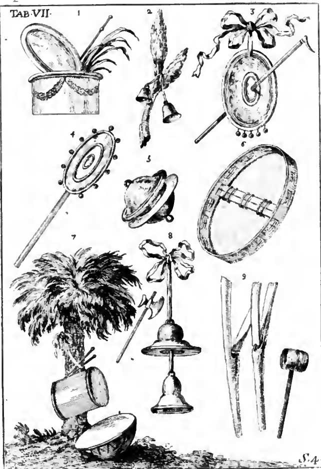
TAB·VI·

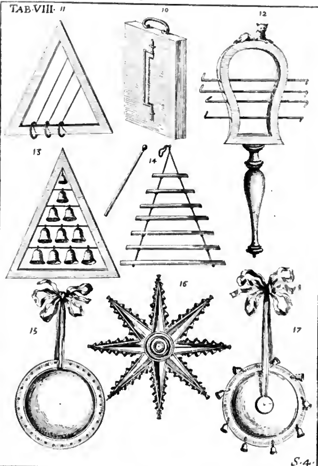

S.4.

TAB. VII.
1
2
3
4
5
6
7
8
9
S. 4

TAB·VIII·
11
10
12
13
14
15
16
17
S·4·

rentibus Pana, Atym, Pastores. Ex ara vetusta Matris Deûm, cum Atyde edidit Boissardus Tom. 3. pag. 47. quæ imago recusa nuper est in nova editione Gruteri Antiquitatum Tom. 1. pag. 27. Inde hanc figuram desumpsi cum Bartholino, de Tibiis Veterum tab. 1. num. 3. & 8. Ante Ethnicorum fabulas inventas, vidimus supra num. 1. ejusmodi organum, aut organi rudimentum, a filiis Jubal usurpatum, dici in Sacris Litteris עוגב *Huggab*.

7. *Tibiæ longæ*, & *Spondiacæ*, sive *Spondiales*, Isidoro ad hymnos idoneæ, qui a supplicibus in Templis canebantur. De his Bartholinus, ex Mario Victorino, pag. 45. Figuram expressimus ex pictura veteri Pyramidis Gestiæ, impressa in recenti editione Romæ veteris Famiani Nardini, & a Petro Sancte Bartoli inter picturas veteres, fol. 65.

8. *Tibiæ pares*. De quibus Bartholinus pag. 48. ex Scaligero, aliisque Scriptoribus. Figura visitur in Sarcophago Matthæjorum in Monte Cælio, Musas exhibente. Sponius edidit Miscell. pag. 44. ubi Musæ Terpsichoræ is attribuit calamos, seu pares Tibias potius appellandas, ut ex materia, & figura constat; hic a nobis adamussim ex prototypo delineatas. Materiam demonstrant fragmenta tria ejusmodi Tibiarum, paucos ante annos reperta in antiquo sepulcro Vineæ Moroni ad Portam Capenam, intra Urbem. In his fragmentis, tubus interior Tibiæ est eburneus, externe contectus tenui lamina argentea, in quo tubo foramina supersunt ita disposita; ut anaglyphum Matthæjorum exacte monstrat, quod nunc extat in Academia Etrusca Cortonensi. Tibias longas sepulcris adhibitas, sed latiores, ostendit, ex Galeno, aliisque auctoribus antiquis, Bartholinus pag. 158. Æquabiles, & calamis communibus sive arundinibus crassitie, & tubi continuato commensu respondentes, anaglyphum illud exhibet, ex quo figura nostra desumpta est. Quare pares Tibias, & calamos Musa illa cum teneat, Clio dicenda potius est cum Horatio, acrem Tibiam illi tribuente, nempe acutum sonum edentem; quemadmodum ex vocis etymo intelligimus, & in notis legimus ad Odem XII. lib. 1.

Quem virum, aut Heroa, lyra, vel acri
Tibia, sumes celebrare, Clio?

Heroum vero, & Clarorum Virorum laudibus celebrandis deputatur Clio; quorum adhibentur in sacrificiis, & in ludis Tibiæ pares: tum in ludis, inquam, tum in sacrificiis, ubi scilicet funebres eorum memorias indicari observat Tertullian. lib. de Spectaculis cap. 2. 6. & 9. *A templis, & aris*, inquit, *& illa infelicitate thuris, & sanguinis, inter tibias, & tubas itur, duobus inquinatissimis arbitris funerum, & sacrorum Designatore, & Haruspice*. In sacrificiis, perinde ac in ludis scenicis Ethnicorum, Tibiæ pares exhibentur passim: & memorantur illis persimiles, quas ex anaglypho Matthæjano hic retulimus.

9. *Tibiæ paxillis instructæ*. De quibus Bartholinus pag. 42. qui figuram addidit Tab. I. num. 5. ex anaglypho Trivultiano, apud Gruterum. Occludenda, vel recludenda foramina pro varietate soni acutioris, aut gravioris; juxta modos diversos attemperandi. Vide Ficoron. *le Maschere Sceniche* Tab. 77. pag. 169. & Bonar. Num. pag. 368.

10. *Tibiæ bifores*. Ab Antiquitatibus Romanis Boissardi figuram mutuatus est Bartholinus Tab. I. num. 4. Exposuit vero pag. 28. Easdem quoque vocat, cum Statio, *Tibias conjunctas*.

11. *Tibiæ geminæ*, descriptæ ex cippo sepulcrali Choraulæ per Fulvium Ursinum, a quo Bartholinus desumpsit Tab. I. num. 6. & explicavit pag. 46. ubi etiam indicat aliud Ursini marmor, a se incisum Tab. II. num. 1. in quo Choraula utraque manu gestat geminas Tibias, singulis singulam. Eadem figura hic reperitur. Vide Ficoroni opus *delle Maschere Sceniche* pag. 29. & 218. Tab. 84.

TABULA II.

12. T*ibiæ Utriculariæ*, sive *Utriculares*, quæ nostris pastoribus, & messoribus passim adhibentur. Ab antiquis pariter usurpatas noscimus ex Svetonio in Nerone cap. 14. Vide Vossii Lexicon Etymologicum in verbo *Utricularius*, quem a Varrone *Pythaulam* dici observat. Ejus figura exstat in ænea icuncula antiqui operis, exhibente pastorem utriculari tibia canentem, in Museo Albano, & in gem-

ma

ma apud Ficoronum, *delle Maschere* Tab. 83. pag. 214.

Figura hujus Tibiæ Utricularis desumpta est ex antiquo anaglypho marmoreo in zophoro supra columnas porticum fulcientes in impluvio ædium Principis Sanctæcrucis prope Ecclesiam S. Caroli ad Catinarios.

13. Subjecimus *Organum Pneumaticum* Tibiæ Utriculari, cum ad genus utricularium Tibiarum pertinere videatur. Olim hydraulicum fuerat, vento excitato per lapsum aquæ præcipitem, eoque perducto ad tubos, seu calamos syringiæ: mox, adjumento follium, compendiosius evasit organum pneumaticum, per eosdem inflatile. Visitur pneumaticum organum in nummis *contorniatis*, ut vocant, insignitis imagine Neronis. Eorundem iconem protulit Patinus ad Svetonii cap. 41. vitæ Neronis, pag. 304. & vidimus apud Antonium Borionum Romanum. Panvinius de Ludis Circensibus, pag. 58. describens parallelopipedum; seu stylobatem Obelisci Constantinopolitani, ejusdem meminit, Tab. 19. Ante illa tempora fuit etiam Chorus, instrumentum ex simplici pelle cum duabus cicutis æreis, quarum per primam inspiratur aer, qui per secundam emittit vocem; uti legimus in epistola ad Dardanum Hieronymo attributa. Videndus ea de re Scaliger in notis Eusebii ad annum MDCCCCXCV. pag. 169. col. 2.

14. *Tibia Siticinium latior* ex cornu, ad funera plerumque adhibita, de qua Statius Thebaid. lib. 6.

> *Cum signum luctus cornu grave mugit adunco*
> *Tibia, cui teneros suetum deducere manes,*
> *Lege Phrygum mœsta Pelopen monstrasse ferebant*
> *Exequiale sacrum* &c.

Videndus Bartholinus lib. 2. cap. 15. qui Kirchmanno, de Fun. Rom. lib. 2. cap. 5. Tibias illas latiores, ac longiores visas fuisse observat, licet Cares in luctu uterentur gingrinis palmi longitudine, stridulum quid, ac luctuosum sonantibus.

Figura Tibiæ latioris visitur in Virgilio Vaticano Æneid. 1. ubi ventis tempestatem excitantibus assignantur Tibiæ latiores, & corneæ, apprime accomodatæ sono procellæ graviori exprimendo. Vide novam Editionem

 Vir-

Virgilii, apud Calcographiam Pontificiam, anno 1741.

15. Hebræorum קרן *Keren*, cornu, hac in figura mihi expressum, protulit ante P. Kircherius Musurgiæ lib. 2. cap. 4. §. 3. pag. 54. auctoritate veteris Codicis Vaticani, unde a se desumptam imaginem asseverat, In Vitris antiquis Cœmeteriorum SS. Martyrum, ubi arca, seu armarium exhibetur, cum voluminibus Legis, necnon candelabrum septilychne, & alia Sanctuarii instrumenta, visitur etiam קרן *Keren*, seu cornea tuba Sacerdotalis, adhibita ad indicandos dies Festos. Videri possunt figuræ in erudito Commentario a Senatore Philippo Bonaroti Florentiæ edito paucos ante annos, ubi eadem vitra mirifice illustrantur, præsertim Tab. II. num. 5. & Tab. III. num. 2.

16. *Lituus Militaris*, ex metallo efformatus ad similitudinem cornu, sæpe occurrit in Columna Trajani, præsertim pag. 7. & 41. &c. ubi adhibetur in sacrificiis, una cum Tubis Liticinum. Cornicinum Collegium memorat lapis antiquus apud Bartholinum de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. mihi 238. & Fabret. de Columna Trajani cap. 7. pag. 203. in quo est figura excusa Litui, sive cornu ejusdem, ex ære recurvo, ut Vegetius appellat, lib. 2. cap.8. Similis expressus in Columna Trajani num. præsertim 56. & 84. unde nostra figura desumpta fuit. Vide Tab. III. ejusdem Bartholini num. 4.

17. *Cornu Venatorium* ex metallo, ad similitudinem cornu animalium inflexum, latiori pariter orificio donatum. Figuræ passim occurrunt in vetustis anaglyphis, & picturis, præsertim ubi venatio adhibenda est.

18. *Buccina*, una cum tubis, & cornu seu lituo jam descripto, ad prælium ineundum signum dabat. Vegetius loco indicato, apud Bartholinum pag. 287. *Tubicines*, inquit, *Cornicines, Buccinatores, qui vel tuba, vel ære curvo, vel buccina committere prælium solent*. Quare, præter Tubicines, & Cornicines, etiam Buccinatores in antiquis Inscriptionibus memorantur, ex quibus *C. Salius Maternus Buccinator Legionis* V. Aliud marmor apud Gruterum pag. 609. & Bartholinum pag. 226. Buccinam, ad tubæ genus, cum Eustathio, reducit Lipsius, de Milit. Rom. lib.4. Dialogo 10. pag. mihi 309. qui tamen addit ex Hygino, buccinæ primum inventorem Tyr-

Tyrrhenum Herculis filium, qui concha pertusa buccinavit. Hygini verba sunt, fab. 273. *Tyrrhenus Herculis filius tubam invenit, qui concha pertusa buccinavit, & pagum convocavit, testatique sunt se mortuum sepulturæ dare. Unde tuba, Tyrrhenum melos dicitur: quod exemplum hodie Romani servant; &, cum aliquis decedit, Tubicines cantant, & amici convocantur, testandi gratia, eum, neque ferro, neque veneno periisse.* Præter usum in funeribus; etiam in civili politica ad populum classico convocandum usus Buccinæ fuit; quam Tyrrhenus adinvenit, conchilio classicum canens, unde solet Tritonibus assignari. Vide lucernas Bartholi part. 1. num. 5. Borioni erudita Collectan. Rom. Antiq. & Bellorii explicationem, ubi scite adducit ex Ovidio Metamorphoseωn 1. hanc descriptionem buccinæ Tritoniæ.

Cæruleum Tritona vocat, conchaque sonanti
Inspirare jubet, fluctusque, & flumina signo
Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo
Buccina, quæ in medio concepit ubi aera ponto,
Littora voce replet sub utroque jacentia Phœbo.

Figura nostra desumitur ex ænea Tritonis imagine antiqui operis, quam servo. Frequentes occurrunt hæ turbinatæ Tritonum buccinæ in anaglyphis, & picturis Veterum, referentibus symbola Numinum Maritimorum. Solebant autem, ut alibi observabam, *Historiæ Universalis* Decade 3. cap. 24. num. 5. pag. 301. & seq. Tritonum signa buccinas inflantium imponi fastigio ædis Saturni, ad indicandam ætatem, unde historia vocalis est. Ritum, & causam aperit Macrobius Saturnalium lib. 1. cap. 8. *Illud*, inquit, *non omiserim, Tritones cum Buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab ejus commoratione ad nostram ætatem historia elata, & quasi vocalis est, ante vero muta, & obscura, & incognita.*

19. *Corneam tubam*, seu Tibiam rectam, cum labro repando, ita describit Sacchius Myrotheciæ lib. 3. cap. 57. & ex eo Kircherius in Musurgia, & Bartholinus lib. 1. cap. 5. cum ligula, & foraminibus in buxea parte Tibiæ, cui repandum ex cornu labrum adjectum, cera, & glutine, aut helice firmiter in situ continetur. Figuram inde sumpsimus; rati,

ti, ex antiquo codice, ut Kircherus lib. 2. cap. 4. pag. 54. innuit, fuisse delineatam, cum Hebræorum חליל *Halil* Tibia, אבוב *Abub* Fistula, & קרן *Keren* Cornu. Cornea buccina ad convocandum cœtum usos fuisse non modo Hebræos, sed etiam Etruscos, qui, ex Phœnicibus orti, pleraque illius Regionis instituta in Italiam traduxerunt, & ad Latinos derivarunt ætate Romuli, & consequentium Regum, colligunt Eruditi, cum Bartholino de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. 226. ex Propertio lib. 4. Eleg. 1.

Buccina cogebat Priscos ad verba Quirites.

(Vide Cll. VV. Scipionem Maffejum *degl' Itali primit.* & Ant. Franc. Gorium *in Mus. Etrusc.*) Quam scilicet ex bubalo cornu tum ipsi, tum Pastores adhibuerunt, ut ibi interpretatur. Contestis esse potest vetustissimum opus musivum Templi Fortunæ Prænestinæ, in quo spectantur sub tentorio Ducis appensa complura cornua ad convocandos milites; unde *Buccinatores Legionum* in vetustis Inscriptionibus memorantur apud Gruterum pag. 609. & *Cornicines* pag. 1106. eorumque Collegium in marmore Romano per Bartholinum edito pag. 228. cum figura:

M. IVLIVS . VICTOR
EX . COLLEGIO
LITICINVM . CORNICINVM

Quare & Valerius Flaccus cecinit lib. 6.

Prælia nunc rauco curant incendere cornu.

Videri potest ea pars musivi Prænestini apud Suaresium, Prænestis antiquæ pag. 48. Simillima figura præditum est cornu Hebræorum קרן *Keren*, quod, in sacris Martyrum cryptis auropictum antiquitus, vidimus in Vitris ibidem effossis, quæ arcam Hebraicæ Synagogæ exhibent cum sacris voluminibus, candelabrum, aliaque pertinentia ad suppellectilem Sanctuarii; inter quæ cornea tuba, seu קרן *Keren* visitur, uti observat eruditissimus Senator Philippus Bonaroti in libro Observationum nuper edito, in ea sacra Vitrorum symbola. R. P. D. Augustinus Calmet in præfatione in Psalmos pag. 85. scite distinguens tubarum genus, nomine שופר *Schophar* in Sacris Litteris enunciatum Exodi cap. 19. vers. 16. & 19. item cap. 20. vers. 18. (quod Inter-

pre-

pretes LXX. reddunt, σάλπιγξ, aut σάλπιγξ κερατίνη *Tuba*, aut *Tuba* cornea (ab argenteis Tubis rectis duabus, æreisque pluribus, quas in Deserto construi Moyses mandavit Numerorum cap. 10. vers. 2. 9. & 10. appellatis חצצרות *Chazozeroth*. (vide Reland. Antiq. Hebræorum pag. 206.) optavit, ut producerentur vetustæ imagines generis prioris, cornu scilicet, seu tubæ corneæ, & *Schophar*; præsertim cum Sacerdotibus reservatum videretur ejusmodi cornibus canere, qualium septenis, circa Jericho cum Sacerdotes canerent, muri conciderunt, & quorum usus erat in Jubilæo, Josue cap. 6. vers. 3. 4. 5. In iis Cœmeteriorum vitris, eorumdem cornuum musicorum figura visitur; cum ad cornu olei unctionis complura illa referri queant, quæ ibidem spectantur: & cæteroquin musivum opus Prænestinum nos doceat, ad bellicos usus similia cornua sub tentoriis asservata, ad classicum concinendum.

Paulo etiam longiora cornua bellica, eaque parum inflexa, spectantur in clypeo votivo argenteo Scipionis Africani, asservato Parisiis in Regio thesauro, & per Sponium edito in Miscellaneis eruditæ Antiquitatis. Tale igitur קרן *Keren* Judæorum Cornu, שופר *Schophar* Tubam corneam, haberi oportere, inde colligimus. Figura *Chazozeroth*, seu tubarum rectarum, superest in Arcu Titi, quam damus numer. 21.

* Cornua gravisona, quemadmodum ex Vitulino cornu *Schophar*, & *Keren*, scilicet Cornua bellica, & Tubæ corneæ compingebantur; ita ex amplioribus majorum animalium cornibus, aut ex metallo ductili, aut ex cavis lignis contortarum cucurbitarum in morem arte curvatis, & magnitudine ingenti præditis, fiunt nunc Buccinæ, aut cornua soni gravissimi, quæ *Dulcinos* appellant. Eorundem usus in sacris viget, præsertim in Gallia, & in Germania. An ejusmodi Buccinis Antiqui uterentur, ex eorundem monumentis mihi non constat. Gravissimi soni buccinam Ovidius Tritoni assignabat supra num. 17. * *Vide n. 17.*

. . . . *quæ*
Littora voce replet sub utroque jacentia Phœbo:

Auris quoque Dionysii apud Syracusas, amplitudine sua

satis

satis declarat, non destitisse etiam veteres ab instrumentis sonorum amplissimis aliquando excogitandis, & perficiendis; licet nostræ acusticæ tubæ nondum essent repertæ. Quare figuram cornu gravisoni tot in regionibus ad sacra adhibiti ex aliquo ritu, placuit inter eas referre *, quas a vetustis monumentis colligendas suscepi.

* Num. 17.

TABULA III.

20. Dulcinum non retortum damus ex eodem Kirchero pag. 500. cujus pariter usus viget etiam in Gallia Cisalpina. Inserta illius orificio tenui lamella, quæ gingynen æquat Phœnicum, & Carium. Quinetiam Sinæ, describente (ut infra exponemus num. 24.) Jo. Calvor, ejusmodi generis instrumento ludunt, quod indicium est antiquitatis non modicæ apud Gentem veterum consuetudinum suarum omnium tenacissimam. Cœterum vetus icuncula ænea apud me Dulcinum gerit leniter inflexum.

21. *Tuba communis*, seu recta, quam primum compositam fuisse ex Tibia, & cornu vidimus supra num. 19. deinde unico ductu ex eodem metallo continuatam posteri adhibuerunt, æream, vel argenteam. Argenteas Tubas duas in Deserto constructas, mandante Moyse, dictas חצצרות *Chazozeroth*, Numerorum cap. 10. vidimus dicto num. 19. Easdem Josephus describit, indicata etiam mensura, & forma, Antiquitatum Judaicarum lib. 3. cap. 11. Romæ vero in Arcu Titi, cum supersit earundem figura ibidem sculpta, una cum candelabro, & mensa, aliisque Sanctuarii vasis, dum ea omnia in Judaico triumpho inferrentur in Templum Pacis, inde curavi desumere exemplum (quod retulit etiam Relandus in Antiquit. Hebraic.)

22. *Tuba ductilis*, ad sonorum varietatem eliciendam, geminis ad oram parallelis lamellis productis, vel decurtatis. Hac tuba hodieque utuntur in sacris concentibus nonnulli Italiæ Populi, uti Bononiæ vidimus, imo & Romæ videmus in Arce Sancti Angeli, solemniter procedente Summo Pontifice, & Cardinalibus, concini. *Tubas ductiles* Vulgata memorat Psalm. 97. vers. 7. Septuaginta legunt ἐν σάλπιγξιν

ἐλα-

ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης, & textus Hebræus שופר כהצצרות וכל *in Chazozeroth*, *& omni Schophar*. Aliæ lectiones exponunt, tubam ductilem Vulgatæ idem indicare, ac malleo ductilem; vel nenus omne tubarum in שופר כל *Chol Sophar* complecti voluisse Psalmistam. An inter ductiles malleo tubas Antiqui habuerint etiam has decurtandas, & elongandas pro soni varietate, quas *ductiles* idcirco appellare placuit, ex Antiquorum monumentis hactenus est inexploratum.

23. Sinensium *Organum* *πολύαυλος* hic exprimitur a nobis, sive avena vitricularis. Avenam potius, quam tibiam appellaverim, ex subtilitate tuborum, quibus sonus editur. Sunt vero tubuli inserti pelli ad utriculi formam compactæ, & follium in morem comprimendæ; ut spiritus inde exclusus sonum emittat. Organo ejusmodi in Europam inde perlato ludentem vidimus anno 1685. Cinfochum, Sinensem illum virum, quem R. P. Philippus Fouquet (obiit Episcopus anno 1740.) habuit socium navigationis in Europam, & sacro fonte expiatum Michaelem appellavit, Romamque perduxit. Sinarum historiæ memorant, Fohio ejus gentis Imperatorem sæculo undetrigesimo ante æram Christi communem fuisse inventorem primi instrumenti Musici, ab se instructi chordis 36. Num chordarum numerum, & sonos in polyaulio utriculo totidem calamis prædito imitati sint Posteri, mihi non liquet. Reddendam esse judico formam instrumenti, quod antiqui inventi Musici apud Orientales fidem adstruit, etiam cum nostrorum auctorum vetustissimis comparatum. cum ibi avenæ, & utricularis organi, pastoralis scilicet vitæ prima levamenta dignoscantur.

24. En aliud Sinensium organum, Dulcino Europæorum persimile, quod Sinensium *Dulcinum* lubenter appellaverim. Genus hoc tubæ gravissimæ, a nostris, ut vocant, *Fagotti*, non admodum diversum, a Sinarum Musicis adhiberi, docet Caspar Calvor Ritualis sui, parte 2. sect. 5. cap. 20. pag. 693. ubi recensens tria genera organorum, Pulsatile, Enchordum, & Pneumaticum, in singulis exhibet Sinarum inventa æneo iconismo; ubi, inter cæteras figuras, adstat accinenti senex, latiorem tibiam, *Fagottis* nostris sive Dulci-

nis conferendam, manu gestans. Inde placuit repetere postremam hanc speciem organi pneumatici, ne Gentis inter Orientales antiquissimæ, &, ab ætate Diluvio Noetico proxima, origines artium suarum repetentis, inventa Musica omitteremus hoc in Catalogo.

TABULA IV.

1. 2. M*Onochordum*, ex anaglypho antiqui sarcophagi in terra Desenzani ad lacum Benaci: quod ex arcu sororis Dianæ invenisse Apollinem tradit Censorinus, de die Nat. cap. 22. Aristides Quintilianus, inter antiquos Musicos editus à Meibomio, ex ponderum appensione tonos in Monochordo inventos affirmat, lib. 3. pag. 12. Describitur Monochordon à Guidone, relato à Kircherio lib. 4. cap. 2. ut in hoc anaglypho, quod exhiberi videtur alia tabula marmorea apud Authorem.

3. *Dichordum*, ex eodem anaglypho. Dichordum nominat Sopater, apud Cœlium Rhodiginum lib. 9. cap. 4. & *Pyctidem*, seu *Pactidem* vocat. Retulit Athenæus lib. 4. cap. 24. Dichordon Assyriis tribuitur à Clemente Alexandrino Stromat. lib. 1. pag. 307.

4. *Lyra trichordis*. Apollini Clatræ in anaglypho relato à Sponio Miscell. pag. 87. trichordis Lyra tribuitur. A Polluce, dicitur *Panduria*. Vide Glossar. med. & infimæ Latinitatis. Figuram Lyræ desumpsimus ex Lyra Amphionis, in antiqua sculptura Dirces, asservata in Palatio Farnesiano. Chordæ ibi desunt. Tres ex Lyra Apollinis Clatræ apud Sponium addidimus. Lyram trichordem etiam Mercurio tribuunt Ægyptii. Videatur Cæsius, in Cœlo Astronomico pag. 187. & Diodor. lib. 1. & collectanea Lyrarum Equitis Petri Leon. Ghezzi ab ipso delineata in suo Museo.

5. *Tetrachordum*. Citharæ species, quale Anacreontis est Barbyton. Lyra tetrachorda Mercurio tribuitur à Macrobio Saturnalium lib. 1. cap. 19. Nicomachus Gerasenus apud Boetium lib. 5. Musices, affirmat Mercurii Tetrachordum usque ad Orphea retentum, cui traditum à Mercurio ferunt. Lyram Phœniciam tetrachordem fuisse, narrant Auctores re-

relati à Cæsio in Coelo Astronomico Poetico, in Asterismo Lyræ, & à Coelio Rhodig. loco indicato, aliisque apud Bochartum, de lit. & serm. Phoenicum lib. 2. cap. 7. Confirmant à Phoenicibus inventum posteris illius Chanaan, ex quo Mercurium suum procuderunt Græci fabulatores. Orphei Lyram tetrachordem ex antiqua pictura Coemeterii S. Callisti Pont. ab Aringhio editam Romæ Subt.Tom.1. pag.563. hic expressimus. Eodem Tom. pag.547. Orpheus cum Lyra pentachorda exhibetur. Cum asserant mythologi, Apollinis beneficio auctum fuisse vetus Mercurii, & Orphei tetrachordum ad septem chordas, quintam, reperit Choroebus Lydiæ Regis filius; sextam, addidit Hyagnis Phryx. Videatur Coesius pag. 186. Aliud anaglyphum Villæ Matthæjorum reddit Poetam canentem Lyra pentachorda, ad hujus imaginem efformata.

6. *Lyram acutam septem fidibus* hæc figura exprimit, juxta exemplar Globi coelestis Farnesiani antiquitus insculpti omnibus Asterismis ætate Antonini. Lyram Apollinis aliqui dicunt, ex Macrobio Saturnal. lib. 1. Vide Aleandrum in expositione anaglyphi Solis pag. 36. Alii appellant Lyram Mercurii, ut Scaliger advertit ex ejus Hymno, in Comment. ad Sphæram Manilii pag. 380. Septichordem fuisse Lyram Orphei, canit Virgilius lib.6.Æneid. Vide Coesium in explicatione Asterismi Lyræ.

Lyræ posterioris, quam scilicet, adjecta testudine Mercurii posteriores ætates usurpavere, figura desumpta est ex antiqua lucerna Bartoli, part.2.num.14.exhibente Apollinem hac Lyra ludentem, quæ cithara dici potest, ut num.8.9.10.

7. *Chelys*, seu Lyra Mercurii reformata, retenta testudine, & contractis cornibus in manubrium, excipiens magades complures ad sonos ejusdem chordæ variandos. Figura visebatur in veteri anaglypho Nosocomii Lateranensis, hodie spectanda in Ædibus Justinianæis, edito per Boissardum Tom. 2. p.145. & in Editione nova Gruteri pag. 819. Et plectro, & digitis tangebatur. Vide Scalig. in Manil. pag.384. Plectri figuram vide post numerum 8. lit. A Cithara etiam dicitur. Vide Scalig. pag. 383.

8. Hæc figura desumpta est ex anaglypho in Ædibus

Emi Cardinalis Spadæ, exhibente Amphionem cum hac *Cithara*.

TABULA V.

9. Istam figuram in anaglypho Solis apud Matthæjos, explicavit Commentario eruditissimo Aleander pag. 7.

10. Hæc quoque figura expressa videtur in eleganti anaglypho Excell. D. Alexandri Albani (modo Amplifs. Cardinalis) cum cæteris symbolis Apollinis. Has vero *Citharas* appellari, adeoque distinctas esse à Lyra, & testudine Mercurii, colliges ex Scaligero in Manilium pag. 380. Posset & illa appellari cithara, quam num. 5. exhibebam, cum careat testudine. Operosior cithara visitur in veteri Sarcophago Matthæjorum Musas exhibente, edito à Sponio Miscell. sect. 2. art. 9. pag. 44. de qua infra, numero sequenti. Citharam, ut in figura 5. (pluribus tamen chordis instructam) Chiron tenet, Achillem instituens, apud Fabrettum, in addit. ad Tab. Iliac. pag. 357. & à Sirenæ manu tractatam refert ejusdem formæ, ibid. pag. 379.

11. *Triplex Lyra Pythagoræ Zacynthi*, constituta in totidem faciebus tripodis. Descripsit Athenæus lib. 14. cap. 15. cum triplici modo harmoniæ, Dorico, Lydio, Phrygio. Versatilem tripodem fuisse, ut melos variaretur mira facilitate, tradit Athenæus. In anaglypho Sarcophagi Matthæjorum, citharâ, quam num. 5. in manu Euterpis exhibet Sponius (licèt in exigua mole figuræ, apud eundem non satis dignosci possit artificium organi, ut in marmore visitur) tres modos compendiosius statui potuisse, facile deprehendi. Nam sinistra manus Musæ, longiores chordas tractans, Doricum canere potuit; interea dum dextra manus plectrum tenens, percuteret chordas breviores supra magadem, ex calamis superne junctis ad jugum citharæ facile extensiles, & supra, parem numerum fidium mediocrium; quæ ex eadem magade introrsum duci * numero fidium posse plerisque respondere compertum erit; præsertim cum eadem retenta meminerimus apud eos populos, qui rescindi abundantes chordas Magistratuum Edicto jusserant.

* *Emendet se lector ab quis. Vide infra pag. 32. in fine.*

Endecachordem Lyram Timotheo adinventam memorat Sca-

Scaliger pag. 384. in Manilium; cui par ignominia, ac Phrynidi contigit, ex Ephororum decreto, quod recitat acceptum à Boetio in 1. de Musica. Productus scilicet in Comitium, jussus est manibus propriis quatuor superfluas chordas amputare, ut septem priscæ tantum eadem in Lyra superessent.

Dodecachordon, *Nablium*, hoc est Psalterium, describimus infra pag. 35. ex Josepho Antiquit. Jud. lib. 7. cap. 10.

Neutrum organum à Davidico Psalterio decachordo separamus genere, ex placito Euphorionis, complexi unicam speciem πολύχορδον, variis hisce nominibus, exiguo chordarum numero discrepantium: ac eorum usum esse antiquissimum statuentes, asserimus cum Strabone esse ab Asia repetendum.

Confirmat sententiam Anacreon, qui ludere se canit magade chordis 20. instructa, quas Athenæus 21. fuisse contendit. Chordas decem à Davide numeratas suo in Psalterio, Fulgentius in Apollinea etiam describit; quòd humanæ vocis decem esse modulamina dicat, ut animadvertit Aleander in Expositione Tabulæ Solaris pag. 37.

Cæterum excrevisse numerum fidium, supra tres septenas Anacreontis, ad triginta, vel etiam plures, quæ ab aliquibus Scriptoribus memorantur, mirum non est; cum in octavis repeterentur divisiones diatonicæ, & enharmonicæ præcedentium . . . . . Quin ex ea animadversione, quam Athenæus adhibuit ad magadem Anacreontis explicandam, una & viginti chordis instructam tria in heptachorda ordinatis, si conferatur cum figura organi adhuc superstite in Anaglypho Matthæjano ad Montem Cœlium, edita per Sponium pag. 44. & à me diligentius ex prototypo expressa num. 11. conciliatur mirifice sententia Athenæi de triplici heptachordo, unicum in organum, aut citharam, seu barbyton compacto; & intelligitur Psalterii, magadis, ac Lyræ figura, & triangulorum musicalium, ab Athenæo ex Apollodori epistola ad Aristoclem memoratorum, & affinitas hujusmodi instrumentorum. In eo anaglypho Musa, num. 5. distincta apud Sponium, & *Euterpis* nomine ab ipso donata, barbyton ita tenet, ut, sinistro brachio organum illud quasi complexa, manûs lævæ digitis carpat chordarum lon-

longiorum ordinem in postica organi parte extensilium: dextra verò manus plectro armata, ita applicatur interioribus fidibus barbiti, ut ordinem duplicem pulsare velle videatur, alterum superne extensilem in horizontali superficie magadum, alterum inde pensilem, & ad internam basim, seu βατῆρα protensum, licet chordæ in ea sculptura non sint expressæ. Organi conformatio, & manuum positus, easdem satis indicat. Porro Euterpe Musæ tribui barbiton, Sponius arguit ex Avieni carmine,

Euterpe dulci concentu barbita movit.

Attamen Lyricorum Poetarum organon id fuisse, Horatius ostendit non uno in loco, ut in Ode 1. & 32. libri primi; & Musæ Lyricorum Polyhymniæ, ab hymnis concinendis ita denominatæ, esse tribuendum demonstrat. Euterpe vero tibias assignandas Ode 1.

. . . . si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

Lesboum appellat *barbiton*, carmina Alcæi Lyricorum Principis, in Lesbo insula nati, ut ex Ode 32. ad lyram suam:

(Age, dic Latinum
Barbite carmen,
Lesbio primum modulate civi &c.)

Interpretes veteres, & recentes docent. Si attente consideretur dispositio partium in hujusce Musæ Matthæjanæ lyra, cithara, seu barbito, tria heptachorda admittente, partim tentanda digitis, partim plectro pulsanda, intelliget unusquisque Anacreontis magadem triplici heptachordo, & fidibus una & viginti instructam; nec non cæteras species hujusce generis instrumentorum ἐυχορδῶν descendere ex heptachordo filiorum Chanaani, Apollinis habiti à Poetis; nec non ex octachordo, & decachordo Psalterio Davidis, & dodecachordo Josephi. Siquidem heptachordon, & octachordon, est diatonicum systema septem vocum, cum adjectione octavæ, primam chordam repetentis in auctioribus. Enachordon Theophili, duas addit chordas diatonico, & totidem voces, quarta, & sexta destitutis (in Systemate Guidonis, quo utimur, essent F. & B. nisi assumerentur Bb. & F.) ut in diatoni-

tonico justi diatessaron proportio assignetur. Inde vero fit Davidis decachordon perficiens octavam hujusmodi chordarum assumptione; at duodenarius chordarum numerus in Nablio Josephi expressus, refert easdem ferme chordas XII. diatonici systematis, quæ bis duci poterant ad infernum βατῆρα, seu scamillum, in illis, Lydium, in his, Phrygium modum redditura; aut certè Diatonicum, Enharmonicum, & Chromaticum systema commisceri in eadem cithara expeditè poterat, non secus ac in suo tripode versatili fecit Pythagoras ille Zacynthicus, quem retulimus ex Athenæo.

12. Psalterium decachordon, Hebræis נבל *Nebel*, seu נבל נשור *Nebel Nassor*, unde Græci derivarunt Νάβλιοι, & Latini *Nablium*, seu *Naublium*, & *Nablam*, organi genus est, quod à Sidoniis acceptum ferunt ex Sopatre apud Athenæum lib. 4. cap. 24.

> . . . . *Neque Sidonii Naublii*
> *Crocitans chordis tensa est forma &c.*

Adjectam fuisse Nablio unam, & alteram chordam, supra decem illas à Davide numeratas in suo Psalterio, cognoscimus ex Josepho Hebræo lib. 7. Antiquit. cap. 10. Citharæ non admodum dissimile fuisse Psalterium, docemur ex observatione S. Basilii relata à Jacobo Benigno Bossuet Episcopo Meldensi in notis ad Psalmos, ut in ejus præfatione num. 34. Citharam Latinorum, seu Κινύρα Græcorum ab Hebræorum כנור *Cinnor* omnes derivatam sciunt. Josephus ita describit Nablium, & Cinyram. *Cinyra decem chordis intenditur, & pulsatur plectro. Nabla, duodecim sonos continet, sed digitis carpitur.* Quadratam Psalterii formam hoc 12. chordarum numero expressimus ex simili in æneo vase antiquo apud Bellorium, edito per Nicolaum Causseum in Museo Romano sect. 5. art. 1. num. 3. ubi decem tantùm chordas cælator incidit. Vel organi ejusdem figura fuit, vel symbolum; cum primus quadratus inter numeros, hoc est quaternarius, denarium contineat totius harmoniæ, omniumque numerorum arcana complexum; ut passim notant Arithmetici, & Musici ex Pythagoricis, cum Kircherio in Musurgia lib. 7. p. 1. §. 1. Videndus Jo. Meursius in Denario Pythag. Trapezii figura præditum

ditum fuisse Nablium נבל seu Psalterium, dicit Schilte apud eundem Kirch. p. 49. lib.2.

Præter Psalterium Decachordum, Interpretes complures in Davidis musice reperiunt octachordum, quando in Psalmis occurrit frequens ille titulus, *pro octava*. Verba Episcopi Meldensis dabo num. 34. Præfationis in Psalmos „ Psalterium fuisse decachordum patet Psal. 32. ver. 2. *in Psalterio decem chordarum psallite illi*, aliisque in locis; ut illud „ Psal. 91. v. 4. *in Decachordo Psalterio*, quod in Hebræo legitur, non ad distinguenda organa, sed ut ad unum, idemque organum describendum pertinere intelligatur. Nam „ *citharam*, quæ in eodem versu memoratur, octochordam „ fuisse tradunt. Certe reperitur in titulis Psalmorum „ השמינית *Haschemminith*, quod nostri *pro octava* vertunt. „ Chaldæus, eumque sequuti gravissimi Auctores *octochordarum cithara* interpretantur; quamquam alii ad tonos magis, quam ad numerum chordarum referunt „ Species igitur citharæ habenda sunt organa indicata Psalterii, seu Nablii, & Cinyræ. Sunt qui Nablium à Psalterio distinguant ex usu tantum, quò scilicet Psalterium sacris tantummodo hymnis peragendis adhiberetur; Nablium verò etiam profanis cantionibus præter sacros usus præsto esset. Videndus ea de re Cæsius in Asterismo Lyræ pag. 189. & seq. ubi etiam Harpæ nostrati, ac veteri à Venantio memoratæ æquiparandum putat. Cæterum Octochorda, Decachorda, & Endecachorda instrumenta ab antiquis memorata hisce figuris * includimus, cum pro arbitrio Musicorum plures, aut pauciores nervi eisdem aptarentur. Enneachordon etiam Orpheo tribuit Avienus pro Musarum numero fortasse chordas lyræ suæ aptanti; ut Cæsius interpretatur loco indicato:

* *Kemper. 12. 15. Tab. v.*

Hic nam fila novem docta in modulamina movit.

Ejusdem usus quoque, inquit, tribuitur Phrynidi, cui duos amputavit nervos bipenni Emereps Lacedæmoniorum Ephorus, cujus censuræ universa olim Græcia acquiescebat. Phillis quoque Delius apud Athenæum lib. XIV. cap. 14. memorat Enneachordon. Ibi etiam additur Apollodorus in responso Epistolæ ad Aristoclem. Quod nunc Psalterium vocamus, illud inquit esse magadem; vocatus vero olepsiambus

bus eſt Trigonus, ac Elymus, ac novem habens chordas; quæ rariori ſunt in uſu. Pſalterium igitur cum magade componendum hic liquet: magadem rurſus cum barbito Terpandri, & cum Pectide Sapphus, facile colliges ex auctoritatibus ibidem relatis ab Athenæo. Sive igitur heptachordem lyram, ſive octochordam, ſive Pſalterium enneachordon, ac decachordon Davidis, ſive organa chordis pluribus inſtructa memorentur, omnia ad citharæ, pſalterii, barbiti, & lyræ genus eſſe referenda cognovimus. Quare figuræ a num. 3. ad num. 12. variant ab illis, quibus hodie utimur in communi ſyſtemate Guidonis. Nam in ſingulis heptacordis diatonicis cum inſerantur quinque chordæ chromaticæ, reſultat numerus duodecim fidium unicuique chordæ ſuas legitimas conſonantias tribuentium. At Schilte apud Kircherum Muſurgiæ lib. 2. pag. 49. dicitur *Trapezium*, propter adjectam ſcilicet baſim, quæ trigono fidium, quartum latus infernè addit, ut expendenti figuram ſatis liquet; ni placeat trigonam lyram preſſius interpretari, quam harpam etiam dictam antiquitus diſcimus ex verſu Ven. Fortunati,

Romanuſque lyra plaudat tibi barbarus harpa.

Licebit earundem figuras intueri numeris 13.14.15.16.& 17.

13. Figura Trigonæ lyræ num. 13. deſumpta eſt ex anaglypho Ægyptio in Hortis Mediceis a Kirchero edita tomo 4. Oedipi cap. 13. pag. 426.

14. Figuræ 14. & 17. editæ ab eodem, Muſurg. Tom. 1. pag. 49. ex antiquo Codice Vaticano. Figura 14. dicitur כנור *Cinnor* Hebræis, Græcis Κινύρα, & Latinis *Cinyra*, aut *Cithara*.

15. In anaglypho Mediceo Horti Pinciani numeravi chordas duodecim marmori inciſas, licet non nihil detrita marmoris ſuperficies injuria temporum eaſdem obliterari alicubi oſtendat. Quapropter accedit proxime hoc inſtrumentum ad Joſephi Nablium duodecim chordis inſtructum, & ad figuram trigonam eidem organo, citharæ, ſeu pſalterio tributam ab Auctore Epiſtolæ de generibus Muſicorum, quæ ſub Hieronymi nomine circumfertur, indicante etiam Sponio Miſcell. ſect. 1. art. 7. pag. 23. in Tab. 48. qua in Epiſtola dicitur *Deltæ* litteræ id organum aſſimilari. Inde etiam

conficitur, rectè comparari a Venantio Fortunato Romanam Lyram cum Harpa barbarica in carmine recitato num. 12. Visitur etiam in Tabula Isiaca ante bovem Apim quidpiam simile huic lyræ, seu citharæ trigonæ impositum tripodi.

Kircherius loco citato aliam profert iconem Psalterii quadrati sub A, simplicioris, ac similis ferme figuræ nostræ, quam ex vase æneo Bellorii exhibuimus supra num. 12.

TABULA VI.

16. & 17. FIguram 17. Kircherius dicta pag. 49. Tom. 1. Musurg. inscribit nomine נבל עשור *Nevel Nassor*, seu Nablii Decachordis primo dicti, tum aucti fidium numero majori, unde etiam Harpicordi nostratis forma suborta est num. 16. sive jacentis, sive erecto situ, qualia organa Romæ quoque efformari vidimus.

18. Numero autem 18. exprimendum curavi Mercurii Caducæum; cum Cithara expressum in tabula Solari Matthæjorum explicata per Aleandrum; qui scite observat pag. 31. ex arundine compactum ostendi, ut fistula arundinea indicari possit, Mercurio attributa ab Apollodoro, Isidoro, aliisque Auctoribus. Rursus apponendam duximus hanc Mercurii virgam Musicæ artis antiquissimis Instrumentis; ut baculum cantorium, a Calvor in Caducæo cognitum, indicaremus, sive artem Musices, ad harmoniæ leges, & pacem revocantis vocum diversarum sonos serpentinis gyris sibi propemodum adversantes, ut prædictus Author observat Ritual. par. 2. sect. 5. cap. 21. pag. 699. & deduci posse autumat ex carmine Virgiliano.

TABULA VII.

1. TYmpanum recte definivit Scaliger in Manilium p. 382. scribens: *Omne cavum, ab una parte rotundum, tympanum dicitur. Assentitur Plinius a plerisque observatus lib. 9. cap.* 35. ubi asserit tympani nomen inde tributum margaritis eam figuram retinentibus, quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas, aversæ verò, planicies. Æreum ejusmodi tym-

tympanum bacillo pulsatile exhibemus ex antiqua pictura edita per Petrum Sanctem Bartolum Tab.XII. Passim occurrunt tympana inter symbola Matris Deûm in nummis, anaglyphis, aliisque monumentis Græcorum, & Latinorum.

2. *Tintinnabulum*, seu *Crepitaculum*, ad genus tympani referri potest ex figura, quam præfert. In antiquo anaglypho per Boissardum edito Tom. 3. pag. 47. Cybeles tympanum manu gestat, Athyde pariter aliud tympanum elevante: ex arbore autem pinu pendent gemina tintinnabula, seu crepitacula in eorum Sacris adhibita, quæ omissa sunt in nova editione ejus Tabulæ, cum Gruteri Inscriptionibus nuper vulgata Tom.1. pag.27. At ex prototypo marmoreo Romæ asservato in Ædibus olim Cardinalis de Maximis *ad quatuor Fontes* heic damus. Tam Tympana, quam Tintinnabula, quæ Gentium superstitio ad inanium Deorum cultum adhibuit, multo præstantiori, & antiquiori instituto fuerant ætate Mosis in Dei laudem concussa. Maria soror Mosis, post demersum Pharaonem, carmine epinicio Dei beneficia celebrans, tympanum sumpsit in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris; ut legimus Exodi 15. Aurea vero tintinnabula limbo vestis Aaron Moyses divino monitu aptavit, ut, eo ingrediente Sanctuarium, sonum ederent, quemadmodum eodem libro Exodi consignatur cap. 39. Tympanum ibi vocatur תוף *Toph*, Exodi cap.15. vers.20.

3. Tertia figura *Tympanum* ostendit crepitaculis instructum, cum pedo pastorali ejus pulsandi causa apposito. Inter antiquas picturas ita exhibetur Tab.XX. a Petro Sancte Bartolo ex autographo delineatum. Cymbala crepitaculis instructa mox subjiciam.

4. *Cymbalum Sacrum Armeniorum*. Tympani genus est cymbalum, a concava figura cymbæ nomen deducens. Alii tamen malunt etiam pateris metallicis orbiculari forma præditis cymbali nomen commune facere: præsertim, si, appensis crepitaculis, concussione tinnitum edant; ut Armeniorum in Sacris etiam in Urbe præstatur. Ætate Apostolica eodem nomine appellabantur hujusmodi instrumenta musica; ut constat ex Epistola B. Pauli 1. ad Cor. cap. 13. *Factus sum* ve-

velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Laurentius Pignorius de Servis pag.84. pluribus Auctorum veterum Scriptis rem illustrat. In Sacris Matris Deûm religioso in primis viro id Organi genus tribuit Apulejus 8.Metam. *Inibi vir principalis, & alias religiosus, & eximiè Deum reverens, tinnitu cymbalorum, & sonitu tympanorum, cantusque Phrygii mulcentibus modulis excitus* &c. Inter anaglypha Urbis pag.49. Faunus ex bacillo appensum tympanum gestat in Sacris Bacchi, cum crepitaculis. Ostendam vetusta cymbala Ethnicorum num. 17. quæ fortasse idcirco possunt appellari *Mezilothaim*.

5. *Cymbala Bacchicarum*, seu *Crembala Hermippi*. Sponius ex antiquis monumentis æquè, ac Scriptorum luculentis testimoniis figuram cymbalorum veterum ita describit Miscell. pag. 22. *Cymbala erant ex ære, quasi duæ scutellæ, quæ manibus complosa sonum dabant*, uti Pignorius, ex auctoritate veterum Auctorum, retulit pag.83. de Servis, ita scribens: *Ambabus enim manibus, erant enim manubriata, vel ansata in extrema convexitate, appendebantur; & complosa, concussaque sonitum edebant, tinniebantque*. Figuram uterque Author edidit, ex vetustis anaglyphis Bacchicarum deductam, quam heic retulimus. Ejusdem figuræ Cymbala adhiberi videmus ad concentum edendum in sacrificio Etrusco; edito inter Picturas veteres a Bartolo fol.93. Hermippus apud Athenæum lib.14. cap.14. hæc instrumenta appellat *Crembala*.

6. *Tympanum leve*. Levia tympana distinguunt scite a gravibus, ex carmine Catulli, tam Pignorius, quam Sponius pag.84.Pignorius adhibet etiam complures authoritates ejusdem Catulli, Ovidii, Svetonii, S. Augustini, & Isidori, quibus evidens est, præter ænea tympana gravia jam descripta, & infra exhibenda numero sequenti, aliud fuisse genus commune tympanorum figura orbiculari, contectum pelle, vel corio superinducto: quæ aliquando virgula percutiebantur, ut in bellicis tympanis fieri consuevit; aliquando manu impellebantur; qua ratione ad choreas passim adhibent nostrates rustici. Hinc Ovidius 4. Metam.

Fœmineæ voces, impulsaque Tympana palmis.

Et Catullus de Athy.

Huc eis citata cœpit manibus leve tympanum,

Tym-

Tympanum, tubam Cybele tua mater initia,
Quatiensque terga tauri teneris cava digitis
Canere hæc suis &c.

Et S. Augustinus serm. 1. de Sanctis num. 18. hoc genus Tympani tribuit Mariæ: *plaudat nunc organis Maria, & inter veloces articulos Tympana puerperæ concrepent*. Addit hisce auctoritatibus Pignorius figuram, & descriptionem his verbis: *Porro forma Tympani hæc fuit, quam exhibemus, prima facie cribrum referens; ut non immerito legamus in judicio loci, & pistoris*:
„ Tympana habet Cybele: sunt & mihi Tympana cribri.„

Sponius advertit etymon Tympani derivari a pulsando; τυπεῖν enim pulsare Græci exprimunt. Levibus hisce Tympanis, manus impulsu percutiendis, in orbe ligneo aptabantur etiam antiquitus lamellæ, ut hodie fit; quæ concussæ, acutum sonum ederent, cum gravi boatu percussi corii non injucunde compositum. Cymbalum audit apud nostros populares ejusmodi organum; uti observant Eruditissimi Viri Pignorius de Servis, & Senator Bonaroti pag. 86. in expositione Achatis versicoloris Musei Carpinei, Bacchi currum exhibentis, quam edidit post observationes ad Numismata maximi moduli ejusdem Musei pag. 36. Figuram Tympani lamellis instructi, quam heic attulimus, nobis ministravit anaglyphum vetus a Bellorio editum inter admiranda urbis Romæ fol. 17. num. 2.

7 *Tympana Bellica*. Duplex figura bellici Tympani a nobis depicta est, orbicularis una, altera cylindrica. Primam Pignorius expressit pag. 85. qua hodieque utuntur equestres Turmæ, a Persis ad nos derivata: &, parum permutato vocabulo, *Timballi* nostratibus dicuntur, quæ antiquis *Tympana* dicebantur. Æneæ sunt pelves, ejus figuræ, sive hemisphærii, unde nomen margaritis ex Plinio inditum diximus num. 1. plano corio superextenso. Apollodorus ejusmodi Tympana tribuit Salmoneo. *Pelles*, inquit, *detractas in curru cum æneis lebetibus agitans, dicebat se sonare*. Alterum genus bellici Tympani cylindricæ est figuræ, quo pedites utuntur passim. Utrimque percuti bacillis potest cum cylindro ligneo: pellis utrinque superextensa ictus excipit. Ex palmæ stipite cylindrum bellici Tympani Indi construebant, Suida te-

teste; unde Bacchus Indorum domitor fortasse ad Græcos transtulit, ex palmæ arboris cavo stipite tintinnabula introrsus, cui ex aurichalco adaptabant, atque in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tintinnabula igitur, quæ & multa, & magna, intus inconditum quendam sonum edebant. In anaglypho Matris Deûm tintinnabula seorsim appensa visuntur: Tympana verò gestant Cybele, & Atys, uti narravimus num. 2. A Parthis, sive Persis Indorum proximis Tympana non dissimilia partim nostris equestrium copiarum, partim pedestrium, usurpari docet Plutarchus in vita Crassi: *Non cornibus, aut tubis*, inquit, *incitare se ad pugnam, sed stipites quosdam corio tectos, & concavos, tintinnabulis æreis circumpositis, simul pulsant. Illi vero obscurum aliquid, & terribile resonant, & ululatu ferino, & tonitru commixtum*. Isidorus, observante Lipsio in fine Dialogi x. de Militia Romana, Tympanum nostris simile, quibus utuntur pedites, appellat Symphoniam: *Symphonia, vulgo appellatur lignum cavum, ex utraque parte pelle extensa, quam singuli hinc, & inde Musici feriunt*.

8. *Æra Thermarum* heic exhibemus ex veteri anaglypho, quæ rudimenta æris campani fuisse demonstrantur ipsâ ex figura. Fortassis etiam ænea figurata vasa, a Vitruvio in theatris memorata, nequaquam diversa ab his fuerunt. Appendebantur in Thermarum adytis, ad indicandam horam admissionis, ac recessus. Observarunt id pridem Viri eruditi ex Martiali. Rosinus Antiquit. Rom. lib. I. cap. 14. pag. 78. *Notandum est, quod campanæ sonitu populus in Thermis, statis horis, vel advocari, vel admitti solitus fuerit, ut ex Martiali constat, dicente* „ Redde pilam. sonat æs Thermarum „. In eodem anaglypho, Thermas exhibente cum æneis hisce vasis, visuntur alia æra appensa figuræ orbicularis, similia Tympanis, quæ referuntur a nobis num. 15.

9. *Crotala*. Crotalum, ait Sponius Miscell. sect. I. art. 7. pag. 22. Tab. 14. *proprie scissa arundo, constructa studio, ut sonet, si quis ipsam quatiat manibus. Sic enim Glossæ Græcorum*.

Producit ex antiquo monumento Feminam ludentem Crotalis, quæ *Crotalistria* dicebatur. Visitur alia Femina Crotala quatiens in anaglypho feralis cœnæ, edito per Bellorium inter admiranda urbis Romæ fol. 74. num. 2. Clemens Ale-

Alexandrinus Crotala a Siculis inventa fuisse tradit. *Crumata* quoque, species erant crotalorum, ut ibidem cum Scaligero ad copam confirmat Sponius; nempe testulæ erant, aut ossiculi, usum Crotali præstantes. Hispanis præsertim usurpata, Bœticæ in primis Provinciæ, & Gaditanæ, affirmante Martiali. In veteri pictura edita per Bartolum, necnon in vetustis lucernis ab ipso excussis par. 1. num. 34. & 35. Crotalis, & Crumatis ludunt complures figuræ, unde hanc desumpsimus. Malleum ligneum adjecimus, quo Hebræi etiam nunc excitant suos contribules ad preces antelucanas; & vocant *Sommerim labocher*, vigilias matutinas. Malleo ligneo contundere nos solemus trabem in aditu Ecclesiæ positam, in triduo majoris Hebdomadæ, *Officiis*, ut vocant *tenebrarum*; ut ex fragore contusi ligni tumultus Judæorum Christum Dominum ad necem deposcentium, eumque cruci affigentium evidentius in memoriam reducatur; quæ species tympanorum sunt, cum a τυπεῖν *percutere* dicantur Tympana.

TABULA VIII.

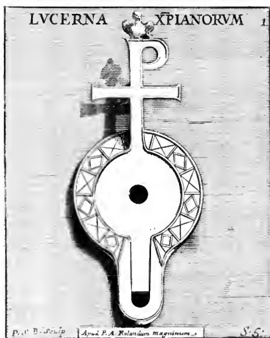
10. S*Emanterion* ab Italis dictum *Scrandola* hic etiam exprimendum curavimus, nempe asserem ferreis manubriis versatilibus instructum, quo per eos dies, silente ære campano, utimur ad populum in Ecclesiam advocandum. Antiquitus, ante inventas nolas, Ecclesiæ Orientales, & Occidentales utebantur hoc signo convocationis, vel tuba; uti ex historia Lausiaca, Cassiano, Act. 4. Nicænæ Synodi secundæ, aliisque pluribus testimoniis probat Card. Bona, Rerum Liturgicarum lib. 1. cap. 22. num. 2. Utuntur nunc etiam Græci recentiores; & quidem harmonica lege id lignum pulsant, ut merito inter Instrumenta Musica referri possit. Descriptionem luculentam ex Leone Allatio addit ibidem doctissimus, ac piissimus Cardinalis: *Sacerdotes*, inquit, *Græci ligneo instrumento ad Græcos in Ecclesiam convocandos utuntur. Id est lignum binarum decempedarum longitudine, duorum digitorum crassitudine, latitudine quatuor, quam optimè dedolatum, non fissum, aut rimosum, quod manu sinistra medium tenens Sacerdos, vel alius, dextra malleo ex eodem ligno cursim hinc inde*

inde transcurrens, modo in unam partem, modo in alteram, prope vel eminus ab ipsa sinistra, ita lignum diverberat, ut ictum nunc plenum, nunc gravem, nunc acutum, nunc crebrum, nunc extensum edens, perfecta musices scientia auribus suavissime moduletur. *Semanterion* id genus instrumenti vocant. Aliud Semanterion esse ait insignis magnitudinis, adeoque quandoque sex palmos latitudo, unum crassitudo, triginta longitudo exæquet, quod in Turribus catenis ferreis appenditur, & malleo pulsatur.

11. *Trigonon* mulierum in choro adstantium ferali cœnæ. In anaglypho Ædium Justinianæarum, edito inter admiranda Urbis Romæ fol.74. una ex eis num.2. consignata Trigonum pulsat. Erat enim id Organum Sistri genus, plectro pulsandum; ut satis cognoscitur illa ex figura. Nonnunquam virgulis instruebatur diversi ponderis, ac longitudinis; ut varium concentum ederet. Alia verò instrumenta, non Trigoni forma, sed inflexo in circulum angulo superiori curvabantur, & crotalia sonoræ sphærulæ, aut lamellæ inserebantur, ut pro molis, & metalli varietate, sonum diversum ederent. Ex antiquis monumentis vulgavit Pignorius, de Servis pag. 83. Trigonum, ut arbitror, musicum, quod cum cæteris Mercurii Ægyptii inventis habes in anaglypho edito per Boissardum ex Hortis Julii III. Tomo 4. pag. 78. & rursus excusum vidimus in nova editione Operis Gruteriani pag. 1073. P. Calmet putat hoc instrumentum ab Hebræis dici *Schalischim* שלישים.

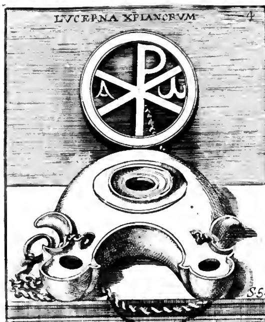
Vide in Diss. in Psal. *de Inst. Music.* figuras 18. & 19. de quibus Regum 1. cap. 18. v. 6.

12. *Sistrum*. Celebre illud Isidis Organum, & Isiacorum gestamen, quod ab Apulejo adamussim delineatur lib.xi. Metam. observante Pignorio de Mensa Isiaca pag. 34. Æreum scilicet crepitaculum, cujus per angustam laminam, in modum baltei recurvatam, trajectæ mediæ parvæ virgulæ crispante brachio tergeminos ictus reddebant, argutum, sonorum, & gravem. Virgulæ per laminam trajectæ, modo tres, modo quatuor, non sine mysterio, visuntur in veteribus monumentis Sistrum exprimentibus; ut eruditissimus Fabrettus probat Inscript. cap.6. p.489. Duas ibi figuras Sistri, ex Museo

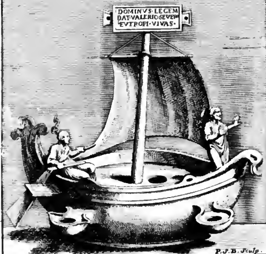

LVCERNA XPIANORVM 1
Apud P. A. Rolandum magninum
S. 5.

LVCERNA XPIANORVM
S.5.

LVCERNA XPIANORVM
3
P.S.B. Sculp:
Apud I.P. Bellorium
S.5.

LVCERNA XPIANORVM
4
A
ω
S.S.

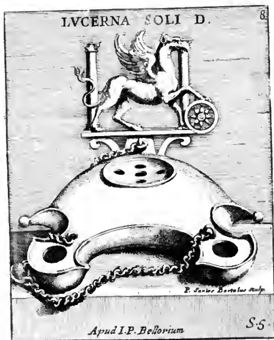
LVCERNA B.B. PETRI ET ANDREÆ 5

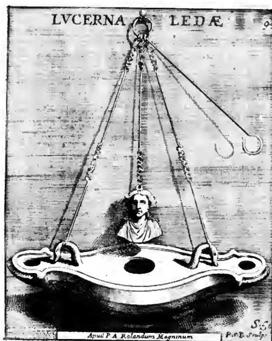

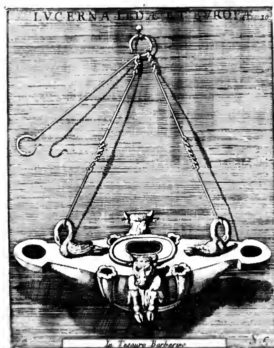
In Thesauro S. Magni Ducis Hetruriæ S.5.

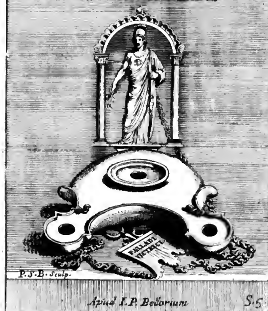

LVCERNA IOVI. D.
6
L TERTIV
ALYRVS
IOVI D D
P S. B Sculp.
Apud Ill. Vrbanum Roccium
S.5.

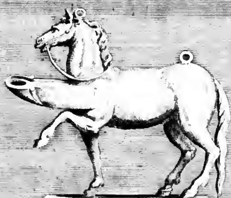

LVCERNA VESTÆ. D.
7
P. S. B. Sculp.
Ex schedis
S.S.

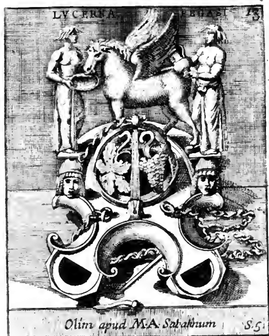

LVCERNA SOLI D.
8
P. Santes Bartolus sculp.
Apud I.P. Bellorium
S.5

LVCERNA LEDÆ
9
S. 54
Apud P. A. Rolandum Magninum
P. S. B. Sculp.

LVCERNA LEDÆ ET EVROPÆ 10
In Tesauro Barberino
S. 6.

LVCERNA PALLADIS
11
PALLADI VICTRICI
P. S. B. Sculp.
Apud I. P. Bellorium
S. 5

LVCERNA NEPTVNO. S.
12
P. S. B. sculp.
Apud Ecc.mum P. Burghesium
S.5.

LVCERNA PEGASI
13
Olim apud M.A. Sabatinum
S.5

LVCERNA SILENI
14
P·S·B·Sculp· Apud P. A. Rolandum magninum.
S·5·

LVCERNA SILENI

P·S·B·Sculp. *Apud P. A. Rolandum magninum* *S.5.*

LVCERNA
Apud

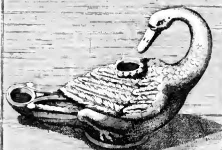

LVCERNA DIANÆ EPHESIÆ S. 17
ΜΕΙΛΗΤΟΠΟ
ΛΕΙΤΩΝ
In Museo Io Petri Bellorij
S.5.

LVCERNA PANOS
18
Ex Schedis
S.5.

LVCERNA INEXTINGVIBILIS
19
Apud F.Ficoronum
S.5

LVCERNA ANATIS
20
S.B.
Apud F. de Ficoronis
S.5.

LVCERNA CYGNI 24

S.5.

LVCERNA EQVITIS
23
In Museo nostro
S.5

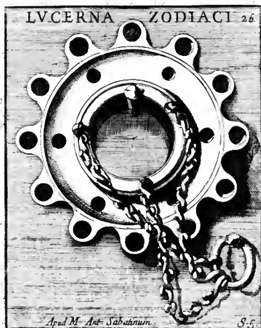

LVCERNA EQVESTRIS
23
P.S.B. Sculp
In Thesauro Barberino
S.5.

LVCERNA PLATONICA 24
ANT
MONAC
MONAC
MO
NAC
Apud Ill.mum F. Bianchinum
S.5.

LVCERNA SERPENTIGERA 25

In museo Albano

LVCERNA ZODIACI 26
Apud M. Ant. Sabatinum
S.5.

sco Strozziano, & gaza Medicea ad magnitudinem prototyporum exactas, exhibet, unde hanc mutuamur quadrichordem. Sistrum putant communiter esse cymbalum alarum Isa. c. 18. צלצל כנפים. Vide P. Calmet Differt. Inst. ad Psal. n. 15.

13. *Hymnologium*. Liceat nomen procudere huic machinæ Musicæ, quam aptant passim publicis horologiis Ecclesiarum, & Fori in Gallia, & Germania superiori, atque inferiori, in Belgio, & Anglia. Tintinnabula complura appendunt certi ponderis, ac mensuræ, ita invicem attemperata proportione molis, ac ponderis, ut totum sistema musicum diatonicum, & chromaticum exhibeant. Tum in cylindro per horas singulas versatili, ut fit etiam in Organis hydraulicis, aptant certis spatiis lamellas, quarum occursu elevati malleoli ita incidunt singuli suam in campanam, ut melos ordinate per voces debitas proferant. Ut plurimum hymnorum modulationem pro temporis diversitate occurrentium ab hisce machinis edi curant artifices. Gallica voce appellant communiter *Carillion*. Figura pro arbitrio sumitur, prout horologio convenit, cui est aptanda.

14. *Zylorganum* à Kircherio dicitur hæc machina musica (puto *Xylorganum* voluisse appellare) Tom. 1. Musurgiæ pag. 518. quòd ea scilicet ligneis cylindris aliquando compingeretur. Usus tamen docuit, præstare ex argilla cocta, aut ex metallo, cylindros, sive etiam tubulos formari ea longitudine, aut brevitate, quæ voces singulas per Diapason occurrentes fideliter reddat. Tæniola inserta in utrumque caput cujusque cylindri, nodis interpositis, ne proximi se contingant, exhibet systema musicum perito percussori, qui, pro necessitate voces attemperandi, malleolo scitè percutit hunc, vel illum cylindrum, referentem chordam ejus modulationis propriam. Naucleris præsertim Siculis familiare instrumentum est, ideoque à nobis expressum.

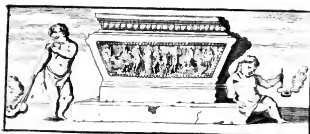
15. *Cymbalum pensile*. Supra num. 8. exhibui æra Thermarum à Martiali descripta, figuram illustrantia à veteri anaglypho desumptam, campanis, seu nolis nostratibus non absimilem. In eodem anaglypho pendet in alia thermarum fenestra æs orbiculare, foraminibus per circumferentiam

æquo intervallo diſſitis, ut ſcilicet Crepitacula, vel alia non diſſimilia corpora ſonum editura, ex iis penderent. De his agemus in exponenda poſtrema figura hujus paginæ.

16. *Stella penſilis Fuldenſium*, ſeu machina cymbalarica S. Bonifacii Epiſcopi, & Martyris; cujus ætate conſtructam tradunt à fœmina Britanica ad Chriſtianam fidem perducta, abjurato Aſtri cujuſdam fictitio Numine, cui juxta errores ſuorum gentilium devota fuerat. Auream rotam campanulis compluribus præditam, imaginem Numinis quod impio cultu antea venerabatur, Chriſto ſubjecit. Rem pluribus narrat Kircherius ex Hiſtoricorum teſtimonio, quod profert.

17. *Diſcus Crotalophorus*, ſeu *Cymbalum Crotaligerum*. Nomen hoc indere liceat veteri Cymbalo, ſeu vaſi concavo, lancis, aut diſci formam obtinenti, cujus eſt limbus foraminibus pervius: ex his tintinnabula pendent, ad ſonum acutum iſtorum componendum cum gravi, æris ipſius, aut cymbali, ſeu diſci, ſono. Ejuſmodi ſtructuræ tympanum puella præfert in veteri anaglypho lateritio apud Bellorium edito inter Lucernas par. 2. num. 23. Ibi etiam additur figura Diſci ænei veteris tintinnabulis ſeptem inſerti, pendentibus circa lymbum, non ſecus ac in Cymbalo Sacro Armeniorum ſupra notavimus num. 4. Paulo ante num. 15. dabam ex vetuſto anaglypho cymbala Thermarum amplioris formæ, tanquam lebetum, aut lancium prægrandium: quorum in limbis foramina apparent evidentia, ad appendenda crotalia, ſeu tintinnabula; ut ex Belloriano Diſco facile quiſque colliget. Propterea non ineptè quiſquam fortaſſe refert ad hanc cymbali formam *Zizal Chenaphaim*, & *Mezilothaim* Hebræorum, de quibus ſupra num. 12.

RO-

ROMANUM MUSEUM
SIVE
THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS.

SECTIO QUINTA
Æneæ Antiquorum Lucernæ.
TABULA PRIMA.

ÆC utraque Lucerna unilychnis eſt ex anteriori parte veluti linguam exerens, in cujus apice foramen eſt ellychnio deſtinatum, aliud extat in centro ingreſſui fomitis datum.

TABULA II.

IN poſteriori parte manubrium habet charactere hieroglyphico nomen Domini Noſtri Jeſu Chriſti referens, utpote Salvatoris noſtri ſimulacro, vel Chriſtiani cujuſdam

cineri accensa; manubrio superimposita est Columba hieroglyphicum Spiritus Sancti, solitumque primævæ Christianitatis symbolum, de qua Tertullianus lib. adver. Valent. cap. 2. & 3. *In summa*, inquit, *Christum Columba demonstrare solita est; Serpens verò tentare. Illa & à primordio divinæ pacis præco. Ille à primordio divinæ imaginis prædo. Ita faciliùs simplicitas sola Deum, & agnoscere poterit, & ostendere; prudentia sola concutere potiùs, & prodere. Abscondat itaque se Serpens, quantùm potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca detrudatur, per anfractus seriem suam evolvat, tortuosè procedat, nec semel totus, lucifuga bestia. Nostræ Columbæ etiam domus simplex, in editis semper, & apertis, & ad lucem. Amat figuram Spiritus Sancti, Orientem Christi figuram*. Scribit D. Chrysostomus Homil. in Matth. ideò Columbæ speciem à Spiritu Sancto susceptam, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Audiamus D. Cyprianum lib. de Unit. Eccl. ipsam Ecclesiam Columbæ assimilantem his verbis. *Quam unam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus Sanctus ex persona Domini designat, & dicit. Una est Columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ*. Et aliis interjectis. *In domo Dei, in Ecclesia Christi unanimes habitant, concordes, & simplices perseverant. Idcirco & in Columba venit Spiritus Sanctus, simplex animal, & lætum est, non felle amarum, non morsibus sævum, non unguium laceratione violentum: hospitia humana diligere; unius domus consortium nosse; cùm generant, simul filios edere; cùm commeant, volatibus invicem cohærere; communi conversatione vitam suam degere; oris osculo concordiam pacis agnoscere; legem circa omnia unanimitatis implere, hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas; hæc charitas obtinenda, ut Columbas dilectio fraternitatis imitetur*. Columbam, aut piscem solebant primævi Christiani in annulis gestare, teste Clemente Alexandrino lib. Pædag. cap. 11.

TABULA III.

SEquitur alia Christianorum Lucerna oblonga, pensilis ex duabus catenulis; unilychnis est in anteriori parte tubulum quemdam emittens ad ellychnium emovendum in apice per-

perforatum; habet in medio foramen operculo clausum, in quod oleum infundebatur, ex utraque verò hujus foraminis parte notam, seu characterem hieroglyphicum nomen Christi significantem. Manubrium adinstar cujusdam colli terminatur in caput Gryphi, cui Crux superimposita est. Gryphus animal Soli dicatum, fabulosum quidem, ut reor, sed in hieroglyphicis frequens, alis, & facie Aquilæ simile, reliquis verò partibus Leoni, de quo fusiùs infrà. Primævi Christiani Dominum Salvatorem nostrum tamquam divinum Solem, mundum immortali suo splendore illustrantem, infernalesque fugantem tenebras hoc hieroglyphico forsan innuere voluerunt.

TABULA IV.

HÆc Lucerna bilychnis, & pensilis è tribus catenis, habens in anteriori parte duplex foramen in apice duplicis cujusdam tubuli ellychniis corruscantibus positum, in centro verò aliud majus ad excipiendum oleum constructum: in posteriori parte monogramma Jesu Christi sacrosanctum nomen ejus referens cum duabus litteris Α. Ω. *Ego sum Alpha, & Omega*, dicit Dominus Apoc. cap. 22. n. 13. *primus, & novissimus; principium, & finis*. Quæ divina verba mirificè hunc in modum explanat Augustinus. *Ipse de se dicit: Ego sum primus, & novissimus. Indubitanter agnosce, quòd priorem non potest habere, qui primus est. Item: Ego sum Alpha, & Omega. Sicut Alpha literarum nulla præcedit, ita & filium Dei nulli secundum constat esse*. Audiamus & paganum Thaletem apud Laertium Deum universarum rerum principium, & finem constituentem. Is interrogatus, *Quid Deus*? sapientissimè respondit; *quòd initio, & fine caret*. τί τὸ θεῖον · τὸ μήτε ἀρχὴν ἔχον μήτε τελευτήν. Venerandum Christi nomen tutelare Christianorum præsidium, ac consuetum eorumdem symbolum sarcophagis, lapidibus, lucernisque insculpi solitum fuit, quod ipsemet Constantinus pristinæ apparitionis memor in imperiali Labaro, in scutis, in galeis, teste Eusebio, atque etiam in nummis exprimi curavit. Unum hic proponimus ex Museo q.Leonardi Augustini, in cujus antica parte exhibetur caput Constantini

velatum; in altera verò sacrosanctum Jesu Christi nomen duabus ejusdem primis literis Græcis curiosè, & subtiliter insertis conflatum, cui stella radiata Solem designans superposita est.

TABULA V.

Elegantem Naviculam exhibet hæc Lucerna; pensilis est è duabus catenis, & bilychnis duplicem linguam è dextro latere exerens utramque foramen habentem flammulæ dicatum: in centro navis insurgit malus, cui velum ventis inflatum appensum est; ejus summitati affixa est tabula hanc epigraphen incisam habens. DOMINVS LEGEM DAT VALERIO SEVERO EVTROPI VIVAS. Juxta infimam mali partem exiguum cernitur foramen recipiendo fomiti aptum. Ad proram in caput olorinum desinentem stat vir quidam beato Petro Apostolo facie similis: ad puppim verò sedet alter remum utraque manu tenens, fratrem ejus Andream haud dubiè repræsentans. Quid sibi velit inscriptio, nunc inquirendum. Valerius Severus Christianâ religione imbutus, mortem tamquam legem sibi à Domino impositam constanti animo expectans, longiorem Eutropio vitam optat more veterum, qui morientes circumstantibus amicis solebant dicere, *Vivite, ac valete*, quod erat grati animi officium. Sic Augustus apud Svetonium in osculis Liviæ deficiens, *Livia*, inquit, *nostri conjugii memor vive, ac vale*. Eutropius deinde in sepulchro Valerii Severi Lucernam hanc dilectæ cineri accensam fortè collocavit, ac morientis amici verba, ejusque erga Beatos Petrum, & Andream Apostolos pietatem in eadem Lucerna exprimere voluit.

TABULA VI.

HÆc Lucerna Jovi à quodam L. Tettio Alypo dicata, pensilis, & bilychnis est, in cujus medio conchylium extat perforatum fomitis ingressui destinatum; in postica parte stat Aquila expansis alis insistens fulmini, qualis reperitur in nummo aureo, & argenteo Domitiani cum hac epigraphe, IVPITER CONSERVATOR. Lucernam huic ferè similem protulit Fortunius Licetus lib. 6. cap. 58. sed absque fulmine, conchâque ad oleum suscipiendum minimè perforatâ; nomen quoque laminæ incisum variat, legitur enìm in illa talis Inscriptio, ETEITIVS ALYPVS IOVI DD. In hac verò TETTIVS ALYPVS IOVI DD. Unde illam aut erratam, aut ab hac nostra diversam esse non dubito. Fulmen symbolum est divinitatis, ut apparet in multis Imperatorum numismatibus eorum Apotheosim fulmine expressam exhibentibus; Aquila omen dominationis, teste Justino lib.12. nativitatem Alexandri Magni referente his verbis. *Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu nonnulla apparuerunt. Nam eâ die, quâ natus est, duæ Aquilæ totâ die præpetes supra culmen domus patris ejus sederunt, omen duplicis Imperii Europæ, Asiæque præferentes.* Aquila fuit etiam victoriæ signum, ut narrat idem Justinus lib. 20. *Pugnantibus Locris*, ait, *Aquila ab acie numquam recessit, eosque tamdiù circumvolavit, quoad vincerent.* Illam avium reginam. Jovisque armigeram finxerunt Poëtæ; etenim sola avium fulmine non læditur, si fides Plinio lib.2. cap.55. & lib.10. cap.3. Scribit Isidorus lib.17. Origin. cap.3. Aquilam eâ ratione Jovi dicatam, quòd, dum ipse adversus Titanas proficisceretur, Aquila in auspicio ei apparuerit, quam ille pro indicio victoriæ acceptam Legionibus in signum dedit. Eâ deinde ad rapiendum Ganymedem sibi pocula ministraturum usus est. Virgilius lib.5. Æneid.

Intextusque puer frondosâ regius Ida, &c.
. . . . Quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.

TA-

TABULA VII.

EXhibetur Lucerna Vestæ dicata pariter ut præcedens pensilis è tribus catenis, habens in anteriori parte duplex foramen ellychniis corruscantibus positum, in posteriori verò Templum rotundum duarum columnarum, in cujus medio Vestæ stantis simulacrum alterâ manu pateram, alterâ tædam ardentem, cui bulla ante pectus dependet: ad ejus pedes stant duo Leones supra Lucernam in utroque majoris foraminis latere positi. Vesta sumitur aliquando pro igne, teste Ovidio.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam

Unde in nummo Vespasiani repræsentatur hæc Dea stans sinistrâ sceptrum tenens, dextrâ lampadem ignis symbolum. Ignis perpetuus huic Deæ consecratus erat, cujus rei rationem reddit Phornutus. *Ignis autem perpetuus*, inquit, *Vestæ dicatus est, quòd videatur plurimis & ipsam esse ens; nimirum ignis iste perpetuus Vestæ consecratus ostendit ipsam esse causam ejus ignis, qui in mundo est, quasi ejus vi exortus sit. Est & alia causa perpetui ignis, nempe quod terra fœcunda mater sit animalium omnium, & suam vitam ab igne habeat.* Exhibetur autem in templo rotundo huic simili, quod Numam sacro igni asservando extruxisse ferunt, indicante non effigiem terræ, quasi ea Vesta sit, sed universi mundi, in cujus medio Pythagorei sedem ignis locant, eamque Vestam nominant, & unitatem. Auctor est Plutarchus in Numa. Eamdem etiam creditam esse cum terra docet Arnobius lib. 3. adv. Gent. *Terram nonnulli Vestam pronunciant, quòd in medio stet sola, cæteris ejus partibus in mobilitate perpetua constitutis.* Hac enim de causa Leones ejus simulacro subjiciuntur, quòd ferox illud animal terram habitet, ab eaque nutriatur. Sacer quoque habebatur Leo Magnæ Deûm Matri, quæ colebatur sub nomine Cybeles, & Vestæ, unde & Vesta, & Mater vocata est. Hujus rei varia monumenta apparent in Numismatibus antiquis, sed maximè in rarissimo æreo primi moduli nummo habente in antica parte caput Juliæ Sept. Severi uxoris cum hac epigraphe IVLIA AVGVSTA; in aversa verò quatuor, vel sex figuras muliebres sacrificantes coram Templo rotundo quatuor columnis suf-

ful-

fulto cum inscriptione VESTA MATER. In aliis Numismatibus visitur eadem Dea Leonibus vecta, vel sedens inter duos Leones cum epigraphe MATRI DEUM. MATRI MAGNAE, De bulla collo appensa diximus Sectione II. & fusiùs agemus Sectione ultima.

TABULA VIII.

HÆc Lucerna Soli dicata pensilis quoque, & bilychnis est: in centro quinque exigua foramina inter duos circulos conspiciuntur fomiti recipiendo destinata; in postica parte stat Gryphus inter duas columnas ornamento quodam impositus, anteriori pede dextro rotam volvens. Gryphus symbolum est Solis; rota, quam volvit, indicat procreationem rerum omnium provenire ex continuo motu, & circuitu currus solaris: duabus columnis innuuntur duo tropici Solis cursum ab utraque Zodiaci parte terminantes, sive potentia Solis ab ortu ad occasum; forsan illæ ad æquinoctia, & solstitia referuntur. Scribit Ælianus lib.4. de Animal c.27. Gryphum animal Indicum quadrupedem ut Leonem esse, robustissimis existere unguibus Leonum similibus, dorsum ejus pennis nigris indui, anteriorem corporis partem rubris, alas candidis; ore Aquilino esse, oculis igneis, nidosque in montibus facere. Bactri populi Indis finitimi Gryphos illic auri custodes esse, aurumque effodere, simulque eo ipso nidos construere dicunt. Indi verò eos auri custodes esse negant, siquidem auri minimè egent, sed cùm ad illud colligendum homines accesserunt, hos de pullis suis valde timentes pro eis pugnare. Certant etiam cum aliis animalibus, quæ facillimè vincunt, at contra Leones, & Elephantos stare non audent. Fertur etiam, teste Plinio lib.7. cap. 1. Arimaspos unico oculo in media fronte insignes cum Gryphis bellum assiduè ob metalla gerere, Gryphosque aurum è terræ visceribus eruere, & custodire, Arimaspos autem rapere, quæ omnia fabulosa esse reor cum Herodoto in Thal. cujus verba hic refero.

Πρὸς δὲ ἄρκτου τῆς Εὐρώπης πολλῷ τοι πλεῖστος χρυσὸς φαίνεται ἐών. ὅκως μὲν γινόμενος, οὐκ ἔχω οὐδὲ τοῦτο ἀτρεκέως εἶπαι. λέγεται δὲ ὑπὲρ τῶν γρυπῶν ἁρπάζειν Ἀριμασποὺς, ἄνδρας μουνοφθάλμους, πείθομαι δὲ οὐδὲ τοῦτο, ὅκως μουνο-

μουνόφθαλμοι ἄνδρες φύονται, φύσιν ἔχοντες τὴν ἄλλην ὁμοίην τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι. Ceterum ad Septemtrionem Europæ quamplurimam vim auri esse constat: sed quomodo fiat, ne hoc quidem pro comperto dicere queo. Dicuntur tamen id à Gryphis auferre Arimaspi viri unoculi; quod nec ipsum crediderim, ut viri nascantur unoculi, ceteram naturam habentes aliis hominibus parem.

TABULA IX.

HÆc Lucerna Ledæ dicata oblonga est adinstar naviculæ; in utraque extremitate foramen habet flammigero ellychnio assignatum, in medio majus inspicitur oleo excipiendo præparatum: hæc inter foramina duæ sunt ansulæ perforatæ capita, & colla Cygnorum referentes, per quas trajecta fila duo ferrea in modum catenarum Lucernam in altum pensilem detinent, desinuntque inserta in annulum, ex quo aliud simile filum pendet Ledæ caput in medio appensum regens. Jupiter in Cygnum conversus Ledâ Tyndari Laconiæ Regis uxore potitus est, quæ duo deinde ova peperit, ex quorum uno Pollux, & Helena, ex altero Castor, & Clytemnestra orti finguntur. De hoc congressu meminit Ovidius lib.6. Metam.

Fecit olorinis Ledam recubare sub alis.

Sic Helena apud eumdem Poëtam in Epistola ad Paridem.

Dat mihi Leda Jovem Cygno decepta parentem.

Leda post deificationem dicta est Dea Nemesis.

TABULA X.

JOvis cum Leda, & Europa concubituum memoriam refert elegans hæc Lucerna pensilis quoque, & bilychnis: de Leda, & Cygno in superiori actum est; Jovis Europæ amore flagrantis in Taurum conversi meminit Ovidius lib.3. Met.

Jamque Deus positâ fallacis imagine tauri
Se confessus erat.

Quatuor celebriora hujus Dei adulteria in hoc distico connumerantur.

Ζεὺς

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς, δὶ ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.
Fit cygnus, taurus, Satyrusque, aurumque, ob amorem
Europæ, Lædes, Antiopæ, Danaes.

TABULA XI.

PRodit Lucerna Palladi Victrici dicata, pensilis, & bilychnis, habens in centro foramen intra plures circulos fomitem bibens; in postica parte Templum rotundum duabus columnis suffultum, in cujus medio Pallas, seu Minerva galeata, & togata, Gorgonam gestans pectori affixam, dextrâ ramum olivæ. Tres catenæ, quæ pensilem detinent Lucernam, pendent è lamina, cui incisa sunt hæc verba, PALLADI VICTRICI. Similem Lucernam lib. 6. de reconditis Antiquorum Lucernis cap.47. exhibuit Fortunius Licetus cum eadem inscriptione, & imaguncula, sed absque Gorgona, gladioque vicè oleæ in manu Palladis dato. Hæc Dea in contentione cum Neptuno, uter eorum Cecropiam de suo nomine appellaret, oleam produxit; Neptunus verò terrâ tridente percussâ Equum. Placuit magis Minervæ olea pacem designans, quàm Equus omen belli, unde Minerva victrix evasit, Cecropiam de suo nomine Athenas vocavit. Scribit Pausanias in Attic. oleam hanc incensâ à Persis urbe conflagrasse, eodemque die in duorum cubitorum altitudinem germinasse, quod ab Herodoto in Urania confirmatur. Ætate verò Plinii fama erat eam adhuc Athenis durare, teste eodem Plinio lib. 17. cap. 44. Minervam oleæ inventricem canit Virgilius lib. 1. Georgic.

TABULA XII.

VIctricem Minervæ oleam sequitur Equus Neptuni, è cujus medio pectore prominet veluti tubulus habens in apice foramen papyro ardenti assignatum, nullum autem apparet fomiti suscipiendo distinctum, ex quo conjectare licet hanc Lucernam semel impletam, & accensam, novique fomitis adjectu minimè indigentem perpetuâ flammâ exarsisse.

Lucernæ inextinguibiles tum ad tempus, tum perpetuæ fiebant. De priorum numero fuit illa aurea Minervæ dicata, de qua Pausanias in Attic. quæ licet per dies, noctesque arderet, oleum tamen in ea infusum nisi exacto anno minimè consumabatur. De perpetuò ardentibus multi scripsere, quorum auctoritates, relatasque historias, magno studio compilavit Fortunius Licetus, unde pauca de illa perenni flamma hìc attexam. Narrat Porphyrius lib. 2. de abstin. ignem immortalem in Templis conservari solitum, quippe qui Diis simillimus sit. Strabo de Munychia urbe Atheniensium ad Pyreum sita tractando Templum Minervæ recenset, in quo lucis inextinctæ lychnus erat. Refert Plutarchus in Camillo Virgines Vestales, quæ perpetuo igni custodiendo præpositæ erant, Urbe à Gallis capta in Capitolium fugisse, sacrumque ignem ibi secum asportasse, quod tam feliciter, & citò facere nequivissent, si in aliquo rogo ignis iste ar sisset, non autem in Lucerna huic simili, quam in manu Vestæ exhibet nummus argenteus Vespasiani. D. Augustinus etiam lib. 21. de Civit. Dei cap. 6. de quodam Veneris Fano loquitur, ubi candelabrum erat, & in eo Lucerna sub dio sic ardens, ut eam nulla tempestas, nullusve imber posset extinguere; unde sicut ille lapis, ita est λύχνος ἄσβεςος, idest *Lucerna inextinguibilis* dicta est. Subjungit deinde Vir Sanctus. *Aut ergo in Lucerna illa mechanicum aliquid de lapide asbesto ars humana molita est, aut arte magicâ factum est.* At illas naturaliter fieri luculentum testem habemus virum præclarissimum, vitæque sanctitate conspicuum Cassiodorum, qui similes Lucernas se fecisse scribit in lib. de Institut. Divin. Scriptur. cap. 30. *Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas Lucernas conservatrices illuminantium flammarum, ipsas sibi nutrientes incendium; quæ, humano ministerio cessante, prolixè custodiant uberrimi luminis abundantissimam claritatem: ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur.* Hæ perennes Lucernæ oleo asbestino replebantur, quod erat incombustile, nomenque ex argumento naturæ obtinuit. Lapis iste ferrei coloris nascitur in Arcadia, semelque accensus extingui nequit: sic telam ex carbasino lino, asbestove, vel amianto lapide contextam, in qua cadavera Magnatum antiquitùs cremabantur,

tur, flammis invictam fuisse constat; cujus mirabilis telæ, ut & asbestini lapidis rarissimæ asservantur reliquiæ in celeberrimo Museo Chigii. Plura vide apud D. Augustinum lib. 21. de Civit. Dei cap. 5. Plinium lib. 19. cap. 1. & lib. 37. cap. 10. Solinum cap. 13. Nos ad Lucernam nostram redeamus. Neptunus à Græcis Hippius dictus est, à Latinis Equestris, & Consur, cui Romulus solemnes paravit ludos Consualia vocatos, teste Livio lib. 1. Ædem, & aras Neptuno Equestri dicatas memorat Pausanias in Arcad. in Attic. & in El. pr. Ab illo Equos primùm domitos, scientiamque equestris rei traditam narrat Diodorus lib. 5.

TABULA XIII.

PRæclara hæc Lucerna pensilis, & bilychnis Pegasum exhibet inter duas Najades herbis, seu palustribus juncis coronatas, quarum una vas gerit, altera conchâ Equo alato aquam, seu rorem porrigit. Frequens visitur in antiquis sarcophagis Pegasus immortalitatis symbolum, animarumque beatarum ad æthereas sedes translationi destinatus, quarum situm alii usque ad lunaris globi exordium extenderunt, alii supra septem sphæras, quæ vagæ vocantur, collocaverunt. Constituerunt enim antiqui Elysios super sydera, animasque justorum in illa ultima sphæra, quæ ἀπλανής dicitur, recipi crediderunt, teste Macrobio in somn. Scip lib. 1. cap. 9. & 11. *Terra vero Aplanes, in qua Elysios campos esse puris animis deputatos antiquitas nobis intelligendum reliquit.* Et mox. *Animæ beatæ ab omni cujuscumque cogitatione corporis liberæ Cœlum possident.* Najades hìc appositæ videntur referri ad opinionem Thaletis, qui principium omnium rerum aquam esse dixit, ἀρχὴν δὲ τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο. Scribit Laertius in ejus vita. Cùm autem generatio, & corruptio absque humore fieri nequeant, & earum series sit perpetua, ut docet Aristoteles lib. 2. de Gen. & Corrupt. Tit. 58. siquidem teste eodem lib. 1. Tit. 17. corruptio unius est generatio alterius, & è contra; ideò Najades continui hujus motus causæ Pegasum immortalitatis symbolum comitantur. Hunc Neptuni, & Medusæ filium dicit Iginus Poet. Astron. 2. Aratri, & alio-

rum complurium sententiam referens, qui eumdem in Heliconæ Beotiæ saxum ungulo ferientem fontem ex ejus nomine Hippocrenem dictum aperuisse crediderunt. Celebris hic fons Musis habebatur sacer, cujus aquæ Poetis favere, eisque præstare facundiam adeò putabantur, ut Persius se Poetam modestè neget, quod illas nondum labiis degustasset.

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti somniasse Parnasso,
Memini, ut repente sic Poeta prodirem.

Larvæ scenicæ ad Bacchum theatralis Poesis authorem pertinent, cui scenica spectacula consecrata fuere. In bacchanalibus Comediæ vulgo agebantur, quarum actores larvis ridiculis, & minacibus caput obducebant peramplo ore hiante quasi spectatores devoraturus, ut narrat Lucianus lib. de Saltatione. Bacchi statuis larvas similes appendi solitas docet Athenæus. Najades Bacchi sequaces dicit Horatius lib.3. Od.25. ejusdem verò Sacerdotes Strabo: cui sententiæ favere videtur uvæ racemus huic Lucernæ insculptus. Ex his liquet eamdem theatralis Poetæ memoriæ dicatam fuisse, cujus Comediæ immortalitati tradi merebantur.

TABULA XIV.

HÆ duæ Lucernæ capita humana referentes Silenos haud dubiè repræsentant: primus barbam habet vitium frondibus contextam, superioremque nasi partem, sive frontem, & malas iisdem obductas.

TABULA XV.

ALter hederâ coronatus est. Os utriusque apertum amplum exhibet foramen, ex quo ellychnii ligula exerebatur; habet etiam uterque in fronte foramen operculo clausum, oleo excipiendo paratum. Tam vitis, quàm hedera fuit Libero patri sacra; Ista quidem; quia, ut ille semper juvenis, hæc semper viret; illa verò, quòd ipse vitium feratur inventor. Tibullus lib.3. el.6.

Can-

Candide Liber ades, sic sit tibi mystica vitis,
Sic hederâ semper tempora vincta feras.

Bacchæ autem, & Satyri, & Panes, & Sileni erant ejus comites, teste Suidâ. Βάκχαι καὶ Σάτυροι καὶ Πᾶνες ἐ Σιληνοὶ ὀπαδοὶ Διονύσου frequens occurrit Silenorum effigies in Lucernis, quia comessationes à priscis noctu ad lumen Lucernarum fiebant, ut docet Plutarchus Symposiac. lib. 8. cap. 6. referens antiquitùs Romanos seorsim prandere solitos, cænare cum amicis. At Silenus symbolum est ebrietatis, quæ ab illis incurrebatur in cœna. Priorem hanc Lucernam protulit Fortunius Licetus lib. 6. cap. 75. pampinis in achanti frondes commutatis errore forsan malè delineatæ iconis sibi transmissæ.

TABULA XVI.

HÆc Lucerna in effigiem Columbæ efformata pensilis ex duabus catenis, & unilychnis est; duplex foramen habet, unum in extremitate caudæ flammulæ datum, alterum in summitate dorsi clausum operculo, in quod oleum infundebatur. In tutelam Veneris ponuntur Columbæ ea de causa, teste Fulgentio lib.2.Mythol. quòd hujus generis aves sint in coitu fervidæ. Illas Venereo currui alligarunt Poëtæ; easdem Virgilius aves Æneæ maternas vocat lib. 6. Æneid.

Vix ea fatus erat, geminæ cùm fortè Columbæ
Ipsa sub ora viri cœlo venêre volantes,
Et viridi sedere solo, tum maximus heros
Maternas agnoscit aves.

Syri putabant nefas esse Columbas violare, quòd in tutelam Veneris essent, credebantque Semiramin in hanc avem esse conversam; Semiramis enim, linguâ Syriacâ, avem significat: alii eam ab avibus adhuc infantem nutritam dicunt, eaque de causa Semiramin vocatam. Hyginus fab. 197. *Syri pisces, & Columbas ex Deorum numero habent, non edunt.*

TABULA XVII.

VOtivam hanc Lucernam Dianæ Ephesiæ à quodam Eutyche Alexandro Miletopolitarum Stratego dicatam in symbolica hujus Deæ statua cum utroque hoc nummo exhi-

exhibuit Joannes Petrus Bellorius. Apex manubrii recurvus falcatæ Lunæ imaginem refert cum hac epigraphe. ΑΡΤΕΜΙΣ. ΕΦΕΣΙΩΝ . ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ . ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ . DIANA EPHESIORVM EVTHYCHIS ALEXANDRI MILETOPOLITARVM. Hujus Miletopolitarum Strategi nomen legitur in aversa parte nummi ærei Commodi ab Eritio vulgati Mercurium repræsentantis saxo insidentem, dextrâ caduceum gestantem cum epigraphe ΕΥΤΥΧΟΥΣ . ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ . ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ . primis litteris ΕΠΙ. ΣΤ. ærugine sine dubio corrosis. Alter ejusdem urbis nummus, quem vir præclari nominis, & insignis doctrinæ Eques Carolus Patinus edidit, in honorem Gordiani Pii à Miletopolitis sub quodam Marco Trajano Aurelio Hermete cusus Dianam venatricem exhibet in aversa parte cum inscriptione. ΕΠΙ · Μ. ΤΡ. ΑΥΡ. ΕΡΜΟΥ. ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. De Miletopoli Græciæ oppido inter Cyzicum, & Bythiniam circa Rhyndacum fluvium consule Stephanum, Strabonem, & Plinium. Hæc ferè omnia de votiva Dianæ Ephesiæ Lucerna ex Jo.Petro Bellorio loco citato.

TABULA XVIII.

ΠΑΝΑ, seu Universi naturam ex elementis constantem exhibet elegans hæc Lucerna pensilis, & bilychnis. Diversæ fuerunt priscorum opiniones circa numerum elementorum, de quibus egimus Sect. 3. Tab. 17. alii tria, alii quatuor constitueruut: priori sententiæ conveniunt Pan, Leo, & Equus, in hac Lucerna expressi. Panem eumdem cum Sole dicit Macrobius Sat. lib. 1. cap. 22. *Ignis* (autem) *in Sole*. Scribit eadem in somn. Scip. lib. 1. cap. 11. Cui astipulatur Bocaccius. *Cornua ei apponebantur ad significandos radios Solis, & Lunæ, cæterarumque stellarum; facies verò rubicunda, & inflammata ignem æthereum*. Per Leonem Cibeli dicatum Terra significatur. Vide Sect. 1. num. 35. Neptunus à Græcis Ἵππιος à Latinis *Equestris* & *Consus* dictus Equo indicatur, & aquam denotat. Superest aer, si quatuor admittenda sunt elementa juxta communiorem opinionem, qui Delphino designatur: ille enim utpote libidinosum animal, amorisque concupiscibilis symbolum Veneri dicatus est, ejusque statuis, vulgo apponitur, te-

ste

ste Valeriano, testeque celebri hujus Deæ statuâ, quæ Romæ olim, nunc Florentiæ in pretiosissima gaza Medicea asservatur. Aer autem juxta Macrobium loco citato sphæra est Veneris.

TABULA XIX.

HÆc insolitæ sculpturæ Lucerna in Thermis Titi Aug. reperta asservatur in Museo Francisci de Ficoronis rei antiquariæ studiosissimi, cujus eruditioni multum debent exteri, qui antiquas Urbis magnificentias invisendi desiderio flagrantes Romam appellunt, cùm in his investigandis versatissimus, quidquid extat, occurritque curiositate dignum, diligentissimè edocet, & explanat. Hæc, inquam, Lucerna olei, ellychniique incombustibilium post elapsa tot sæcula adhuc plena, ardendi non modo virtutem, sed etiam materiam in pulverem redactam flammis invictam servavit: & ne mirum hoc appareat, consulendus est Jo. Ludovicus Vives testans in notis ad aureum opus D. Augustini de Civitate Dei lib. 21. cap. 6. se Parisiis vidisse multa ex amianto ellychnia, quæ arderent inextinguibilia semper, atque incombustibilia.

TABULA XX.

ANas in manubrio hujus Lucernæ expressa hyemis symbolum est, & in antiquis picturis, & toreumatibus hanc tempestatem indicantibus repræsentatur, juxta hos veteris Poetæ versus.

Carpit blanda suis ver almum dona rosatis;
Torrida collectis exultat frugibus æstas:
Indicat autumnum redimitus palmite vertex:
Frigore pallet hyems, designans alite tempus.

Quo quidem alite Anas videtur innui, aquas hyemales, ventumque huic tempestati maximè proprium pennas rostro purgando præsagiens, si fides Plinio lib. 19. cap. 35. Hæc Lucerna unilychnis, & pensilis è tribus catenis asservatur in eodem Museo.

TA-

TABULA XXI.

PRæclara Cygni imaginem referens Lucerna unilychnis Apollini dicata fuit, fortè quòd hæc ales vaticinetur, quando moritura sit. Cicero Tuscul. quæst. lib. 1. *Itaque commemorat, ut cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quòd ab eo divinationem habere videantur, quâ providentes quid in morte boni sit, cum cantu, & voluptate moriantur: sic omnibus & bonis, & doctis esse faciendum*. De flebili, funebrique Cygni cantu loquitur Martialis lib. 13. ep. 77.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator Cygnus funeris ipse sui.

Musarum avem ob cantum creditum fuisse Cygnum, testatur Callimachus in hymno in Delum.

Η μὲν ἔφη· κύκνοι δὲ Θεοῦ μέλποντες ἀοιδοὶ
Μηόνιον Πακτωλὸν ἐκυκλώσαντο λιπόντες
Εβδομάκις περὶ Δῆλον ἐπήϊσαν δὲ λοχείῃ
Μουσάων ὄρνιθες ἀοιδότατοι πετεηνῶν.

Hæc dixit, Cygnique Dei prædulce canentes
Mæonium linquunt Pactolum, terque quaterque
Mox circa Delum volitant, circaque puellam,
Musarum volucres, avibus mage turba canora.

Fuit autem Cygnus, ut fabulæ referunt, Liguriæ Rex Phaëtontis amator, qui post illius mortem diutino fletu in avem sui nominis conversus fuit, & deinde inter astra relatus. Vide Aratum in Phœnom.

TABULA XXII.

UTraque hæc Lucerna insolitæ, & spectabilis facturæ votum procul dubio referens hominem repræsentat equo insidentem. In priori, quæ pensilis est, è medio equi pectore tubulus quidam prominet in apice foramen habens ellychnio corruscanti datum; figura intus vacua est humeris ad recipiendum fomitem perforatis.

TA-

TABULA XXIII.

IN altera Eques ipſe Lucernulam in altum levatam manu tenet; ab utraque parte vas poſitum eſt Aquilis in eo ſculptis inſigne, operculum habens capitibus ornatum; baſis quatuor tigrinis pedibus fulcitur. Hæc imago à figura equeſtri Marci Aurelii in arëa Capitolina collocata non multum differt tum propter geſtum, tum etiam propter quamdam vultus ſimilitudinem: votum fortè iſtius Imperatoris eſt Jovi Capitolino factum ob partam de Germanis, & Sarmatis victoriam, capitaque in operculo ſculpta ſunt illa populorum devictorum, quiddam enim barbarum referunt. Hæc Lucerna caret foramine ſuſcipiendo fomiti conſtituto, unde & illam inextinguibilem fuiſſe autumo, novique liquoris adjectu minimè indigentem.

TABULA XXIV.

INeffabile ſacroſanctæ Triadis miſterium in hac eleganti Lucerna adumbrant divini Platonis ideæ, unitatem in triangulo æquilaterali triplex verbum MONAC referente, quaſi triplicem perſonarum diſtinctarum numerum, æqualitatemque in una individua Sanctiſſimæ TRINITATIS eſſentia deſignantes, à qua ΠΑΝΤΑ in circumferentia circuli, qui mundi viſibilis eſt imago, expreſſa proveniunt. Hanc unitatem non eſſe corpus opinio eſt ipſius Platonis in dial. 7. de Republ. Marſilio Ficino teſte, cùm illa in partes dividi nequeat, ſed potius multiplicetur per ſe ipſam, ſi quidem pars quælibet toto debet eſſe minor, nulla verò unitas vel major, vel minor eſt unitate. Triplices numeros agnovere Pythagorici, lineares, planos, & ſolidos: de primis eſt triangulus æquilateralis in hac Lucerna expreſſus, quia ſolâ metitur unitate. Hoc unum indiviſibile ſimplicitate, & bonitate conſtans Deum eſſe fatetur ſapientiſſimus Philoſophus in Timæo Pythagoræ opinionem ſecutus, qui ἀρχὴν τῶν ἁπάντων μονάδα aſſeruit, referente Laertio in ejus vita; illudque rerum omnium principium conſtituit, utpote quod ſimpliciſſimum eſſe debet atque optimum, nihil autem vel unitate ſimplicius, vel me-

lius bonitate. Auctor est idem Ficinus in Tim. cap.8. & seqq. cujus annotationes ad Lucernæ nostræ dilucidationem mirè faciunt. *Deum porrò*, inquit Plato lib. de anima mundi, *sola mens videt in his omnibus sanè rebus principem, auctoremque, & parentem horum omnium.* Θεὸν δὲ τὸν μὲν αἰώνιον νόος ὁρῇ μόνος τῶν ἁπάντων ἀρχαγὸν ἐ γενέτορα τουτέων. Unde ipsam divinitatem, & quia omnia supereminet, unitatem, & quia per omnia exuberat, bonitatem appellandam esse autumat. Ab hoc autem uno infinito quidem, cùm principio & fine careat, super omnia, extra omnia, & in omnibus existente cuncta provenire, & quasi circulo quodam Mundi visibilis, ut jam diximus imaginem referente, in idem, unde manaverunt iterum remeare doctissimè explicat idem Ficinus in lib.de amore cap.1. & seqq. *Quis negat*, ait ille cap.3. *Deum centrum omnium merito nominari; cum omnibus insit unus penitus simplex, atque immobilis: cuncta vero ab ipso producta, multa, composita, & mobilia sint; atque ut ab eo manant, ita in eum instar linearum, & circumferentiæ refluant.* Et mox. *Atque ut centrum punctum ubique in lineis, & in toto circulo reperitur, perque punctum suum singulæ lineæ medium circuli tangunt punctum, ita Deus omnium centrum, qui unitas simplicissima est, actusque purissimus sese inserit universis.* Trinitatem triangulo (1) designatam rerum omnium mensuram esse dixerunt Pythagorici, quorum opinioni assentitur idem Plato l.4. de Leg. ὁ δὲ θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον ἂν εἴη μάλιστα. *Verum enimvero Deus rerum omnium nobis sit mensura maximè.* Eam ob causam doctissimè explicat Ficinus in præfatum librum de amore c. 1. *Quòd Deus ternario numero res gubernat, atque etiam res ipsæ ternario numero terminantur. Hinc Maronis illud, numero Deus impare gaudet. Nempe summus ille auctor primo singula creat, secundo rapit, tertio perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eumdem refluunt, dum suam illam originem repetunt: postremo perficiuntur, postquam in suum principium redierunt. Hoc vaticinatus Orpheus Jovem principium, medium, & finem universi vocavit.* Et hic continuus attractus à Deo incipiens, transiens in Mundum, & in Deum denique desinens perfectissimè circulo (2) designatur, quippe qui in idem, unde manavit, iterum remeat.

TA-

TABULA XXV.

UNilychnis Lucerna ſerpentibus involutis, connexiſque vice manubrii ornata in gaza Eminentiſſimi Cardinalis Alexandri Albani aſſervabatur. Serpens ſalutis ſymbolum Æſculapio, & Hygiææ dicatus fuit, vel quia ipſe quotannis veterem pellem exuit, novamque induit, juxtâ Tibullum.

Anguibus exuitur tenui cum pelle vetuſtas.

Vel quòd ejus multiplex ſit uſus in medicinis teſte Plinio. Ferebatur in orgiis ſerpens ciſtâ incluſus, & à Bacchantibus in feſtis Liberi patris manibus geſtabatur, ea de cauſa, inquit Nonnus, quòd ille vino gaudeat. Minervæ uti prudentiæ numini conſecratus fuit, & in hujus Deæ thorace ſquamis intexto ſerpentes implicati Gorgonâ intermediâ viſuntur. In averſa parte rariſſimi aurei Septimii Severi numiſmatis à Seguino vulgati exhibetur caput Meduſæ cum verbo PROVIDENT. denotans prudentiam, providentiamque propria eſſe Minervæ attributa. Serpens autem dictus fuit prudens câ ratione ſecundum Clementem Alexandrinum lib. 6. Stromat. quòd in maleficiis quoque poteſt inveniri conſequentia aliqua, & diſcretio, & compoſitio, & conjectura futurorum. Obliqui, tortuoſique Solis itineris ſymbolum eſt ſerpens ſi fides Lucretio, qui Solem ſerpere, ut annum ſtruat, dixit.

Annua Sol in quo contundit tempora ſerpens.

Occultam rerum originem per ſerpentis effigiem commonſtrabant Valentiniani inteſtina noſtra in exemplum adducentes, ſerpentinæ ſpiræ adinſtar in utero delitentia, occultatæque in nobis genitricis ſubſtantiæ ſpecimen habentia. Vide Valerianum lib. 15.

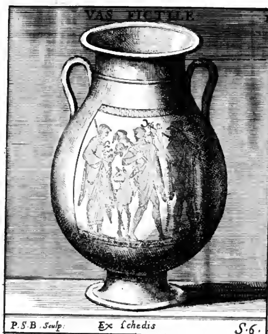
TABULA XXVI.

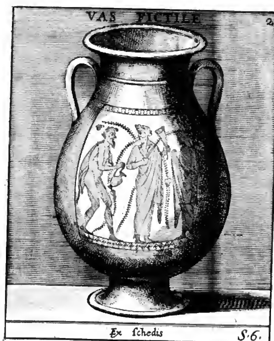
SOli duodecim Zodiaci ſigna percurrenti Lucernam hanc circularem dicatam fuiſſe veriſimile eſt, cùm in ea tot foramina ellychniis corruſcantibus deſtinata ſint. Circulo Solaris potentia deſignatur, quâ rerum omnium procreatio, con-

continuique Solis in hunc mundum terreſtrem influxus ex continuo illius motu, ac circuitu proveniunt. Circulus figura eſt omnium planarum perfectiſſima, mundi viſibilis imaginem referens, ipſamque univerſitatem, quaſi τὸ πᾶν intra ſe complectens, quòd omnium figurarum ſit capax. Indicatur etiam per circulum æternitas, cùm ille principio, & fine careat, quod æternitatis eſt proprium, unde in nummis conſecrationis Fauſtinæ ſenioris ſuper ſphæram Zodiaco circumſcriptam ſedentis legitur ÆTERNITAS. Propriè autem Soli æternitatis ſymbolo Zodiacum percurrenti convenit; cùm enim ille à matutino horizonte digreſſus, eodem redierit, unde ferri cœperat, divinæ litteræ totâ die pro perpetuo poſuerunt, ut Pſalmo 70. 8. *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, totâ die magnitudinem tuam*. Ubi Symmachus prolectione, quæ eſt, totâ die, perpetuo reddidit. Auctor eſt Valerianus lib. 39. circuli ſignificata referens.

R O.

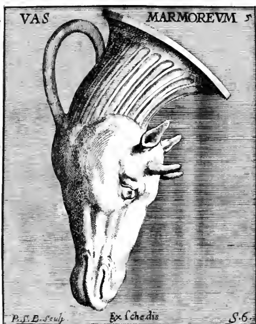

VAS FICTILE
P.S.B. Sculp:
Ex schedis
S.6.

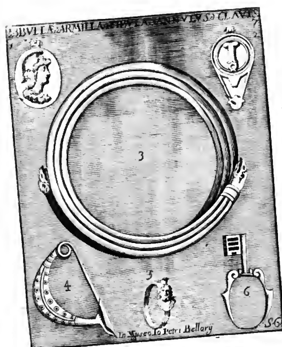
Ex schedis S.6.

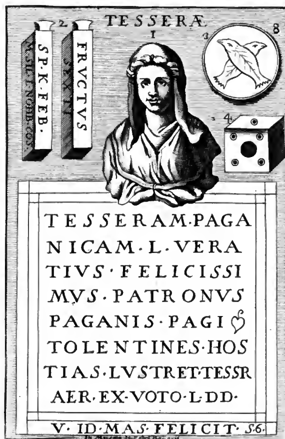

VASIS ÆNEI PARS PRIOR 3
In museo Io. Petri Bellorij
S.6.

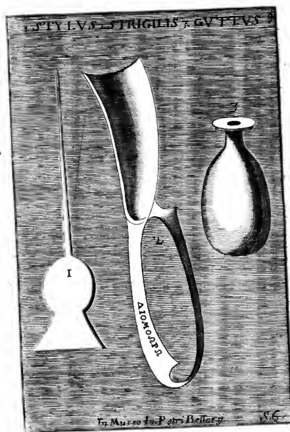

VASIS ÆNEI PARS POSTERIOR
In museo Io. Petri Bellorij
S.6.

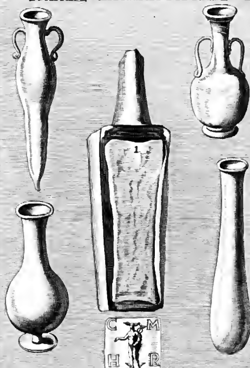

VAS
MARMOREVM 5
P.S.B. Sculp.
Ex schedis
S.6.

BVLLA AVREA
6
I.S.B. sculp.
Apud Em. Card Chigium
S.6.

3
4
5
6
In Museo Io Petri Bellory
S.G.

TESSERÆ
1
2
3
8
4
SP·K·FEB·
FRVCTVS
TESSERAM·PAGA
NICAM·L·VERA
TIVS·FELICISSI
MVS·PATRONVS
PAGANIS·PAGI
TOLENTINES·HOS
TIAS·LVSTRET·TESSR
AER·EX·VOTO·L·DD·
V·ID·MAS·FELICIT·S·6·

1 STYLVS 2 STRIGILIS 3 GVTTVS 9
3
I
2
ΔΙΟΜΟΣΡΩ
In Museo Io. Petri Bellorij
S.G.

PHIALÆ LACHRYMATORIÆ
10
1
C M
H R
S6
1. Apud I.P. Bellorium
Reliquæ apud Authorem

MANVS ÆNEÆ PARS INTERIOR
S·6
Apud I.P.
P.S.B. sculp.
Bellorium

MANVS ÆNEÆ PARS EXTERIOR 12
Apud I.P.
P.S.B. sculp.
Bellorium S6

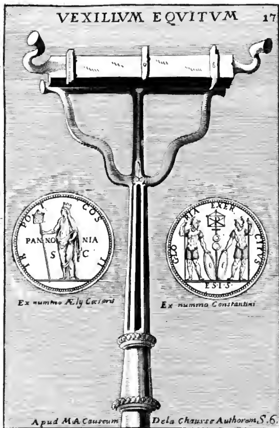

MANVS ÆNEÆ PARS INTIMA 13
CECROPIVS
In Museo Barberino
S.6.

MANVS.ÆNEÆ PARS.EXTIMA
14
V·C·VOL
In Museo Barberino
S·6·

AQVILA LEGIONARIA 15
P·S·B· Sculp
Apud P.A. Rolandum M.
S·6·

VICTORIA
16
Apud P.A. Rolandum M.
S.6

VEXILLVM EQVITVM
17
PANNONIA
S C
Ex nummo Ælij Cæsaris
GLORIA EXERCITVS
ESIS
Ex nummo Constantini
Apud M.A. Causeum
De la Chausse Authorem. S.6.

Ex antiqua pictura Barberina

PRIAPVS
1
ΣΩΤΗΡ
ΚΠΣΜοΥ
Apud Ill.mum Raph. Fabrettum
S.J.

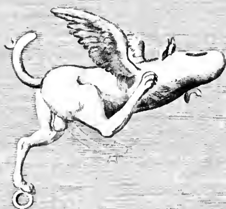

PRIAPVS
2
In museo Em. Card. Chigij
S.F.

PRIAPVS
3
Apud M.A.
Causeum.
De la Chausse
S.D.

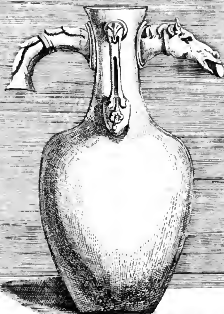

Apud Ill. Raph. Fabertum

PRIAPVS SALTATRICVLVS 5
Apud Io. Petrum Bellorium
S.B.

PHALLVM ALATVM 6
57.

LVCERNA MVTINI ALATI 7
Apud E.P. Burghesium
S.7.

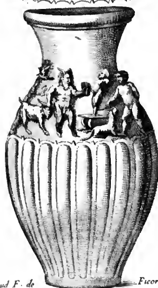
VAS ÆNEVM 8

In Thesauro Barberino S7.

VAS ÆNEVM 9

Apud F. de Ficoronis S.9.

ROMANUM MUSEUM
SIVE
THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS.

SECTIO SEXTA
Miſcellanea continens.
TABULA PRIMA.

ULTA Vaſa fictilia etruſca obſervantur in Muſeis variis figuris depicta. Cl. Gorius, poſt Dempſterum non ſolum Etruſca Vaſa, quæ reperire potuit, ſed ea omnia, quæ ad Religionem, mores, inſtitutaque Etruſcorum pertinent, tria præclara Volumina Tabulis æneis refertiſſima in unum congeſſit, doctiſque adnotationibus illuſtravit: unum hic exhibemus pulcherrimum, in cujus priori parte tria Numina repræſentantur, Diana cum galea, & ſcipione, Hercules cum clava, & Mercurius cum caduceo.

TABULA II.

IN altera verò tres figuræ, quarum prima urceum tenet; secunda cornu ceras dictum, quo Sileni, aliique Liberi patris sequaces ad bibendum utebantur; tertia utramque manum velatam habet. Harum figurarum quatuor larvatæ sunt: larvæ autem erant dedicatæ Baccho, qui fuit author lusus scenæ, ut & musicæ theatralis, drammaticæque poëseos. Hic Deus præerat etiam epulis, & commessationibus, unde imagines in hoc Vase delineatæ videntur alludere ad cænam Augusti secretiorem, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur, in qua convivas Deorum, Dearumque habitu, ipsumque pro Apolline ornatum discubuisse narrat Svetonius in ejus vita cap.69.

TABULA III.

MUsas novem exhibet elegans Vas æneum victoris fortè in musicis, aut poëticis ludis præmium. De Musis, earumque officio & insignibus præclara apud Scriptores eruditos. Ex Musis Thaliam habes, quæ Comædiis præest, talique habitu in nummis Pomponii Musæ apud Ursinum exhibetur in Fam.Rom.pag.213. Melpomenes Tragædiarum inventrix tristem ac severam præ manibus ferens larvam, eam veluti cogitabunda contemplatur. An Melpomene columella innixa sermonis firmitatem significet? quod etiam de Calliope expressit Jamblichus in epistola ad Dexippum. Illud certum perspectumque est in adsignandis officiis, describendisque Musarum instrumentis dissentire visos esse veteres Scalptores, & Poetas.

TABULA IV.

VAsa enim in certaminibus ludisve victoribus data plurimi declarant nummi Tripodes, Vasa, Palmas, & Coronas referentes. De Musis multi scripsere; unus instar omnium nobis erit Ausonius earum inventa, & munera his versibus complexus Edyll.20.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene tragico proclamat mæsta boatu.

Co-

Comica lascivo gaudet sermone Thalia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget.
Terpsichore affectus citharis movet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.
Carmina Calliope libris heroica mandat.
Urania cœli motus scrutatur, & astra.
Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia gestu.
Mentis Apollineæ vis has movet undique Musas.
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

TABULA V.

SEquitur Vas marmoreum huic simile, quod Pocillator Sectione II. manu gerit. Illius extremitas in caput animalis quamdam Cervi similitudinem referentis terminatur: superior verò pars ansata, & striata est in modum cornu efficta fortè in memoriam Veterum. qui ante inventionem poculorum cornibus boum ad bibendum utebantur. Hic mos vigebat apud Germanos ætate Julii Cæsaris scribentis lib.6. Bell. Gall.. Vasa cornua effingi apud eos ex Uris agrestibus, quæ feræ in Hercyna sylva nascuntur. Constat autem Veteres poculis diversimodè effigiatis delectari solitos; teste Juvenale Satyr. 2. *Vitreo bibit ille priapo*. De quibus plura vide Sectione II. in Pocillatore. Sed quidni dicere liceat Vas istud Dianæ Sacrificiis inserviviffe? Cervos enim huic Deæ sacros nemo nescit.

TABULA VI.

TUllus Hostilius Tertius Romanorum Rex debellatis Etruscis ea omnia, quæ insignia erant Magistratuum Etruscorum, primus, ut Romæ haberentur, instituit; de quorum numero fuit Bulla aurea, quam victores in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eam quibusdam remediis adversus invidiam, ut putabant, valentissimis. Sed postea Tarquinius Priscus acto de Sabinis triumpho filium suum annos quatuordecim natum, quòd hostem manu percusserat, Bullâ aureâ, prætextâque donavit; quæ deinde in usum puerorum nobilium, & ingenuorum usurpatæ sunt. Libertinorum verò filiis, qui ex justa dumtaxat matresamilias nati

erant, ut prætextam, & lorum in collo pro Bullæ decore gestarent, concessum est. Author est Macrobius lib.1. Saturn. cap.6. Sic. Juvenalis Satyr.6.

. . . . . . Etruscum puero si contigit aurum,
Vel nodus tantùm, & signum de paupere loro.

Scribit Festus Bullam dictam à græco sermone βουλὴ, idest, *consilium*, quasi puerilis ætas alterius regenda sit consilio. Illam in figuram cordis formatam esse refert Macrobius pueris ante pectus dependentem è collo, ut eam inspicientes ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent: rotunda tamen observatur in marmoribus antiquis huic aureæ, quam hic exhibemus, similis, non autem cordiformis, ut describitur à Macrobio. Ephebi Bullam auream, ut & alia donativa natali die accipiebant. Plautus in Ruden. act. 4. sc. 4.

Et Bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.

Gestabantque illam usque ad XV. annum, ut rectè probat Octavius Ferrarius lib.2. de re vestiar. cap.1., idest, completo XIV. anno Laribus eam suspendebant. Persius Satyr.5.

Bullaque succinctis Laribus donata pependit.

Tunc verò depositâ prætextâ togam virilem, puram, sive liberam ante eosdem Lares sumebant, si credendum Propertio lib.4. el.1.

Mox ubi Bulla rudi dimissa est aurea collo,
Matris & ante Deos libera sumpta toga.

Huic Bullæ aureæ inscriptum est Catuli nomen, fortè Q. Lutatii, qui Collega C. Marii in quarto ejus Consulatu anno ab Urbe condita DCLII. cum eo apud Aquas Sextias in Gallia Cimbros fudit, Cimbricique triumphi particeps fuit: deinde ab eodem Mario propter civiles dissensiones mori jussus, accensis carbonibus ore, ut Porcia Bruti conjux, haustis se suffocavit; vel multo igni percalefacto cubiculo recenti calce illito se inclusum peremit, ut narrat Valerius Maximus lib.9. cap.12. Scribit verò D. Augustinus lib.3. de Civ.Dei cap.27. Catulum hausto veneno manibus inimicorum se subtraxisse. Fuit autem adeò nobilis Q. Catuli prosapia, ut Ser. Sulpicius Galba, qui Neroni successit in Imperio, statuarum titulis PRONEPOTEM Q. CATVLI CAPITOLINI semper adscripserit. Svetonius in Galba cap.2. Hæc Bulla aurea extat in Museo Chigii. TA-

TABULA VII.

1. 2. SEquuntur duæ aliæ Bullæ, parvulæ quidem, & æreæ, sed propterea non contemnendæ: utraque, ut præcedens, intus vacua est, includendis iisdem remediis apta; prior caput Palladis sculptum exhibet, quæ Dea ingeniis præesse dicebatur. Ovidius lib. 3. Fastor.

Pallada nunc pueri, teneræque ornate puellæ,
Qui bene placuerit Pallada, doctus erit.

Altera quoddam phallum videtur referre, quo fascinatio credebatur averruncari. De phallis Sect. II. in Baccho.

3. Armillæ erant ornamenta aurea, vel argentea in circuli modum efformata, quæ Viri militares ab Imperatoribus donata gerebant: dictæ autem armillæ ab armis, teste Festo, *quòd Antiqui humeros cum brachiis armos vocabant, unde arma ab his dependentia sunt vocata.* Armillas sinistro brachio gestari solitas docet Livius lib. 1. *Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo habuerunt.* Illas civibus tantùm, non autem externis, donatas legitur apud Plinium lib. 33. cap. 2. Mulieres etiam eas gestasse docet Festus. *Armillæ genus, quod mulieres gestare solebant in brachio sinistro.* Sic etiam Plinius lib. cit. cap. 3. de usu auri in mulieribus. *Habeant fœminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris, &c.* Earum imaginem hìc damus descriptam ex antiqua argentea, quæ in Museo Jo: Petri Bellorii asservabatur.

4. Duo fibularum genera recensentur: una erat instar annuli, quæ adolescentulorum, & Cantorum pudendis adhibebatur; illis quidem ne puerilis ætas Veneris usu in virilitatem citiùs præcipitaretur, teste Plinio lib. 33. cap. 12. his verò ne vox coitu asperior, deteriorque fieret, Juvenalis Sat. 6.

Solvitur his magno Comœdi fibula, sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent.

Utrique autem infibulabantur filo quodam tum æneo, tum argenteo, præputio sive cuticulâ glandis velamine trajecto. Altera vestiaria, cujus hic exhibemus imaginem, oblonga in modum arcus efformata acu nervi figuram exprimens, quà chlamydes, palliaque aperta tunicæ injici solita, ne humeris defluerent, nectebantur; qualis in marmoribus, nummisque

que antiquis observatur, & de qua Ovidius lib. 14. Metam. Picum in avem conversum describens.

Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem,
Fibula, quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
Pluma fit, & fulvo cervix præcingitur auro.

Scribit Alexander ab Alexandro lib.2. cap. 29. Aurelianum Imperatorem gregariis militibus, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, privilegium dedisse. Aurea pulcherrima extat hic Romæ apud Marchionem Raggium, cui inscripta sunt hæc verba, IVLIANE VIVAS, fortè ab hoc Imperatore alicui militi donata.

5. Antiquitus apud Romanos annulus ferreus bellicæ virtutis erat insigne: ætate verò D. Augusti, illoque decurias ordinante majorem judicum partem in annulo ferreo fuisse scribit Plinius lib.33. cap.1. Annuli etiam distinguebant Equites à plebe, cui annulorum aureorum usus interdictus erat. De illorum origine, ac dignitate differere mei non est propositi: dicam solummodo Veteres gestasse Deos in annulis sculptos, ut & amuleta, Idola Ægyptia, Serapidem, Isidem, Harpocratem, Canopum, &c. quem morem non in fœminis tantùm, sed & in viris Plinius vituperat. Unum ferreum hic exhibemus cum Serapidis imagine extantem apud Jo. Petrum Bellorium, qui ad hunc Plinii locum lib.33.cap.3. illustrandum mirè facit. *Jam vero etiam Harpocratem, statuasque Ægyptiorum Numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.*

6. Multæ Claves antiquæ in Museis observantur, ex quibus unam selegimus parvulam, & ejus planè formæ, quam hìc damus. Clavium custodiam penes servos fuisse testatur Seneca lib. 2. de ira cap. 25. *Quid enim est*, inquit, *cur tussis alicujus, aut sternutamentum, aut musca parum curiosè fugata nos in rabiem agat, aut versus calix, aut clavis negligentis servi manibus elapsa*. Etenim januæ, cellæ, arcæ, bibliothecæ, vestimenta, omniaque domus supellectilia servorum curæ commissa erant, quæ omnia à Janitoribus, Cellariis, Arcariis, Libertis à studiis, vestiariis, & supellecticariis seris, & clavibus cohibebantur. Carcerum Janitores Clavicularios appellatos fuisse scribit Cuiacius lib.10. Cod. tit. 65.

TA-

TABULA VIII.

1. HÆc Tessera Paganica Tolentini urbis, & coloniæ Piceni, quæ nunc etiam *Tolentino* vocatur in Marchia Anconitana, a I. Philippo Tomassino Æmoniensi Præsule sub finem libri, quem de Tesseris hospitalitatis edidit, ut à Cl. V. Jacobo Sponio in Miscell. Sect. 9. fol. 301. descripta est, mutila quidem apud hunc, apud illum errata, sed ab utroque absque figura exhibita. Illa primùm Fulginii extabat in Museo Ludovici Jacobelli; cimeliarcho deinde Cardinalis de Maximis accessit; nunc verò apud Joannem Petrum Bellorium asservatur, ubi eam & delineavi, & exscripsi. Tabula est ænea hac delineatâ imagine paulò grandior, cui superstat dimidia muliebris figura Numen placatura, vel potiùs urbis Genium repræsentans; ad cujus fortè sedandam iram, vel implorandum auxilium ob aliquod grave imminens periculum L. Veratius hostias lustrales, æreamque tabulam voti memoriam referentem in aliquo Templo affigendam Paganis Tolentini municipii libens dono dedit.

2. En alia Tessera quatrilatera ex osse alicui Gladiatori rude jam donato concessa, ut spectaculis, ludisve interesse posset spectandi gratiâ, non autem pugnandi: huic enim servile nomen inscriptum est, tempusque ludi M. Sileno; & L. Norbano Coss. celebrati, quem Fructus Sexti Kal. Februar. spectavit.

3. Hæc Tessera eburnea duobus piscibus signata convivalis erat, cujus meminit Lampridius in Elagabalo his verbis. *Sortes sanè convivales scriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos, alius decem muscas, alius decem libras auri, alius decem plumbi, alius decem struthiones, alius decem ova pullina, ut veræ sortes essent, & fata tentarentur: quod quidem & ludis suis exhibuit, quum & ursos decem, & decem glires, & decem lactucas, & decem auri libras in sorte habuit.* Livius etiam lib. 9. de quadam convivali tessera mentionem facit, quâ ostensâ milites ad prandium admittebantur. *Consul extemplo tesseram dari jubet, ut prandeat miles.*

4. Tesseræ lusoriæ erant oscilla sex laterum æqualium quibusdam punctis distincta, quæ jacebantur talorum instar, de

de quibus Julius Capitolinus in Ælio Vero. *Post convivium lusum est tesseris usque ad lucem*. De illis loquitur etiam Cicero lib. 1. de Divin. *Quid est enim sors? idem propemodum, quod micare, quod talos jacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas & casus, non ratio, & consilium valet*. Tesseras alias eburneas nostris similes, viridique encausto illitas vidi apud Joannem Petrum Bellorium; sed illa in eodem Museo asservata his multò grandior est, habetque foramen rotundum in ea parte, quæ quatuor punctis signata est, ut videre liquet in hac imagine magnitudinem ejus, formamque referente. Plura de Tesseris forent dicenda, sed cùm erudit. Vir Raphaël Fabrettus librum de Tesseris, ponderibus, aliisque miscellaneis quamprimùm editurus sit (numquam editum) ubi multa de suo proprio Museo vulgabit, ea tantùm hìc exposui, quæ delineatarum imaginum explicationem juvare possunt.

TABULA IX.

1. STylus instrumentum ferreum, cujus mucrone antiquitus in cereis pugillaribus scribebatur, teste Plinio lib. 34. cap. 14. *Stylo scribere institutum est, ut vetustissimi authores prodiderunt*. Ejusdem verò planitie scriptum adradebatur, ut innuit D. Hieronymus ad Domnionem. *Stilus ego, qui me putaverim hæc absque philosophicis scire non posse, qui meliorem styli partem eam legerim, quæ deleret, quam quæ scriberet*. Stylus recondebatur in thecam, graphiarium, appellatam, de quo Martialis lib. 14. ep. 19.

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro:
Si puero dones, non leve munus erit.

Pugillares autem, in quibus ducto per ceram stylo scribebatur, erant tabellæ ex citro, seu buxo, vel ebore confectæ, quibus cera colorata superinducebatur. Ovidius lib. 1. Amor. el. 12.

Ite hinc, difficiles funebria ligna tabellæ:
Tuque negaturis cera referta notis.
Quam puto de longæ collectam flore cicutæ,
Melle sub infami Corsica misit Apis.

At,

At, tanquam minio, penitus medicata rubebas;
Ille color verè sanguinolentus erat.

Fiebant etiam ex membranis, ut docet Martialis libro citato ep.5.

Esse putes ceras, licet hæc membrana vocetur,
Delebis, quoties scripta novare voles.

Variis nominibus appellatos fuisse Pugillares, Duplices nempe, Triplices, Quintuplices scribit idem Poëta in principio libri supradicti.

2. Strigiles sic dictæ à stringendo seu radendo erant instrumenta quædam curva ex ferro, argento, vel auro, & aliquando ex hebeno, quibus Veteres utebantur ad radendas sordes corporis post balnea sudoremque abstergendum. Persius Satir.5.

I puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.

Illæ sæpe ungebantur, ut minùs læderent: scribit enim Svetonius in Aug. cap.80. hunc Imperatorem callos quosdam habuisse per pectus, atque alvum ex assiduo, & vehementi strigilis usu plurifariam concretos ad impetiginis formam. Oleum autem conservabatur in gutto (3) seu ampulla illud guttatim fundente. De strigilibus inunctis & gutto loquitur Juvenalis Satyr.3.

. . . . *Domus interea secura patellas*
Jam lavat, & buccâ foculum excitat, & sonat unctis.
Strigilibus, pleno componit lintea gutto.

TABULA X.

10. Antiquitus mos erat mulieres pretio conducere in funeribus mortuum ubertim deflentes, lachrymasque reponentes in vasculis, sive phialis vitreis, quæ deinde cum ossibus, cineribusque adhuc calentibus, nec non odoribus simul in urna claudebantur: unde hæc dicendi formula in antiquis lapidibus sæpe insculpta, CVM LACRYMIS POSVERE. Quinque phialas lacrymatorias hic exhibemus, quarum media scalptum habet in fundo Mercurium cum petaso, & talaribus alatis, caduceum gestantem. Hic Deus apud Lucianum in mortuorum dialogis passim introducitur animas

eorum, qui è vita excesserunt, ad inferos deducens. Eadem narrat de illo Pausanias in Arcad. ut & Petronius Arbiter Satyr. cap. 100. *Mercurius, qui animas ducere, & reducere solet*. Sic etiam Virgilius lib. 4. Æneid.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat orco
Pallentes, alias sub tristia tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

Ex quibus liquet repositas fuisse in istis phialis Præficæ, aliarumque mulierum pretio deflentium lacrymas, mortuique cadaver sive ad rogum, sive ad sepulturam cum uberrimo fletu comitantium. De illis Lucillius Satyr. 2.

. . . . Mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere Præficæ.

TABULA XI.

HÆc manus ænea, cujus magnitudo, diversaque signa hieroglyphica hìc exhibentur, in celebri Museo Joannis Petri Bellorii asservata votum quoddam pro salute prolis à conjuge susceptæ Serapidi solutum repræsentat. Sed à quonam? prorsus ignoratur: etenim in ea nulla extat nominis mentio; licet tamen ex artificis industria, votique nobilitate conjectare eam ab aliquo & opibus, & ingenio pollente Romano forsan, etiamsi Ægyptiorum Numini consecratam, cùm in Urbe cunctæ populorum subactorum religiones reciperentur, & maximè Ægyptiorum, qui doctiores, & sapientiores habebantur. *Hæc tamen Ægyptia quondam, nunc & sacra Romana sunt*. Ait Minutius Felix in Octav. Quidquid sit hanc manum Serapidi ex ejusdem Numinis imagine dicatam fuisse constat, & fortè Deûm Matri Isidi, sive rerum naturæ parenti, cujus in pompa manus præferebatur, ut narrat Apulejus lib. 11. Metamorph. forsan quòd hæc Dea manum sacram in pompa ostentasset. Votum autem pro masculina sobole solutum indicat manus dextra, siquidem illa masculæ virtutis symbolum est. Nunc ad obscuriora, & primùm ad interiorem manus partem deveniendum. Illa tres digitos pollicem, indicem, & medium elevatos, reliquos duos annularem, & minimum contractos ostendit, eo modo, quo Ve-

Veteres significabant verba se velle facere ad populum. Apulejus lib. 2. Metamorph. *Ac si aggeratis in cumulum stragulis, & effultus in cubitum, subrectusque in torum porrigit dexteram, & adinstar oratorum conformat articulum, duobusque infimis conclusis digitis ceteros eminentes porrigit, & infesto pollice clementer subrigens infit*. Qui gestus est etiam Episcoporum populum benedicentium. Indici, & medio subjecta est imago Serapidis, sive Osiridis, quem Æsculapium à quibusdam vocatum scribit Tacitus lib. 4. Hist. cap. 84. ut diximus Sect. II. in explicatione imagunculæ Æsculapium cum modio in capite repræsentantis. Accipiebatur etiam Serapis pro Sole, teste Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 20. cui medendi potestas ideò attribuebatur, *quia temperatus Solis calor morborum omnium fuga est*, inquit idem Macrobius subjungens Apollinem, qui idem est cum Sole, aspellentem mala intelligendum esse: unde non mirum est, si votum pro salute pueri Æsculapio, Soli, & Apollini, sub Serapidis imagine solvitur. Infans in amplexu matris talari veste obtectæ, ut decebat pudicam matronam, in lectulo decumbentis in ima parte cernitur: adstat Ibis symbolum Lunaris Genii, & præsidis in humidum elementum, per quam Ægyptii Lunarem vim solebant designare, Isidi sive Lunæ sacra, ad cujus rationem eam ova fingere scribit Ælianus totidem videlicet diebus, quot crescit, & decrescit. Sic etiam per Scarabæum Solem indicabant, ut docet Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præp. Ev. cap. 3. Κανθάρον δὲ ἀμαθὴς μὲν βδελυχθείη ἂν ἀγνοῶν ὑπάρχων τῶν θείων. Αἰγύπτιοι δὲ ἐσέφθησαν, ὡς εἰκόνα Ἡλίου ἔμψυχον. κάνθαρος γὰρ πᾶς ἄῤῥην, καὶ ἀφιεὶς τὸν θορὸν ἐν τέλματι, καὶ ποιήσας σφαιροειδῆ, τοῖς ὀπισθίοις ἀνταναφέρει ποσὶν, ὡς Ἥλιος οὐρανὸν, καὶ περίοδον ἡμερῶν ἐκδέχεται Σεληνιακὴν. *Jam verò Scarabæum*, inquit, *stultus fortè quispiam detestetur, utpote divinis in rebus hospes, & peregrinus: at hunc Ægyptii quasi vivam, ac spirantem Solis imaginem venerari solent. Nam & Scarabæus omnis mas est, & semen in paludem immissum, ac sphæricam in figuram conformatum postremis pedibus in aversam partem convolavit, Solis in cælo motum æmulatus, integramque Lunæ dierum conversionem expectat*. Mirabiles enim hujus insecti operationes Solaribus similes apparent, de quibus eruditè loquitur Ruellius lib. 2. de stirp. his verbis. *Quin & Scarabæus omnis cognitum animal*

totidem digitis, aut potiùs pedibus innititur, quot diebus mensis constat, in quibus exoriens Sol suos prosequitur cursus: is Solis, & Lunæ coitum nobis apertè demonstrat; quandoquidem è bubulo stercore pilulam ab ortu ad occasum rotando versans in orbis imaginem effingit quem in viginti & octo diebus facto humi scrobulo adobruens tantisper celat, dum signiferum ambiens Luna ad intermenstruum revertens sileat, aperto tum orbiculo novam prolem edit, nec aliam nascendi novit originem. Et sic per Scarabæum nil aliud indicatur, nisi mascula quædam virtus Solis, quem Veteres mundi animam, rerumque satorem appellabant; & de quo, ut scribit Macrobius lib. 1. in somn. Scip. cap. 6. vitam omnia mutuantur. Unde sicut Osiridem censebant esse virtutem quamdam generativam, ita & Isidem vim naturæ fœmininam totius susceptricem generationis. Etenim Sole, & Lunâ præcipuè vita nostra moderatur, teste eodem Macrobio lib. cit. cap. 20. & utriusque luminis beneficio hæc nobis constat vita, quâ fruimur. *Sol* (inquit ille lib. 1. Sat. cap. 19.) *auctor spiritus caloris ac luminis, humanæ vitæ genitor & custos est: & ideò nascentis dæmon, idest, Deus creditur: Luna τύχη, quia corporum præsul est, quæ fortuitorum varietate jactantur*. Scribit Firmicus Maternus lib. 2. Mathes. omnem substantiam corporis humani ad potestatem Lunaris Numinis pertinere; unde dux nascentium vocabatur, & à parientibus solebat invocari. Quoniam tamen illa non prodest sine Solis aspectu: hinc Scarabæus in media manu positus est, in ima verò parte Ibis Lunam indicans, quæ virtute, & calore Solis fota cum eo ad generationem rerum omnium perficiendam concurrit; horum enim astrorum influxu tota natura sustinetur, sicque per Scarabæum & Ibin pueruli generatio videtur innui. Scarabæus etiam, ut favorabile amuletum, animi fortitudinem designabat; Ibis verò vim quamdam malorum averruncativam, eratque Ægyptiis salubritatis symbolum, & augurium, quoniam clysterem, qui apud eos in frequentissimo usu erat, reperisse putabatur. Per mensam sive tripodem Serapidis imagini subjectum, & dolabram vel gladium in pollice voventium sacrificia pro salute puerili designantur: gladius ad sacra Mythræ, qui idem erat cum Serapide & Sole, potest etiam referri; & fortè pueri pater mythriacis sacris initia-

tia-

tiatus, fictumque & mimicum passus martyrium idem augurabatur filio; de hoc simulato martyrio consule Tertullianum lib. de Cor. Milit. & lib. de Præscript. Diogenem gladio verba comparavisse narrat Valerianus lib.42. ille symbolum erat eloquentiæ & principatus, quæ bona puerulo ominabantur; ut & sapientiæ & divinationis scientia per tripodem significata; tripus enim Apollini sacer erat, & aureus videbatur in aditu Templi Apollinis Delphici, de quo mentionem facit Herodotus in Calliop. Mors etiam gladio indicabatur, infanti forsan diuturno morbo minitata, sed à qua Deorum ope sacrificiis per tripodem designatis propitiatorum liberatus erat.

TABULA XII.

Altera manus facies plura refert signa hieroglyphica; & primùm Rana occurrit in medio digito posita, quæ sine pedibus nascitur, pedesque deinde posteriores assumit, teste Horo lib. 2. Infans, qui tum ætate nimium tenerâ, tum vi morbi impeditus se movere non potuerat, convalescens paulatim incepit progredi. Crocodilus autem in media manu repens, animal perspicacissimum, & linguæ usu carens, si fides Plinio lib.8. cap. 25. silentium sapientibus Deæque Isidi gratum, ac quamdam in rebus providentiam puero fortè ominatur. Scribit Valerianus lib.29. Crocodilo tergus monstrante hominem invictum significari, propterea quòd ille adeo sit supernè corticosus, ut contra omnem ictum invictus habeatur. Puerum tandem amissam salutem recuperasse Serpens solitus Æsculapii typus denotat: illi enim, qui medicinâ utuntur, velut infirmitatis pelle depositâ renovantur ut Serpentes; narrat Plinius lib. 29. cap. 24. Serpenti multa inesse remedia, unde ille in antiquis numismatibus salutis symbolum est. Mense verò Septembri puerulum convaluisse ex Libra conjicitur, quo tempore dies noctesque æqualiter procedunt, Virgilius lib. 1. Georgic.

Libra diei somnique pares ubi fecerit horas,

Et quidem in septimo infirmitatis mense, manum enim in hunc modum compositam indicare numerum ducentesimum do-

docet Valerianus. At testudinis exemplo animalis tardè incedentis, domoque numquam egredientis infans paulatim quidem pedibus usus est, sed ob debilitatem ex morbo contractam domi diutiùs manere coactus fuit. Votum Serapidi, & Isidi solutum denotat urnula in utrisque sacris adhiberi solita, siquidem illam in hujus Deæ pompa illatam refert Apulejus lib. 11. Metam. cymbii ansati mentionem faciens. Urna etiam Osiridi sacrata erat, utpote humidæ naturæ Domino. Plutarchus de Is. & Os. Καὶ τῶν ἱερῶν ἀεὶ προπομπεύει τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. *Et ante sacra in pompa semper procedit vas aquarium in honorem Dei.*

TABULA XIII.

Sequitur altera manus ænea extans in nobilissima pinacotheca Barberina: illa duplò grandior circiter est, quàm hæc imago; sed præcedente, quam exposuimus, eò pretiosior, quòd in ea plura signa hieroglyphica continentur, voventisque nomen patet ex inscriptione CECROPIVS. V. C. VOTVM. S. *Cecropius voti compos votum solvit*. Quisnam fuerit Cecropius ille, nil apud Scriptores reperitur; forsan à Cecropide Atheniensium Rege, seu potiùs à Tribu ejusdem nominis, ex qua oriundus erat, hanc traxit denominationem. Votum autem pro salute pueruli factum hæc manus dextra haud dubiè repræsentat: illa digitos eo modo compositos habet, quo jam in præcedenti explicatione diximus, & quia tædiosum esset eadem repetere, ad alia progrediamur. In imo partis manus interioris exhibetur puer in amplexu matris stolatæ more pudicarum matronarum, in lectulo decumbentis, pro cujus salute hoc votum Ammoni salutari Genio, Isidi rerum naturæ parenti, & salutis auctori Æsculapio factum fuisse videntur indicare caput arietinum, nux pinea, & Serpens sive Draco manum ambiens. Ammon fœcunditatis, & generationis Genius habebatur apud Ægyptios, qui ab eo vitam rerum omnium fœcundam, cœlorumque benignitatem concedi putabant: hinc illius nomen tamquam favorabile amuletum laminis incisum, & pectori affixum gerebant, tantùmque huic nomini tribuebant, ut solâ illius invocatio-

ne

ne magnis bonis se repleri crederent; ut docet Kircherius lib. 5. Obel. Pamphil. fol. 494. Hæc superstitio viguit etiam apud Romanos, qui Ammonem naturæ conservatorem existimabant, ut legitur in Salonini nummo Arietem exhibente cum hac epigraphe. AMMONI CONSERVATORI. Nux pinea Deûm matri Isidi propria fuit. *Quid sibi vult illa pinus* (inquit Arnobius lib. 5. adv. Gentes) *quam semper statis diebus in Deûm matris intromittis sanctuario? nonne illius similitudo est arboris, sub qua sibi furens manus & infelix adolescentulus intulit, & genitrix Divûm in solatium sui vulneris consecravit*. Huic Deæ non modo puerorum tutela, sed & valetudinis cura adscripta fuit, teste Diodoro lib. 1. cujus hæc sunt verba. φασὶ δ' Αἰγύπτιοι τὴν Ἶσιν φαρμάκων τε πολλῶν πρὸς ὑγίειαν εὑρέτιν γεγονέναι, τὸ σύνολον πολλὰ μηχανήσασθαι. διὸ καὶ νῦν τυχοῦσαν, ἀθανασίας, ἐπὶ ταῖς θεραπείαις τῶν ἀνθρώπων μάλιστα χαίρειν, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους τοῖς ἀξιοῦσι διδόναι βοηθήματα, φανερῶς ἐπιδεικνυμένην τήν τε ἰδίαν ἐπιφάνειαν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς δεομένους τῶν ἀνθρώπων εὐεργετικόν. *Isin multa sanitati hominum pharmaca invenisse Ægyptii tradunt, utpote quæ scientiæ medicæ fuerit peritissima, adeoque multa solerter excogitasse. Quam ob causam nunc quoque ad immortalitatem elata, sanatione hominum maximè gaudeat, & in somnis, si quis opem expetierit, manifestam numinis præsentiam, promptamque indigentibus bene merendi facultatem exhibeat.* Et paucis interjectis. Κατὰ γὰρ τοὺς ὕπνους ἐφισταμένην διδόναι τοῖς κάμνουσι βοηθήματα πρὸς τὰς νόσους, καὶ τοὺς ὑπακούσαντας αὐτῇ, παραδόξως ὑγιάζεσθαι. καὶ πολλοὺς μὲν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νοσήματος ἀπελπισθέντας, ὑπὸ ταύτης σώζεσθαι, συχνοὺς δὲ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὁράσεις ἤ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος, ὅταν πρὸς ταύτην τὴν θεὸν καταφύγωσιν, εἰς τὴν προϋπάρξασαν ἀποκαθίστασθαι τάξιν. εὑρεῖν δ' αὐτὴν καὶ τὸ τῆς ἀθανασίας φάρμακον, &c. *In somnis enim adsistentem ægrotis remedia contra morbos subjicere, eique morigerantes nec opinato convalescere. Multos etiam à Medicis propter morbi difficultatem desperatos ab hac salutem accipere, plurimosque oculis prorsus captos, aut aliâ corporis parte mutilatos, si ad Deæ hujus opem confugerint, in pristini vigoris integritatem restitui. Invenit illa immortalitatis pharmacum, &c.* Æsculapio quoque ut salutis authori sacratum fuisse hoc donarium indicat Serpens manum ambiens, solitus hujus Dei typus, de quo multis in locis egimus, & diffusè loquitur Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 20. Triplex etiam infirmitatis pueruli status.

tus præmissis tribus hieroglyphicis fortè designatur. Nux pinea in apice pollicis principium fuisse lethale videtur innuere; fertur enim pinum semel amputatam nova germina numquam emittere. Sole deinde Arietem ingrediente morbus declinavit; Ammon etenim omnium saluti credebatur prospicere. Serpente verò felix morbi exitus optimè indicatur: siquidem convalescentes infirmitatis pellem exuere dicuntur, novamque induere ut Serpentes. Folium ficus in pollice positum arboris omnium plantarum succi plenissimæ ob humoris copiam symbolum irrigationis, & fetationis perhibebatur apud Ægyptios, teste Plutarcho lib. 6. Sympos. quæst. 10. & maximè in opusculo de Is. & Osir. ubi hæc scribit. Οὐ μόνον δὲ τὸν Νεῖλον ἀλλὰ πᾶν ὑγρὸν ἁπλῶς Ὀσίριδος ἀποῤῥοὴν καλοῦσι. καὶ τῶν ἱερῶν ἀεὶ προπομπεύει τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. καὶ θρίῳ βασιλέα καὶ τὸ νότιον κλίμα τοῦ κόσμου γράφουσι, καὶ μεθερμηνεύεται τὸ θρῖον ποτισμὸς καὶ κίνησις πάντων, καὶ δοκεῖ γεννητικῷ μορίῳ τὴν φύσιν ἐοικέναι. *Non solum autem Nilum, sed omnem simpliciter humorem defluxum Osiridis vocant: & ante sacra in pompa semper præcedit vas aquarium in honorem Dei, & ficus folio regem, ac meridionale mundi clima pingunt, interpretanturque folium ficus irrigationem, & fetationem omnium, videturque naturâ simile genitali membro.* Ficum apud Athenienses sacram appellatam fuisse, docet idem Plutarch. lib. 7. Sympos. quæst. 4. & fortè Cecropius ex tribu Athieniensi oriundus eamdem pro hac arbore venerationem conservaverat. Ficus alba ex felicibus arboribus habebatur, si fides Macrobio lib. 3. Saturn. cap. 20. Per Tripodem Suidas significari dicit triplicem temporis præteriti, præsentis, & futuri differentiam Soli rerum omnium moderatori convenientem, quem Ammonem existimatum fuisse refert idem Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 21. Tripus etiam Apollini dicatus & sapientiam, & divinationem denotat. Cymbium ansatum in pompa Isidis illatum memorat Apulejus lib. 11. Metam. Urna quoque Osiridi, sive Serapidi sacrata erat, utpote humidæ naturæ Domino, unde in ejus sacris semper ferebatur vas aquarium, ut diximus; Serapidem autem, & Jovem, qui ipsissimus est cum Ammone, eumdem esse declarat Apollinis oraculum apud Julianum Imperatorem Orat. 4.

Εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀίδης, εἷς Ἥλιός ἐστι Σέραπις
Unus Jupiter, unus Pluto, unus Sol est Serapis.

Meminit Apulejus in supradicta Isidis pompa alterius *vasculi* huic similis, quod exhibetur in hac imagine, *in modum papillæ rotundati, de quo lacte libabant*, quod symbolum videtur fuisse fæcunditatis Niloticæ. Simpulum refert aliud tertium vasculum, quod Festus describit, *vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur*; & simile sæpius in Museis observari diximus Sect. III.

TABULA XIV.

IN exteriori manus parte quædam exhibentur signa, veluti Crocodilus, Rana, Testudo, & Libra, de quibus in præcedentis manus expositione pro ingenii nostri modulo egimus; unde nunc superest, ut ad reliqua procedamus. Anguis, vel potiùs Vermis oculis, ut videtur, orbatus in digito indice primus occurrit, qui fortè puerum vexans, ejus morbi causa fuit. Flagrum in sacris Isidis usurpatum, scribit Apulejus lib. 8. Metam. Erat etiam illud dominationis symbolum apud veteres, teste Svetonio in Aug. cap. 94. Ciceronis somnium referente his verbis. *M. Cicero C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat: puerum facie liberali, dèmissum cœlo catenâ aureâ, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto viso, quem ignotum adhuc, plerisque avunculus Cæsar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse, cujus imago secundum quietem sibi observata sit.* Potest etiam flagrum referri ad lupercalia in luco Junonis, quæ eadem credebatur Isis, sub monte Exquilio XV. Calen. Martii celebrari solita, ubi novæ nuptæ palmas Sacerdotibus Lupercalibus verberandas offerebant, existimantes talia verbera fœcunditatem afferre. Ovidius lib. 2. Fastor.

Nupta quid expectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ,
Jam socer optati nomen habebit avi.

Terga quoque verberanda præbuisse docet idem Poëta lib. cit.

Ille caprum mactat, jussæ sua terga maritæ
Pellibus exsectis percutienda dabant.

Quod innuit etiam Plutarchus in Romulo. Αἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. *Mulieres adultæ* (inquit) *non declinant verbera, proficere ea ad conceptionem, & partum ratæ*. Pueruli mater ad sterilitatem avertendam flagrum hujusmodi forsan exploraverat. Serpens cristatus, sive Draco manum ambiens Æsculapio salutis numini sacer habebatur, siquidem, teste Eusebio lib. 1. Præp. Ev. cap. 7. Philonis ex Sanchuniatone verba referente, Taautes Draconis, Serpentumque naturæ aliquam tribuebat divinitatem, & apud Phœnices, & Ægyptios hoc animantium genus in sacris mysteriis adhibebatur, salutis corporis, & animæ ferens symbolum, ut tradit idem Eusebius lib. 3. cap. 3. Enimverò cetera reptilia crassioris & terrestris substantiæ sunt; Serpens verò spiritalissimum est animal, vi & copiâ spiritus abundans, igneam naturam habens, maximamque præ se ferens celeritatem; cùm neque pedum, neque manuum, neque alterius exterioris membri adminiculum habeat. Præterea diuturnæ admodum vitæ est, corporis enim imbecillitatem non solùm exuit, verùm etiam majora corporis, & virium accipit incrementa, & nisi vi quadam percussum fuerit, morte naturali minimè extinguitur, nam ad reviviscendum herbam quamdam nosse narratur. Illud Phœnices bonum Dœmonem, Ægyptii verò Cnephum nuncupaverunt. Isidi quoque Serpentem consecratum, docet Ælianus narrans hujus Deæ simulacrum quodam Aspidum diademate coronatum ab Ægyptiis effingi, Serpentemque in ejus pompa ferri solitum. Per cornucopiæ frugibus, & fructibus refertum fœlicitas, & abundantia; per caduceum prudentia, & eloquentia, pax, & concordia, ac in negotiis gerendis sagacitas pueruio fortè ominabantur: etenim cornucopiæ, & caduceus harum rerum indicia sunt; sic in æreo Vitellii nummo exhibetur duplex cornucopiæ caduceo intermedio pacem, & concordiam, omniumque rerum abundantiam ex adventu Imperatoris proventuras indicans. Pertinet

tinet etiam caduceus ad hominum genituram, teste Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 19. *Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quæ Genesis appellatur, Ægyptii protendunt.* Mercurialem caduceum à tertio sacrorum Antistite in pompa Isidis illatum recenset Apulejus lib. 11. Metam. sic etiam thyrsos, & hederas in Osiridis solemnitatibus memorat. *Nam proximâ nocte*, ait, *vidi quemdam de sacratis linteis intectum, qui thyrsos, & hederas, & tacenda quædam gerens ad ipsos meos Lares collocaret.* Osiris idem habebatur cum Dionysio, sive Baccho, & apud Ægyptios hedera Osiridis planta vocabatur. Tibiæ in sacris Ægyptiacis usitatæ meminit idem Apulejus lib. cit. *Symphoniæ dehinc suaves, fistulæ, tibiæque modulis dulcissimis personabant.* (Et mox) *Ibant & dicati magno Serapidi Tibicines, qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram, familiarem Templi, Deique modulum frequentabant.* Tibia sacris peragendis dicata parentum vota pro salute pueruli soluta videtur innuere, siquidem in Matris Deûm, sive Isidis solemnitatibus tibiam sonari solitam scribunt Seneca in Agamemn. vers. 686. & Sidon Apollinaris Carm. 9. vers. 202. Sic etiam Ovidius lib. 4. Fastor.

Protinus inflexo Berecynthia Tibia cornu
Flabit, & Idææ festa parentis erunt.

Tibias in sacrificiis, sacrisque peragendis fortè ad iratos Deorum animos demulcendos (ut loquitur Arnobius lib. 7. advers. Gent.) usurpatas fuisse patet ex antiquis nummis, & toreumatibus sacrificia exhibentibus, necnon inscriptionibus apud Gruterum pag. 175. & 269. in quibus de Tibicinibus Romanis, eorumque & Fidicinum collegio, qui S. P. P. S. idest, qui *Sacris Publicis Præsto sunt*, mentio reperitur. Tibiæ cantum in curatione morborum introductum fuisse testantur multi authores; sic Democritus apud Gellium in libro, cui titulus est de pestibus, *refert plurimis hominum morbis medicinam fuisse incentiones tibiarum.* Tibicinibus vesci in Capitolio permissum fuisse declarant Censorinus de Die Nat. cap. 12. ubi de musica loquitur, & Livius lib. 9. narrans Tibicines in æde Jovis, ut antiquitus, vesci prohibitos Tibur uno agmine abiisse; deinde verò iis, qui sacris præcinerent, in hac æde jus vescendi restitutum. Ex quibus patet tibiarum cantus

tam in sacris Cybeles, sive Isidis; quàm in curatione morborum, cui præerat Æsculapius, adhibitos esse, necnon Tibicines sub tutela, ac præsidio Jovis, qui idem habebatur cum Ammone, latuisse, quibus Diis hanc votivam manum dicatam demonstravimus. Tibiam autem, & Thyrsum in festis circumferri solitos nil aliud denotasse, tradit Kircher. lib. 4. Obel. Pamp. hier. 19. *Nisi plantationem vitis, & musicæ inventionem, hoc est, vitæ liquorem, & harmoniam rebus singulis inexistentem, quâ suprema mens mundum, & quæ in mundo existunt, locupletavit.*

TABULA XV.

Antiquitus signa legionum apud Romanos erant Aquilæ, Lupi, Minotauri, Equi, & Apri, quorum simulacra singulos ordines anteibant: sola deinde Aquila in acie portabatur, ceteris in castris relictis: sed Marius secundo suo Consulatu reliquis in totum abdicatis Aquilam Romanis legionibus propriè dicavit. Author est Plinius lib. 10. cap. 4. Illam summæ hastæ impositam Aquilifer portabat, & erat primum totius legionis signum, teste Vegetio lib. 2. cap. 13. qui hanc legionis divisionem refert. *Legio in decem cohortes divisa est; cohors autem in quinquaginta manipulos; & manipulus rursum in vigintiquinque milites.* Ex quibus liquet singulam cohortem mille ducentorum quinquaginta militum conscriptam fuisse, legionem verò duodecim & quingentorum, cum antea quatuor millium, deinde sex millium & ducentorum tantùm fuisset, si fides Pompejo. Signa militaria insignia erant cohortium, quæ per ea discernebantur, ut docet Tacitus lib. 1. Ann. ne autem acies turbaretur, militesque à contubernalibus aberrarent; singula cohortium signa quibusdam notis, ac litteris distincta fuisse, scribit Vegetius loco cit. Primis Reipublicæ temporibus manipulo fœni, aut alterius herbæ perticæ alligato Romani pro signis utebantur. Ovidius lib. 3. Fastor.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Unde maniplaris nomina miles habet.

Succedentibus verò annis manum vice fœni, aut herbæ, ad ma-

manipuli voci fortè alludendum, hastæ imposuerunt, clypeolis totam hastam tegentibus, qui Deorum, & Imperatorum, virorumque Principum imagines referebant, ut legitur apud Svetonium in Calig.cap.14. narrantem Artabanum Parthorum Regem Aquilas, & signa Romana, Cæsarumque imagines adorasse. Sic etiam Herodianus lib. 8. mortem Maximi à militibus occisi referens: Τάς τε εἰκόνας ἐκ τῶν σημείων κατασπῶσι, καὶ αὐτὸν σὺν τῷ παιδὶ προελθόντα τῆς σκηνῆς, ὡς δὴ ἄρα διαλέξαιτο αὐτοῖς, οὐκ ἀνασχόμενοι ἀναιροῦσι. *Postquam de signis militaribus illius imagines detraxerunt, prodeuntem mox tentorio cum filio, ut ad eos loqueretur (hoc illi non concesso) continuò obtruncant*. Drusi quoque imaginem, ut & ipsius Sejani inter signa fuisse patet ex Tacito lib. 1. Ann. & Svetonio in Tib. cap. 48. Apud Romanos signa militaria in pari veneratione tenebantur ac Deorum simulacra, Tertulianus in Apolog. *Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa jurat, signa omnibus Diis præponit*. Illa in rebus lætis, ac festis diebus inungebantur, si credendum Plinio lib.13. cap.3. *Aquilæ ac signa pulverulenta illa, & custodiis horrida inunguntur festis diebus*. Eadem floribus decorari scribit Claudianus.

. . . . Mavortia signa rubescunt
Floribus, & subitis armantur frondibus hastæ.

Erant illæ inferiori parte acutæ, ut in terram facilè defigerentur. Virgilius lib. 6. Æneid.

Stant terræ defixæ hastæ.

Posteriori ævo his signis in totum abdicatis usurpatos fuisse Dracones, tradit Vegetius. Aquila pariter Legionaria extat penes Josephum Felice Clementis XI. Prælatum domesticum.

TABULA XVI.

Signum Victoriæ alatæ lauream manu gerentis tamquam felix omen in Romanorum acie portabatur, ut apparet in Columna Trajana, variisque toreumatibus antiquis Victorias huic, quam exhibemus, similes Vexillis impositas referentibus. Istæ imagunculæ forsan erant illæ, quæ vel boni ominis causâ Imperatoribus ad bellum proficiscentibus, vel iisdem ob imperii primitias offerebantur, & de quibus

hæc

hæc scribit Ammianus Marcellinus lib. 28. *Quâ spe Tripolitani frustrati, formidantesque extrema, adlapso legitimo die Concilii, quod apud eos est annuum, Severum, & Flaccianum creavere Legatos, Victoriarum aurea simulacra Valentiniano ob Imperii primitias oblaturos*. Hæc Victoriola, quæ pulcherrima, & elegantissima est, summæ hastæ procul dubio imponebatur; & ad hunc effectum, ut conjectare licet, perforata fuit. Asservatur illa in nobilissimo Petri Antonii Rolandi Magnini gazophylacio, quod fuit olim Caroli Magnini ejus patrui rei antiquariæ studiosissimi. Multa in eo præclara, & rara custodiuntur; sed præsertim superbissimæ, & ditissimæ armaturæ, Idola Ægyptia parva quidem ex ære, at ex lapide ad naturalem magnitudinem accedentia, antiquæ Lucernæ, numismata, gemmæ, marmorea exquisitissimi artificii toreumata, eximiorum pictorum tabulæ, aliaque tum antiquæ tum modernæ magnificentiæ monumenta, quæ, summâ Domini comitate & affabilitate, extraneorum admirationi quotidie proponuntur.

TABULA XVII.

VExillum pro quolibet Signorum genere accipiebatur; propriè tamen erat Equitum, modicum habens velum quadratum ad hastam in modum crucis expansum, de quo multis in locis Vegetius. Quidam pro Vexillo Labari vocem substituunt, sed absque ullo probabili legitimoque fundamento; siquidem ante inferius ævum nusquam apud antiquos scriptores Labari mentio, ut in suo Vitæ Humanæ Theatro notavit Laurentius Beyerlinck in voce *Labarum*. *Tempore Tertulliani videtur ea vox cognita nondum fuisse; constat autem Constantinum Imperatorem statim à conversione Labarum formasse in signum crucis*. Etenim apud Tertullianum non Labari, sed Vexilli, & Cantabri nomina leguntur: sic in Apolog. cap.16. *Omnes*, inquit, *imaginum suggestus insignes monilia crucium sunt: sypara illa Vexillorum, & Cantabrorum stolæ crucium sunt*. Quam sententiam confirmat eruditissimus Baronius Annal. Eccl. to. 1. anno sal. 312. cap. 5. his verbis. *Sed quod ad Labari antiquitatem pertinet, facilius erit in vetustis Impe-*

pe-

peratorum victoriarum monumentis sculpta oculis spectare Labaro signa similia, quàm ejus nomen apud veteres Scriptores Ethnicos legere. Ceterùm Vexillorum appellatione illud expressisse, eademque Cantabra etiam nuncupasse, ex iisdem, quos citavimus, Tertulliano, & Minutio manifestum redditur. Cantabra autem à Cantabris in Hispania populis dicta putat idem Cardinalis, qui hanc differentiam inter Vexilla, Cantabraque, ac Labara fuisse scribit, quòd illorum vela transversæ hastæ sic alligata erant, ut rugas aliquas sui contractione admitterent: at in Labaris sic erant expansa, ut integras in se depictas exhiberent imagines, ut videre licet in plurimis toreumatibus, nummisque antiquis, & maximè in duobus hìc exhibitis, in quorum uno ad Ælium Cæsarem pertinere repræsentatur Pannonia dextrâ Vexillum gerens, sinistrâ stolam sublevans. In altero adversam Constantini nummi partem referente, stant duo milites hastati clypeis innixi Labaro intermedio. Prætereà in exercitu plura erant Vexilla, Labarum autem nonnisi unum, velum habens ex purpura, auro, gemmisque circumtextum, Imperatoribus solitum præferri, in quo Constantinus characterem hieroglyphicum nomen Domini nostri Jesu Christi significantem inscribi jussit, in memoriam ejus signi eidem bellum contra Maxentium moventi in Coelo viso cum his verbis. IN TOTTΩ NIKA. IN HOC VINCE. Euseb. in Vita Constant. lib. 1. cap. 24.

TABULA XVIII.

Elegans antiqua pictura in fronte Operis posita in nobilissimis ædibus Barberinis asservata jampridem ab erudito viro Jo. Petro Bellorio in libro, quem *De fragmentis vestigii veteris Romæ ex lapidibus Farnesianis* edidit, vulgata est. Sed quoniam de illa ne minimum quidem verbum protulit, utpote ornamenti tantùm causâ in illo opere posita; nos breviter aliquid de illius expositione hìc delibare proposuimus. Sedet Roma Gentium Domina, galeata, gemmato monili ornata, talari stolâ obtecta, chlamide seu peplo in extrema limbi ora depicto induta, pallio superimposito: dextrâ sceptrum tenet potentiæ symbolum, læva unionibus exornatâ Victorialam alte-

terâ manu globum, alterâ Vexillum, in quo S. P. Q. R. Duæ aliæ Victoriolæ ejus humeris impositæ sunt; ex utraque Sellæ parte duo Cycni, totidemque imagunculæ Castorem, & Pollucem haud dubiè repræsentantes. In parte dextra clypeus topiariâ effigie descriptus. Castor, & Pollux fratres gemini, Jovis in Cycnum transformati ex Leda Tyndari Laconiæ regis uxore filii, tutelaria Romanorum Numina crediti fuêre, quibus ædem A. Postumius Dictator bello Latino vovit, extruxitque anno U. C. CCLVII. tali de causa. Cùm Tarquinius ex Urbe ejectus ad Octavium Mamilium Tusculanorum Ducem generum suum confugisset; amboque Latio concitato apud Lacum Regillum cum A. Postumio Dictatore magnis viribus confligerent; victoriâ nutante duo primæ lanuginis juvenes Castor, & Pollux Romanorum partium propugnatores, Romanum equitatum candidis equis præcedentes, Latinas copias penitus fuderunt. Finito prælio ipsimet adolescentes equis sudore madentibus insidentes in Romano Foro apparuerunt, ubi multis eos circumdantibus, rogantibusque, ecquid novi ab exercitu afferrent, pugnam, & victoriam indicavêre, foroque egressi numquam postea comparuerunt, licet per totam Urbem valde quæsiti, ut dignis muneribus honorarentur. Senatus deinde litteris A. Postumii certior factus eos in prælio visos fuisse, verosimili conjecturâ fratres Dioscuros saluti Reipublicæ invigilantes credidit, Templumque illis in foro Romano, ubi eorum imagines apparuerunt, construi decrevit. Eosdem narrat Valerius Maximus lib. I. cap. 8. P. Vatinio, Reatinæ Præfecturæ viro, Urbem noctu petenti obvios se præbuisse, Persenque Regem à Paullo die, qui præterierat, captum nuntiavisse. Qui plura de illis volet, adeat Livium lib. I. Dionysium lib. I. Rom. Antiq. Plinium de Viris Illustribus, & Plutarchum in Coriolano.

ROMANUM MUSEUM
SIVE
THESAURUS
ERUDITÆ ANTIQUITATIS.

SECTIO SEPTIMA
De Mutini Simulacris.

UONIAM hujus Sectionis titulus, necnon imagunculæ in illa explicatæ ſeverioribus oculis,aut ſcrupuloſioribus in re antiquaria fortaſſe parum verſatis immodeſtiores poſſunt primo intuitu apparere; ne videar oblitus modeſtiæ Viro ingenuo dignæ, ridiculas ethnicæ ſuperſtitionis reliquias dilucidaturus, pudicas aures dictis violare; priuſquam illarum expoſitionem aggrediar, pauca tum de Scriptoribus, qui ſimiles protulerunt, tum de utilitate, quæ ex veterum morum declaratione, pravorumque caſtigatione nobis redundat, delibare propoſui. Ac primùm ut ſcrupuloſis, quorum virtutem veneror, quantum in me eſt, ſatisfaciam, monendos illos cenſeo Viros pietate illuſtres, mori-

busque integerrimis obscæna Veterum Idola, in quibus eruditionis aliquid reconditum est, nec despuisse, nec ab eruditis spernenda existimasse, clarumque Sacerdotem Joannem Baptistam Casalium virtute, ac doctrinâ conspicuum æream Mutini Lucernam in suo Museo asservasse, quam deinde vulgavit in opere suo de veteribus Ægyptiorum Ritibus Romæ edito, ubi hæc verba leguntur cap. 25. *Effigiandas curavi plures, ex meis Lucernis æreis, quæ varia continent symbola, nempe Canem, Bovem, Sphingem, Mutinum, seu virile membrum, ac etiam Lunam, quæ est signum Dianæ*. Sed non solùm harum typos exhibuit, verùm etiam de Baccho, Priapo, Mutini Idolo, Symboloque Obscæno integra quatuor scripsit capita, IX. nempe XII. XIII. & XIV. libri de profanis Romanorum Ritibus, qui supradicti operis partem alteram conficit; quarum superstitionum expositionem Catholicæ nostræ Religioni utilem arbitratur, hæc ajens in præfatione operis ad Lectorem. *At quamvis multa in epitomen redacta sint ex Ægyptiorum, & Romanorum superstitione (quorum mentes succum nequitiæ perbiberunt) non erit ab hoc, inquam, proposito abhorrens; nam ex horum detestatione magis veritas Catholicæ Religionis roboratur.* Quin etiam Joannes Macarius Canonicus Ariensis Abraxam seu Apistopistum, & Joannes Chifletius Canonicus Tornacensis Philippo Quarto Regi Catholico, & Serenissimo Principi Joanni Austriaco à sacris Oratorii Abraxam Proteum, seu multiformis gemmæ Basilidianæ portentosam varietatem exhibuerunt, suisque eruditis notis illustrarunt Censoribus, ac Superioribus annuentibus Antuerpiæ impressis, in quibus varia Simulacra virilibus erectis conspiciuntur. Similiter Fortunius Licetus in libro de reconditis Antiquorum Lucernis pudibundas aliquas Lucernas protulit, quarum explicationes *ad emendationem, & ad exemplum, ne veteres improbitates noceant præsentibus Lectoribus*, se aggressum esse profitetur. Sic etiam Leonardus Augustinus recolendæ semper memoriæ Alexandri Papæ VII. Antiquarius inter suas gemmas, quas Romæ Superioribus, ac studiosis omnibus plaudentibus edidit, eidemque Summo Pontifici dedicavit, plurimas vulgavit, phallica sacrificia, necnon Mutini, & Abraxæ imagunculas referentes, quod opus litteratis adeò pergra-

gratum fuit, ut ab annis tribus vel circiter denuò Romæ prælo excussum fuerit. Vanum, ac superfluum foret alios modernos authores recensere virtute, ac doctrinâ præstantes, qui similes imagunculas exhibuerunt, abditumque illarum sensum mysticis involutum hieroglyphicis suis eruditissimis notis dilucidaverunt: Arnobius quoque, Lactantius Firmianus, Minutius Felix, D. Augustinus, aliique Sancti Patres obscænos Veterum mores retulerunt, falsorumque Numinum Simulacra quibuscumque scrupulis ex animo evulsis descripserunt. Quippe profana illa priscæ superstitionis monimenta, turpesque illæ imagines, quas ethnico errore cæcutientes populi adorabant, eò magis sanctissima nostræ Religionis mysteria summo cultu, summâque veneratione digna prædicant. Unde Theodosius Imperator idolatriæ reliquias volens suis acerrimis, & justissimis edictis extirpare, fœdiores Idolorum statuas conservari, palamque collocari jussit, quod Theophilus Alexandriæ Præsul Imperatoriis mandatis obtemperans laudabili studio, ac diligentiâ geri, & perfici curavit. *Hanc potestatem nactus Theophilus* (inquit Socrates lib. 5. Hist. Eccles. cap. 16.) *plurimus in eo erat, ut Gentilium mysteria ignominiæ exponeret, & Mithrion quidem repurgavit, Serapion verò subvertit: Mithrii mysteria homicidiorum gratiâ detestanda publicè ostentavit: Serapidis verò, & aliorum planè ridicula ostendit, Priapos per medium forum asportari jubens.* (Et deinde) *Subversa sunt itaque Templa, statuæ verò in ollas, & alios Alexandrinæ Ecclesiæ usus, Imperatore Deos ad sustentandos pauperum sumptus largiente. Cunctis itaque Diis confractis Theophilus unam statuam cujusdam Dei integram servari jussam publicè prostituit, ne temporis progressu Gentiles tales se Deos adorasse negarent: quam rem Ammonium Grammaticum vehementer molestè tulisse scio dicentem, quod statua illa non esset una cum aliis conflata, sed ad deridendam Gentilium religionem servata.* Audiendus quoque Sozomenus similia narrans lib. 7. ejusdem Hist. Eccles. cap. 15. *Sub id temporis Alexandrinus Episcopus Templum Bacchi, quod Alexandriæ erat, in Ecclesiam mutavit. Dono enim illud ab Imperatore petitum acceperat. Expurgatis autem simulacris illius, & adytis apertis, datâ operâ Paganorum mysteriis illudebat, & spectacula illa, Priapos etiam, & si quid aliud in illorum adytis ab-*

absconditum erat, quod ridiculum esset, vel videretur, proponebat, ac in publicum ostentandi gratiâ proferebat. Si tantam Catholicæ Religioni utilitatem solo aspectu fœdæ illæ imagines attulerunt; quidni hasce nostras deformes priscæ Idolatriæ reliquias proferre licebit? quæ ridiculas veterum Paganorum nugas, & superstitiones risum meritò concitantes proponunt. Sed diutius in istis immorati sumus, nunc ad brevem, & modestam imaguncularum expositionem progrediamur.

TABULA PRIMA.

PRiapum præ Diis cunctis venerabantur Lampsaceni teste Pausaniâ in Bœotic. Libero patri è Venere genitum dictitantes. Scribit Isidorus lib. 8. Orig. cap. 11. illum è Lampsaco Hellesponti Civitate, ubi natus erat, ob nimiam pudendorum magnitudinem pulsum, quorum deformitatem tantam fuisse narrat Lactantius lib. 1. ut inter eum, & Sileni Asinum pro illorum magnitudine ortum fuerit certamen, unde vocatur à Columella Deus terribilis membri. Hortis præesse credebatur propter eorum fœcunditatem, quia horti numquam sunt sine aliquibus fructibus, eaque de causa in illis ponebatur Ithyphallus, ut docet idem Columella in Carmine de hortis.

. . . . Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ityphalli.

Credebatur etiam fures ab illis arcere, necnon aves fugare; hinc Virgilius lib. 4. Georgic.

Et custos furum, atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

Sic apud Catullum ep. 20. Populeus Priapus.

Ego hæc, Ego arte fabricata rusticâ,
Ego arida, o viator, ecce populus
Agellulum hunc, sinistrâ tutè quem vides
Herique villulam, hortulumque pauperis
Tuor, malasque furis arceo manus.

Horatius quoque lib. 1. Satyr. 8. Priapum Deum custodem hortorum sic inducit loquentem.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:

Cùm

Cùm faber incertum scamnum, faceretne Priapum,
Maluit esse Deum; Deus inde ego furum, aviumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscænoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa: vetatque novis considere in hortis.

Præses etiam dicebatur generationis, idem enim habebatur cum Sole, Deus autem & Sol, teste Philosopho, omnia generant. Ridiculum sanè, sed eruditum hujus monstrosi Dei simulacrum asservatur in Museo Principis Chigii: cristam Galli habet ille capiti impositam, & pendentem è mento, stat veretro erecto, dextrâ crumenam tenens, lævâ campanam. Caput ejus cristatum est more Galli, quoniam hoc animal calidæ, & alacris naturæ perhibetur, maximèque ad coitum, & libidinem proclive: Gallinaceum Soli sacram avem existimatam fuisse narrat Pausanias in Eliac. pr. quod cantu Solis reditum nuntiet. Pudendum ei appositum est ad denotandam generationem; etenim præses generatricis facultatis dicitur ille apud Suidam. Campanam sinistrâ manu tenet, quâ fortè innuuntur clamores in Bacchi orgiis fieri soliti, unde dictus est πρίηπος, quasi βριήπυος, idest, *latè sonans, clamosus;* Priapus enim idem cum Baccho, siquidem in Bacchanalibus phallum ex collo suspensum gestabatur, cujus pompam Melampus in Græciam introduxit, teste Herodoto in Euterp. Plutarchus lib. de cupid. opum describens sacram Bacchi pompam amphoram vini cum palmite, hinc Hircum, quem trahebat aliquis, post cistam nucum, & phallum recenset. Hujus superstitionis originem vide apud Eusebium lib. 2. Præp. ev. cap. 1. Arnobium lib. 5. adv. Gent. & Æliam Cretensem. Crumena, quam hæc imaguncula dextrâ gerit, forsan innuit sumptus ad Venerem excitandam, proindeque ad generationem necessarios esse, juxta illud Terentii in Eunuch. *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Potest quoque ad Ovidianam Danaës fabulam referri, nam, ut ait Tibullus lib. 1. el. 5. *donis vincitur omnis amor.* Priapus etiam apud Veteres pro Mercurio, siquidem multæ videntur Hermæ virilibus erectis in modum Priapi, at Mercurius crumenam gestans vulgo repræsentatur. Aurum apud Phœnices erat poten-

tentiæ ſymbolum, ſi fides Georgio Codino de Orig. Conſtant. unde iſti populi Deos ſuos fingebant geſtare aurea marſupia. Ἀλλὰ ϰ οἱ φοίνικες τοὺς θεοὺς αὐτῶν πλάττουσιν ἐπιφέροντας βαλάντια χρυσᾶ. ὡς τοῦ χρυσοῦ συμβόλου ὄντος δυναστείας.

TABULA II.

PRiapus in numerum Deorum à Græcis translatus Mutinus dictus eſt, teſte Lactantio lib. 1. ſed in baſe cujuſdam imagunculæ caput habentis gallinaceum cum pudendo vice roſtri appoſito nobilior inſcriptus eſt titulus, nempe ΣΩΤΗΡ ΚΟΣΜΟΥ. CONSERVATOR MVNDI. Gallum Soli ſacram avem diximus, Sol autem generatricis facultatis præſes habetur: pudendum gallinaceo capiti appoſitum eſt, quòd homo unà cum Sole ad generationem perficiendam concurrat, juxta illud Ariſtotelis lib. 2. Phyſ. cap. 3. *Homo hominem generat, & Sol*. Et ſic uterque genus humanum ex ſe mortale continuâ generatione, ut loquitur idem Philoſophus lib. 2. de gener. & corrupt. cap. 2. perpetuum, & immortale reddit, MVNDIque CONSERVATOREM ſe præbet.

TABULA III.

SEquitur aliud Mutini ſimulacrum in ſimilitudinem Hermæ, ſeu Termini Ithyphalis, caprinis auribus, & erectis in fronte cornibus, capite tutulato tæniâque redimito, erecto veretro, utrâque manu latera comprimentis. Deos omnes ad Solem referri, docet Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 19. Hermiſque, ſive Mercurii ſimulacris ſtatu quadrato figuratis, erectis virilibus, ſoloque capite inſignitis ſignificari Solem mundi eſſe caput, & rerum ſatorem, omnemque vim ejus non in miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere; quatuor etiam lateribus innui totidem plagas mundi, aut quatuor vices temporum, vel duo æquinoctia, totidemque ſolſtitia. Mutinum eumdem eſſe cum Sole, & Mercurio diximus. Ejus ſimulacrum tæniâ coronari, ſcribit Tertullianus lib. de Cor. Milit. cap. 7. Modium, ſive tutulum capite ſuſtinet abundantiæ, & fœcunditatis ſignum, quarum præſes credebatur: erat etiam tutulus Genii Tutela-

laris ſymbolum, Priapus autem Genius mulierum habebatur, ſiquidem ejus virilia præcipuè colebant fœminæ ad fœcunditatem ſibi procurandam, phallaque tum ex ære, tum ex auro, vel argento de collo ſuſpendebant, & alia in annulis expreſſa gerebant, quæ paſſim in Muſeis obſervantur. Sic etiam ſponſæ ad avertendum faſcinum ſuper ejus ſcapum ſedere jubebantur, fortaſſis quòd hæc membri diſformitas faſcinationem crederetur arcere, ut ait D. Auguſtinus lib. 7. cap. 24. ſive juxta mentem Lactantii lib. 1. ut illarum pudicitiam prior Deus delibaſſe videretur.

TABULA IV.

SCapus ille Mutini auritus hìc repræſentatur; auris picta apud Horum Apollinem lib. 2. Hierogl. 22. futurum opus ſignificat, Ἀκοὴ ζωγραφουμένη, μέλλον ἔργον σημαίνει. Opus autem ſponſorum quid aliud eſt, quàm ſobolis procreatio, quæ hanc obſcœnæ ſuperſtitionis cæremoniam proximè ſubſequebatur.

TABULA V.

EN aliud ridiculum ſaltatricculi Priapi ſignum utrâque manu crotala geſtantis, ad quorum ſonum ſaltat ille laſcivos edens geſtus more Gaditanorum, ut loquitur Martialis; ſic etiam Virgilius in Copa.

Criſpum ſub Crotalo docta movere latus.

Crotalum propriè erat ſciſſa arundo, quæ manibus quaſſa ſonabat: peculiare fuiſſe hoc inſtrumentum Priapi feſtis, docet idem Virgilius in Priap.

Cymbala cum crotalis, prurientiaque arma Priapo
Ponit, & adducta tympana pulſa manu.

Antiquum marmor in Romanis Antiquitatibus vulgatum mulierem ſaltatriculam exhibet crotala geſtantem: Crotaliſtriæ dicebantur fœminæ his inſtrumentis utentes, quæ vulgò in conviviis, ac commeſſationibus admittebantur ad recreandos, & exhilarandos tum ſonis, tum ſaltationibus convivarum aures, & oculos, de quibus conſule Juvenalem, & Martialem. TA-

TABULA VI.

MEmbra genitalia apud Veteres præcipuè colebantur, si fides Eusebio lib.2. Præp. Ev. cap.2. quoniam ad generationem necessaria sunt, & per ea species animantium conservantur, & propagantur: unum hic exhibetur τὸ πέος παρὰ τὴν ἐργασίαν ἀνασταθὲν ἔχον, alàtum quidem, quòd ad generationem perficiendam sit paratum, per alas enim forma quædam omnium penetrativa, ut loquitur Kircherius, seu velox generatricis facultatis potentia indicatur. Luna crescens phallico imminet capiti eâ ratione, quòd illa, teste Macrobio lib. 1. in somn. Scipion. cap. 11. *sit mortalium corporum & author, & conditrix: adeò ut nonnulla corpora sub luminis ejus accessu patiantur augmenta, & huic decrescente minuantur.* Quam sententiam Clemens Romanus Pontifex lib. 8. recognit. ad Jacob. fratrem Domini confirmat his verbis. *Similiter autem & Lunæ cursus, atque hæc, quæ imperitis videtur inordinata permutatio, incrementis frugum, & pecudum, omniumque animantium commoda est: augmentis enim ejus, detrimentisque mirâ quadam providentiæ arte omne, quod gignitur, alitur, & crescit.* Luna quasi alter Sol minor, juxta mentem Aristotelis lib. 4. de generat. Animal. cap. 10. conducit ad omnes generationes, & perfectiones. Omnem corporis humani substantiam ad potestatem Lunaris Numinis pertinere scribit Firmicus Maternus, cuncta enim animantia corpora & concepta procreat, & generata dissolvit.

TABULA VII.

ELegantem hanc Lucernam imaginem alati penis habentem Soli, Baccho, Isidi, Mercurio, & Matri dicatam fuisse non absurdum erit dicere. Soli, quia præses habetur generationis, ut diximus; alæ autem velocem generatricis facultatis potentiam indicant. Baccho propter phallum in ejus pompa præferri solitum, de quo supra. Isidi ob historiam pudendi Osiridis à Plutarcho in Opusculo de If., & Osir. & à Diodoro lib.1. cap.2. relatam. Mercurio, quia, ut docet Plotinus En.3. lib.6. cap. 19. Veteres hunc Deum viri-

libus

libus erectis repræsentabant, indicantes virum sapientem fœtus scientiæ in animis auditorum doctis sermonibus generantem; verba autem apud Homerum Odyss.lib.1. vers.122. dicuntur alata, unde hoc veretrum alis præditum exhibetur. Ex quibus conjectare licet hanc Lucernam arsisse vel in aliquo Mercurii delubro, vel in tumulo cujusdam viri sapientis: quod etiam de Marte, & homine bellicoso dicendum, siquidem antiquitus membrum genitale erat symbolum magnanimitatis, si credendum Valeriano lib. 34. illudque obeliscis, columnis, aliisque monumentis insculpebatur. Sed quidni credere liceat hujuscemodi Lucernam in aliquo Veneris lasciviæ Deæ Fano, vel in Lupanari suspensam fuisse? Etenim Lucernæ in Lupanaribus accensæ prostitutas hic esse mulieres indicabant; quia, ut scribit eruditiss. Lipsius lib. 1. Elect. cap. 3. sub vespera tantum horâ videlicet diei nonâ Meretricibus corpore quæstum facere licitum erat. Hunc Lucernarum in postribulis accensarum morem, confirmat Tertullianus lib. 2. ad Uxor. loquens de Christiana muliere ab Idolatris ad libidines provocata. *Procedet de janua laureata, & lucernata, ut de novo consistorio libidinum publicarum*. Quæ consuetudo Lucernas ritu ethnico publicè accendendi Canone XXXVII. Concil.Eliberitani prohibetur. *Ne Lucernas publicè accendant Fideles*. Perpetuam & inextinguibilem fuisse hanc Lucernam patet ex unico ejus foramine proculdubio papyro ardenti destinato, unde illam vel in delubro suspensam, vel in tumulo positam fuisse autumo.

Mens erat Sectionem aliam *De antiquis rebus sacris* his septem præmissis subtexere; sed cùm Joannes Ciampinus in suo libro *De Azymo & Fermentato* tria *De sacris profanisque Calicibus*, *De sacris Indumentis*, necnon *De sacrarum Imaginum usu, earumque veneratione* Opuscula quamprimùm edere polliceatur; ne videar eadem hic proponens viro summæ doctrinæ rei novitatem auferre, eruditiori ejus calamo locum, ut par est, libenti animo cedens taceo. Munus profectò adimplevit Cl. Canonicus Jo. Marangonus in suo peculiari libro vernacula lingua exaratum *De i Riti Gentileschi trasportati ad uso Christiano*.

TABULA VIII.

PRæclarum vas caput equinum vice tubuli referens Neptuno dicatum fuit, ejus sacrificiis forsan inservitum, siquidem primus ille domuit equos, reique equestris scientiam tradidit, testibus Diodoro lib. 6. & Pausania in Arcadicis, unde ἵππιος dictus est. Tertullianus lib. 1. de spectaculis cap. 9. *Neptunus equestris est, quem Græci Hippion appellant.* Equum de Terra Neptuni tridente percussâ prosiluisse narrat Virgilius lib. 1. Georgic.

Fudit equum magno tellus percussa tridenti
Neptuno.

Ad ejus autem currum maria sulcantem equos jungit Orphæus in hymnis.

Κομοθαλὴς, χαριτῶπα, τετράορον ἅρμα διώκων.
Quadrijugum impellens currum summo æquore labens.

Duplex hujus Dei munus recenset Homerus pariter in hymnis, navigantium scilicet, & equorum curam habere.

Διχθά τοι Ἐννοσίγαιε Θεοὶ τιμὴν ἐδάσαντο,
Ἵππων τε δμητῆρ᾽ ἔμεναι, σωτῆρά τε νηῶν.
Dupliciter tibi ô Terræ motor Dii honorem diviserunt
Equorumque domitorem esse, servatoremque navium.

TABULA IX.

VAs æneum elegans sanè, eruditisque insculptum imaginibus Priapo, Deisque agrestibus dicatum fuit: Satyri arrectis acutisque auribus instructi, & Fauni hederâ coronati capita in una parte exhibentur, quibus intermedius puer dextrâ cistam tenet fructibus refertam, sinistrâ funem, cui. canis alligatus. Canis alter dormiens humi jacet: anser alis expansis volatum videtur tentare. Partem vasis gyrum ineuntem occupant arbor, & testudo. Satyri, Faunique Priapo, qui juxta Suidam idem cum Libero Patre, seu, ut placet Diodoro Antiquit. lib. 4. cap. 6. Liberi, & Veneris filius, comites assignantur à Strabone p. 1. lib. 10. fortè ob eorum salacitatem, siquidem Satyros quasi Sathunos dictos, quòd sint in libidinem proni, docet Macrobius Saturn. lib. 1. cap. 8.

πα-

παρὰ τὴν σάθην, *quod membrum virile declarat veluti ſathunum*. Scribit Euſebius præp. Ev. lib. 3. c. 11. Satyros venereæ virtutis impetum oſtendere. ὥσπερ αὖ τῆς εἰς ἀφροδίσια ὀρεθιζούσης ὁρμῆς διὰ τῶν σατύρων. *Quemadmodum etiam impetus, qui ad Venerem extimulat, Satyrorum effigie ſolet exhiberi*. Faunus Pici filius, ſeu Mercurii, teſte Plutarcho, pater fuit Faunorum, & Satyrorum, ac reliquorum agreſtium Numinum. Oraculum habuit in Albunea Laurentinorum ſilva; feſtum autem ejus celebrabatur Romæ Non. Decembris, eique utpote uni ex Diis ſiniſtris ſacrificabatur, nè læderet. Horatius Car. lib. 3. Od. 18. ad Faunum.

Ludit herboſo pecus omne campo,
Cum tibi nonæ redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

Faunos, & Satyros ſemideos vocat Ovidius Metam. lib. 1.

. . Semidei ſunt ruſtica Numina Fauni,
Et Nymphæ, Satyrique, & monticolæ Silvani.

Puer ſeu juvenis Faunus fortè Cypariſſus Silvani amaſius primitias fructuum Priapo offerre: is enim hortorum, & pomariorum Deus, & cuſtos habebatur, & repræſentabatur cum falce ad terrendas aves, fureſque arcendos, juxta Virgilium Georg. lib. 4. & Tibullum lib. 1. el. 1. Unde canes eidem aſſiſtunt, animalia Laris ſive domeſtici, ſive compitalis ſymbola, ut docet Ovidius lib. 5. Faſtorum. Canes placandis Numinibus hoſtiarum vice immolatos, ſcribit Plinius lib. 29. cap. 4. Pro frugibus quoque, & pecoribus lactenti catulo ſacrum convenire, narrat Gyraldus Syntagm. 17. Anſer naturæ adeò calidæ eſt, ut liquidis, ac frigidis cibis delectetur, & quacunque ille oletum ſuum ſparſerit, adurere omnia ſoleat. Homerus in ſomni præſagitione per anſeres procos innuit, eorumque erga homines amoris exempla, recenſet Plinius lib. 10. cap. 22. de anſeribus. *Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolomæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries amaſſe proditur. Poteſt & ſapientiæ videri intellectus iis eſſe. Ita comes perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur, nuſquam ab eo, non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digreſſus*. Populus arbor Herculi ſa-

sacra, quâ Bacchum coronatum, describit Athenæus lib. 3. Populi coronas Bacchantibus tribuisse veteres narrat Cartarius. Testudo animal frigidum segnitiem, atque tarditatem indicat, unde jocosum illud Plauti dictum. *Testudineum hunc tibi grandibo gradum, si fustem sumpsero.* Quid autem plus ad otium, & segnitiem confert, quam Bacchi, & Veneris consortium? Phidias Veneris simulacrum Eleis ex auro, & ebore confecit testudinem, altero pede prementis, teste Pausania. In altera vasis parte Priapus erecto veretro super mensam positus est, cui Satyrus dextrâ fistulam porrigit, lævâ hircum cornu trahens, juxta Plutarchum sacram Bacchi pompam in lib. de cupidit. opum describentem: arbori supervolitat aquila; Faunus canem attentè audientem alloquitur. Priapus brachiis videtur orbatus adinstar Termini, ut vulgò sculpebantur Mercurii statuæ eam ob causam, si fides Servio ad lib. 8. Æneid. quod Arcades illum de furto accusatum, & convictum manibus detruncatum expulerunt; ideoque Cyllenius dictus est, quasi κυλλὸς *mancus*. De Satyris supra egimus; hi omnes admodum auriti, cornigeri, & capripedes; aliqui erecto veretro ob salacitatem, & veneream propensionem repræsentabantur. Narrat Ælianus Crathin quemdam Sybaritam concubuisse cum capra, & inde natum puerum caprina habentem crura, & humanam faciem, qui in Deorum numerum relatus est. Fistulam ab hircipedibus sonari solitam, docet Martianus Capella, quam Sileno inventori tribuit Athenæus lib. 5. Hircus Baccho immolabatur, quòd vites arroderet. Auctor est Varro lib. 1. de R. R. cap. 2. cui assentitur Martialis lib. 3. ep. 3. Hoc animal libidinis affectum notare, scribit Valerianus lib. 10. quòd in libidinem, & procacitatem adeò sit immodicum, ut septimâ, postquam natus est, die Venerem aggrediatur, teste Æliano; unde hieroglyphicum est fœcunditatis. Hircinum caput Osiridi aptabant Ægyptii; & Venerem hirco insidentem describit Pausanias. De cane suprà disseruimus: in canicula, quæ stella in medio cœli centro posita est, Solis calor duplicatur. Aratus in phœnom. de cane.

Cum tetigit Solis radios, accenditur æstas,
Discernitque, ortu longè sata vivida firmat.

Aqui-

Aquila prosperitatis, & Imperii omen fuit: interdum rapacitatem denotat. Per Aquilam rem maximæ velocitatis ob summam illius pernicitatem intelligendam afferit Kircherius Obel. Pamph. lib.2. pag. 122. Hunc volucrem Jovem fortitum, quòd altius cunctis volantibus evolet, & penè inter omnes principatum teneat, solaque avium Solis radiis non terreatur, donec Aratus in phœnom: Nunc ad brevem idealis hujus lectionis conceptum deveniamus. Priapus, qui idem cum Sole præses generationis habebatur: Satyri impetum, qui ad Venerem extimulat, id est, ad generationem perficiendam indicant, seu vim illam spiritalem cuncta pervadentem, quam Silenis tribuit Porphyrius apud Eusebium præp. ev. lib. 3. cap. 11. Satyros autem provectioris ætatis Silennos nuncupatos fuisse scribit Pausanias. Fistula septem compacta calamis septem planetarum harmoniam, seu tot cœlestium sphærarum motus designat, quibus Solem moderatorem natura constituit. Auctor est Macrobius Saturn.lib.1. cap. 19. Hircus, quem ab Ægyptiis deificatum, sicut a Græcis Priapum narrat Diodorus apud Eusebium præp.ev. lib.2. cap. 1. ob immoderatum generationis appetitum symbolum est fœcunditatis, quâ Sol terram per arborem significatam gravidat. Aquila velocem Numinis Solaris in mundos sensibiles impulsum denotat. Per anserem, & testudinem perfecta calidi, & humidi mediocritas ad generationem perficiendam necessaria innuitur. In signo Canis Sol maximam vim obtinet, fructusque suo calore maturat, quod per puerum cistam pomis refertam dextrâ gestantem, lævâ canem trahentem significatur.

TABULA X.

MEmoriam defunctorum vulgò commendavere inscriptiones monumentis insculptæ, in quibus eorum nomina, ortus, familiæ, & officia prodebantur juxta Tibullum lib.3. el.2.

Atque hæc in celebri carmina fronte notet.
Lygdamus hic situs est.

Urnæ tamen sepulchrales, quarum explicationem suscipimus,

mus, inscriptionibus carent: mirum hoc, cùm ex anaglyptis florentem sculpturam indicantibus easdem viris, seu mulieribus conspicuis inserviisse appareat.

Prior quatuor currus variis symbolis onustos quatuor Numina indicantes exhibet: primus Apollini dicatus est, siquidem Gryphos ejus currui succedere finxerunt Veteres. Claudianus.

At si Phœbus adest, & frænis Grypha jugalem
Riphæo tripodas repetens detorsit ab axe.

In nummo argenteo Gallieni Gryphus insculptus visitur cum epig. APOLLINI CONS. AVG. & ipse Deus Grypheneus dictus est. De hoc animale fusè disseruimus Sect. 5. Tripodem, & Lyram Apollini convenire nemo nescit: vas gutto simile fortè huic Numini peculiare est, in quo humor rerum procreationi necessaria includitur ad significandum Solem, qui idem cum Apolline, terrenæ fœcunditatis esse auctorem, ut docet Macrobius Saturn. lib. 1. cap. 18. diurno suo calore nocturnos humores moderantem; unde ipse temperatio mundi dicitur apud eundem Macrobium in som. Scip. lib. 1. eâ ratione, quòd *non solùm terram, sed ipsum quoque cælum, quod verè mundus vocatur, temperari Sole certissimum est*. Per uniones currui superpositas indicatur vis Solaris marinis, & terrenis productionibus concurrens.

Sequitur Bacchi currus cum Pantheris eidem alligatis. *Panthera Bacchi symbolum*, ait Philostratus Imagin. lib. Πάρδαλις τῦ Θεῦ σύμβολον. quòd illa venationibus, & vino gaudet, scribit Oppianus lib. 4. de Venat. Tigres quoque huic Deo tribuerunt Veteres, quia nullum est tam immane, ferumque ingenium, quod vino non mansuescat. Horatius lib. 3. od. 3.

Hæc

Hæc te mærentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres indocili jugum
Collo trahentes.

Vas, ferulæ, & cista mystica Libero patri conveniunt: in orgiis cistæ cum incluso Serpente gestabantur ab hominibus albo vestimento indutis cum clavo purpureo. Tibullus lib. 2. el. 8.

Et tyriæ vestes, & dulcis tibia cantu,
Et levis occultis conscia cista sacris.

Serpentem Bacchicorum orgiorum signum declarant Clemens Alexandrinus in Protreptico, & Arnobius lib. 5. quem ritum ab Ethnicis Ophitas hæreticos accepisse narrat Epiphanius lib. 1. contra hæreses. *Ophitæ hæretici Serpentem in cista asservabant, eumque in Templo adorabant, osculabantur, & panes præbebant.*

Cervæ peculiariter Dianæ fuerunt dicatæ, quas hujus Deæ currui alligatas describit Callimachus in ejus hymno Guillelmus du Choul nummum æreum Philippi profert cum Cerva in aversa parte, & epigr. DIANAE CONS. AVG. Similem Gallieno tribuit Comes Mediobarbus. Cervam Dianæ sacram auratis cornibus insignem ad Oenoen positam narrat Apollodorus lib. 2. ἦν ἡ ἔλαφος ἐν Οἰνόῃ χρυσόκερως Ἀρτέμιδος ἱερά. In festis Elafeboliis mense Februario celebrari solitis Cervas eidem immolabant Athenienses. Hæc Dea non succincta uti.

Montium custos, nemorumque virgo,

Sed tanquam Lucifera, stolâ talari induta inter duas faces vehitur curru, in quo pharetra, Genio alato arcum gerente. Ejus statuas facem gestantes describit Pausanias in Arc. & Phoc. quæ illi convenit, non solùm ob matutinas, serotinasque venationes, in quibus faces adhiberi testatur Oppianus lib. 1. de Venat. verùm etiam quòd lucifera splendorem suum in circumfusum aerem emittat, eumque illustret maximè in plenilunio. Eamdem cum Luna asserit Cicero lib. 2. de Nat. Deor. *Dianam autem, & Lunam eamdem esse putant.* Et mox. *Luna a lucendo nominata sit: eadem est enim Lucina. Itaque ut apud Græcos Dianam, eamque luciferam, sic apud nostros Junonem lucinam in pariendo invocant: quæ eadem Diana omnivaga dicitur, non a venando, sed quòd in septem numeratur tanquam va-*

vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Sic etiam Horatius in carmine seculari ad Apollinem, & Dianam lib.4. od.6.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam,
Prosperam frugum, celeresque pronos
Voluere menses.

De solemnibus hujus Deæ sacris in luco Aricinio Idibus Augusti cum facibus celebrari solitis differuimus Sect. 1. Arcus, & pharetra instrumenta ad venationem necessaria, & Dianæ propria. Virgilius lib.1. Æneid.

Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades, illa pharetram
Fert humero, gradiensque Deas supereminet omnes.

Et Horatius in eodem carmine seculari.

Deliæ tutela Deæ, fugaceis
Lyncas, & Cervos cohibentis arcu.

Cervæ ad velocem Lunæ motum alludunt; quippe quæ viginti octo propè diebus suum cursum conficit: & sicuti hæc animalia longissimâ gaudent vitâ, ita Lunæ æternitatis symbolo consecrata sunt.

Currus Mercurii ultimum locum obtinet; aries huic Deo dicatus erat juxta Hesiodum in Theogonia, & visebatur apud Corinthios Mercurii simulacrum cum ariete, quòd ipse crederetur greges custodire, eorumque proventus adaugere. Extabat apud Tanagræos aliud ejusdem Numinis simulacrum arietem humeris gestantis ob pestilentiam urbe expulsam arietis expiatione, quem ille circum mœnia humeris gestaverat, unde κριοφόρος dictus est, *quasi arietem ferens*; in cujus facti memoriam quotannis formosissimus juvenis ex civitate delectus hoc animal circa muros solenni pompà humeris ferebat. Vide Pausaniam in Bæot. & Valerianum lib. 10. Mercurius in ariete collocatus juxta Astrologos orationis promptitudinem largiri credebatur. Commercio, & lanificio præsidebat; & quòd hominibus ad lucra in auctionibus, & mercimoniis consequenda valdè utilis crederetur, ἐριούνιος ἑρμῆς κερδῷος dictus est, *lucri auctor*, & ab Orphæo κερδέμφορος nominatur: ἐμπολαῖος etiam *negotiator* vocatur, uti legitur in ve-

veteri inscriptione Metis reperta, & a Grutero pag. 55. relata.

MERCVRIO NEGOTIATORI
SACRVM
NVMISIVS ALBINVS
EX VOTO.

Petasus alatus solitus Mercurii galerus: de caduceo egimus Sect. II. Vas currui impositus refertur ad lustrationem a mercatoribus Idibus Maii fieri solitam sacrificiis in Templo Mercurii prope Circum maximum peractis, sumptâ in urna hujus Dei aquâ ad portam Capenam, quâ laureo tramite immerso domi se, & merces aspergebant. Ovidius lib.5. Fastor.

Templa tibi posuere Patres spectantia Circum,
Idibus ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitentur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ,
Si juvat expertis credere, numen habet.
Hic venit incinctus tunicâ Mercator, & urnâ
Purus suffusâ, quam ferat, haurit aquam.
Vda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,
Et peragit solitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit.

Sic etiam Macrobius Saturn. lib. 1. cap. 12. Sacra hujus Dei refert his verbis. *Contendunt alii Maiam Mercurii matrem mensi* (majo) *nomen dedisse: hinc maximè probantes, quòd hoc mense mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioque sacrificabant*. Plura. vide Sect. II.

Hæc quatuor Numina defunctorum memoriæ conveniunt, & non absque mysterio urnæ sepulcrali insculpta sunt. Mercurius *animarum vector* dicitur ab Apulejo in apolog. & ψυχοπομπὸς ab Artemidoro lib. 8. Onirocritic. ταμίαν τῶν ψυχῶν Quæstorem animarum a Pythagora nuncupatum refert Lucianus. Audiamus ipsummet Mercurium apud eum-

dem Lucianum cum Maia differentem. ἀλλὰ δεῖ μὲ τότε τῷ Πλούτωνι ψυχαγωγεῖν, καὶ νεκροπομπὸν εἶναι, καὶ παρεστάναι τῷ δικαστηρίῳ. *Sed oportet me etiam tunc defunctorum animas Plutoni adducere, maniumque ducem agere, & foro judiciali assistere.* Horat. hanc virtutem ejus caduceo tribuit Car. lib. 1. od. 10.

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus: virgâque levem coerces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus & imis.

Et od. 24.

Quid si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini:
Quam virga semel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.

Hic Deus animas non modo ducere, verum etiam reducere credebatur, si fides Petronio Satyric. cap. 100. cui assentitur Virgilius Æneid. lib. 4.

Tum virgam capit, hac animas ille evocat orco
Pallentes, alias sub tristia tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

Sed melius hanc, ut ita dicam, immigrationem describit lib. 6.

Has omnes, ubi mille rotam voluere per annos,
Lethæum ad fluvium Deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores supra ut convexa revisant
Rursus, & incipiant in corpora velle reverti.

Diana, Luna, & Proserpina seu Hecate eadem putabatur, teste Festo, unde tricipitem vocat illam Ovidius Metam. lib. 9. Tergeminam Virgilius Æneid. lib. 4. Triformem Horatius. Car. lib. 3. od. 22. & Apollodorus lib. de Diis, & triplici facie spectabilem Chariclides in catena apud Athenæum. Deipnosoph. lib. 7. eamdem invocando δέσποιν' Ἑκάτη τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε. *O bera, reginaque Hecate, triviorum præses, triformis, triplici facie spectabilis.* Triplex itaque potestas ei tribue-

buebatur, in cælo, in terris, & apud inferos, quibus præesse credebatur. Virgilius Æneid. lib.6.

Voce vocans Hecatem, cælo, ereboque potentem.

Eaque de causa Domina cognominata fuit, teste Virgilio eodem lib.

Hi Dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Dicta est Hecate, juxta Servium, quòd centum victimis placaretur, aut quòd centum annos errare faceret insepultos. Ad illius sacra ab Atheniensibus celebrata alludunt tedæ currui impositæ in secretis misteriis Cereris, & Proserpinæ usurpari solitæ.

Bacchus numen inferum reputatus fuit, & in multis lucernis sepulcralibus insculptus reperitur: hunc ex Jove, & Proserpina natum, canit Orphæus in hymn. Διὸς καὶ περσεφονείης ἀῤῥήτοις λέκτροισι τεκνωθείς. *Jovis, & Proserpinæ ineffabilibus lectis genitus*. Scribit Diodorus Serapin dici tum Osirin, tum Dionysium, tum Ammonem, tum Jovem, tum Plutonem.

Eumdem esse Apollinem atque Mercurium; docet Macrobius Satur. lib. 1. cap. 19. *Quòd apud multas gentes Stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur; & quòd Apollo Musis præsidet: Mercurius sermonem, quod est Musarum munus, impartit.* Plura ibidem diffusè tractantur, quæ lector consulere poterit. Plutonem autem, & Solem, qui ipsissimus est cum Apolline, eumdem esse declarat Apollinis oraculum apud Julianum Imperatorem orat. 4. de quo Sect. 5. art. 3. pag. 114. Solem infernis habitationibus minimè convenire, eumdemque cum Plutone dici non posse testatur nomen ipsiusmet Plutonis, qui ἀΐδης à Græcis nominatur, deductum ab à privativa & εἴδω *video* quasi ἀΐδης *obscurus*, quòd in Inferno omnia sint tenebricosa, unde Virgilius lib. 6. Æneid. Infernas sędes vocat *tristes sine Sole domos*. At nox illa perpetua, & tristis ad locum pœnarum reis destinatum debet referri: siquidem Campi Elysii beatarum animarum sedes suis syderibus puriori splendore micantibus illustrantur juxta Claudianum introducentem Plutonem raptam Proserpinam sic alloquentem. Sic etiam Virgilius eosdem campos describit Æneid. lib. 6. Veterum opiniones circa camporum Elysiorum situm recensuimus Sect. 5. Grypho custodia sepulcrorum credebatur, cùm

cùm hoc animal ſit vigilans, ſævum, & pertinax, ideòque monumentis ſæpius videtur inſculptum.

Poſterior urna Nereides, Nymphas, & Tritones exhibet, è quibus una galeam, altera ſcutum gerit, ſymbola artem defuncti militarem indicantia. Marina Numina ſepulcris inſculpebantur, quòd Veteres omnia ex humido procreari auctore Thalete, qui teſte Luciano ἀρχὴν δὲ τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, & in idem reverti crederent, ſperarentque juxta Pythagoricam μετεμψύχωσιν defunctorum animas ad corpora reverti debere, & ex eodem humore renaſci. De illa animarum immigratione in alterius urnæ expoſitione abundè dictum eſt. Hanc opinionem ſecutus Plato in Phædone Socratem introducit cum Cebete colloquentem, eumque de ſtatu animarum juſtarum poſt mortem, perverſarumque in animalium corpora tranſitu edocentem, quam denuo confirmat idem Socrates apud Ciceronem Tuſcul. quæſt. lib. 1. aſſerens nihil aliud eſſe diſcere, niſi recordari. Qui plura volet, adeat Ovidium Metam. lib. 15. Senecam lib. 19. ep. 209. & Lucianum dial. de Gallo Pythagoram introducentem varias ſuas transformationes recenſentem.

CA-

CATALOGUS TABULARUM,

Quæ in his Voluminibus continentur.

IN PRIMO VOLUMINE.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECUNDA.

TOMUS SECUNDUS.

SECTIO TERTIA.

SE-

SECTIO QUARTA.

SECTIO QUINTA.

SECTIO SEXTA.

SECTIO SEPTIMA.

Omittuntur Numismata, & Anaglypha ad opus illustrandum adducta.

NOMENCLATURA AUTHORUM

QUI IN HOC OPERE CITANTUR.

Ordine Alphabetico.

Dio

Op-

Vail-

IN

INDEX
RERUM, AC VERBORUM MEMORABILIUM.
Ordine Alphabetico.

A

Anas

B

C

Ignis

D

E

F

Mu-

I

In-

N

Q

R

S

Si-

T

V

FINIS.

